

Luterilais-katolisen kansainvälisen dialogin eli ykseyskomission IX kokous

Pirjo Työrinoja

Kansainvälinen Luterilaisen maailmanliiton ja Vatikaanin ykseyden edistämisen neuvoston nimittämä luterilais-katolinen IV-komissio eli ykseyskomissio piti 9.7.-16.7.2004 yhdeksännen kokouksensa Baltimoreessa, USA:ssa. Kutsun oli esittänyt Baltimoren luterilainen Zion-kirkko jo vuonna 2003. Kokous toteutui kuitenkin vasta tänä vuonna.

Arkkipiispa *Alfons Nossol* toimi komission katolisena puheenjohtajana piispa Bela Harmatin rinnalla. Kokouksessa jatkettiin jo aiemmin aloitettujen pääteemojen käsittelyä työskentelemällä pohjatekstin hiomiseksi. Kokousta voikin luonnehtia selkeäksi työskentelykokoukseksi, joka ei sisältänyt mitään dramatiikkaa. Merkityksellisiä olivat myös kokouksen yhteyteen järjestetyt paikallisseurakunnan jäsenten sekä Baltimoren ekumeenisten edustajien kohtaamiset.

Keskustelujen aikana käsiteltiin laajalti virkaan liittyvää *defectus ordinis*-problematiikka. Katolisen osapuolen luonnehdinta luterilaisen viran sisältämisestä puutteesta on pitkälti leimautunut Vatikaanin toisen

konstiin ilmaisuilla. Kysyttiin voidaanko asiassa päästä uusiin ilmaisiin ja etsimään virkakysymykseen sisältyvää yhteistä näkemystä, joka lähestyy kokonaisuutta täyteen näkökulmasta. "Voisiko kommuunio-eklesiologia - yhteyttä korostava kirkkonäkemys - avata mahdollisuuden toisten kirkkojen tunnustamiselle?" on yksi esillä oleva linjakysymys. Luterilaiset korostivat erityisesti, että yhtenäisen pappeuden ja kirkollisen viran luonnehtiminen voisi avata kysymyksiä selvittävästi. Katolinen osapuoli esitti kriittisiä kysymyksiä luterilaisuudelle, miten on mahdollista, että jossain luterilaisissa kirkoissa ehtoollisen voi toimittaa maallikko.

Työn loppuun saattamisen päälinjauksia kosketeltiin kokoontumisen päätösistunnossa. Päätettiin, että monisatasivuinen työ tiivistetään huomattavasti kiinteämpään kokonaisuuteen. Tiivistelmä lähetetään alkuvuodesta 2005 komission jäsenille tutkittavaksi ja ensi vuoden viimeisessä istunnossa on tarkoitus hyväksyä teksti.

Komission kymmenes ja siten myös päätöskokous pidetään 22.9.-30.9.2005 Italiassa. Työskentelyasiakirja ilmestyy vuonna 2006. Ohessa kokouksen lehdistötiedote Baltimoren kokouksesta. KUO:n seminaarissa 24.-25.8.04 olen laajemmin kuvannut työskentelyn kokonaisuutta.

**The Lutheran - Roman Catholic Commission on Unity
Baltimore, MD, U.S.A. 9 - 17 July 2004**

Communiqué

The ninth meeting of the fourth phase of the Lutheran - Roman Catholic Commission on Unity took place from 9 to 17 July in Baltimore, MD, U.S.A., upon invitation of the Lutheran World Federation.

This dialogue is sponsored by the Lutheran World Federation (LWF) and the Pontifical Council for Promoting Christian Unity (PCPCU). From the Lutheran side, the Commission is co-chaired by Bishop Dr. Béla Harmati of the Evangelical Lutheran Church in Hungary. From the Roman Catholic side, it is co-chaired by Archbishop Alfons Nossol of Opole, Poland. The secretary on the Roman Catholic side is Rev. Dr. Matthias Türk (PCPCU) and on the Lutheran side Rev. Sven Oppgaard (LWF).

The other participants present were, on the Lutheran side: Prof. Dr. Kristen Kvam (U.S.A.), Prof. Dr. Ricardo Pietrantonio (Argentina), Prof. Dr. Turid Karlsen Seim (Norway), Prof. Dr. Yoshikazu Tokuzen (Japan), the Rev. Dr. Pirjo Työrinoja (Finland), Prof. Dr. Theo Dieter (France - Germany) and for this meeting Prof. Dr. Eric Gritsch from Baltimore, USA. On the Catholic side: Bishop Dr. Gerhard Schwenzer (Norway), Prof. Dr. Margaret O'Gara (Canada), Prof. Dr. Jared Wicks S.J. (U.S.A.), Prof. Dr. Angelo Maffei (Italy) and Prof. Thomas Söding (Germany). The two interpreters were Ms. Donata Coleman and Ms. Ursula Gassmann.

Excused were Presiding Bishop Samson Mshemba (Tanzania) and Prof. Dr. Gunther Wenz (Germany) on the Lutheran side and Rev. Dr. Polykarp Chuma Ibebuikwe (Nigeria) and Prof. Dr. Eberhard Schockenhoff (Germany) on the Roman Catholic side.

From the beginning, the goal of the Lutheran - Roman Catholic dialogue has been the visible unity of the Church. The first phase of the dialogue (1967-1971) concentrated on the Gospel and the Church. The second phase (1973 - 1984) treated the Eucharist and the Ministry in the Church. The topic of the third phase (1986-1993) was Church and Justification. In 1999 the Joint Declaration on the Doctrine of Justification was solemnly signed. This special event was also based on findings in this dialogue.

The focal topic of the present phase is the *Apostolicity of the Church*. At this year's meeting the Commission proceeded with its work on biblical, historical and systematic theological aspects of the theme. The Commission carried out its work on the basis of revised drafts received from the drafting group, which

had met in Erfurt, Germany, in April 2003 and in Rome in March 2004.

In detail, the Commission discussed:

- *The Apostolicity of the Church – New Testament Foundations,*
- *The Apostolic Gospel and the Apostolicity of the Church,*
- *Apostolic Succession and the Ordained Ministry,*
- *Church Teaching which Remains in the Truth.*

The conclusion of the work is expected in 2005, and the report is scheduled for publication in 2006.

During the meeting, the Eucharist was celebrated each day, alternating between Roman Catholic and Lutheran rite.

On Saturday evening 10 July, the group was hosted by the Lutheran Bishop of Baltimore, Bishop Gerard Knoche, who had organized a garden party at his estate outside Baltimore for the group.

On Sunday 11 July a worship service in the German language was celebrated at Zion Church, where Archbishop Nossol delivered the homily. It was followed by a Eucharistic service in the English language, also at Zion Church, where the

homily was delivered by Bishop Harmati. Participants were able to meet the members of the congregation during the usual church coffee hour. On Sunday afternoon Bishop Knoche invited all the members of the Commission on a yacht trip outside the Baltimore harbour area.

On Wednesday 14 July the Eucharist was celebrated at the Roman Catholic Cathedral of Mary Our Queen, followed by a dinner at the Pastoral Center hosted by Auxiliary Bishop W. Francis Malooly in the absence of Cardinal William Keeler, traveling.

The Commission was unanimous in its appreciation of the way it was received at Zion Church of Baltimore where the meeting was held and where the participants had their meals.

The Commission was impressed by the way the meeting was prepared and expressed its gratitude especially to Dr Erich Gritsch and his wife Mrs. Bonnie Brobst, and the Lutheran pastor of Zion Church, Rev. Dr Holger Roggelin, as well as many volunteers of Zion Church.

The next meeting of the dialogue Commission will take place from 22 to 30 September 2005.

Kokous- ja matkaraportteja

“Tools for Discipleship” Porvoon kirkkoyhteisön toinen teologinen konferenssi 23.-27.9.2004 Skálholt, Islanti

Matti Repo, teologisten asiain sihteeri

Porvoon kirkkoyhteisön teologinen kokous etsi ”työkaluja” kohdata nykyisen yhteiskunnan haasteita. Viiden esitelmän avulla hahmotettiin Euroopan kulttuurista, antropologista ja teologista kontekstia sekä arvioitiin eri kirkoissa kehitettyjä työmuotoja yhteisen mission välineinä. Kokous laati seitsemän kohdan toimintamallin, jossa sitoudutaan eräisiin lähivuosisen yhteisiin tehtäviin. Useat niistä koskevat Porvoon kirkkojen kontaktiryhmää, mutta toiset on syytä ottaa laajempaan keskusteluun kirkoissa.

Porvoon sopimuksen kirkkojen asettama kontaktiryhmä ideoi ja järjesti teologisen konferenssin, joka pidettiin Islannin Skálholtissa 23.-27.9.2004. Sitä edelsi samalla viikolla 21.-23.9. kontaktiryhmän vuosittainen kokous Reykjavikin monumentaalissa Hallgrim-kirkossa.

Teologinen konferenssi oli sarjassaan toinen. Ensimmäinen pidettiin v. 2000 Englannin Durhamissa. Kokoukset perustuvat Porvoon julistuksen kohtaan 58 b x, jonka mukaan sitoudumme ”rohkai-

semaan kirkkojemme edustajia käymään neuvotteluja ja helpottamaan opiskelua sekä ideoiden ja informaation vaihtoa teologisissa ja pastoraalisissa asioissa”. Durhamin kokous oli lausunut yhtenä suosituksenaan kirkoille, että nämä tekisivät erityisiä aloitteita ”teologisten työkalujen” tarjoamiseksi monimuotoisuuden asettamien haasteiden vuoksi. Tämänvuotisen kokouksen aiheeksi olikin valittu *Tools for Discipleship – The Vocation and Mission of the Whole People of God: Our Common Challenge*.

Kokoukseen olivat kirkot lähettäneet kontaktiryhmän lisäksi 17 edustajaa, ja yhteensä siihen osallistui n. 35 henkeä. Suomen ev.-lut. kirkkoa edustivat delegaateina professori **Heikki Kotila** ja TL **Outi Lehtipuu** sekä kontaktiryhmän jäsenenä teologisten asiain sihteeri **Matti Repo**. Isäntäkirkon historiallinen keskus Skálholt tarjosi kokemuksen uskon ja liturgisen elämän jatkuvuudesta. Myös Islannin omaperäinen luonto jylhässä kauneudessaan ja vastakohtiensa voimakkuudessa puhutteli matkalaisia.

Kokouksessa kuultiin viisi esitelmää ja niitä kutakin kohti yhdestä kahteen kommenttipuheenvuoroa, jotka oli jaettu siten, että jokainen kirkko sai näkemyksensä esiin. Päivittävät jumalanpalvelukset sekä raamatuntutkistelut loivat työskentelylle hengellisen taustan ja liittivät käsitellyt aiheet itse yleistämään, joka koski koko Jumalan kansan yhteistä kutsumusta ja tehtävää. Kokouksen päätteeksi muotoiltiin seitsemän suositusta, jotka tarjotaan kirkkoille ”työkaluna” kirkon tehtävän täyttämiseksi muuttuvassa yhteiskunnassa. Esitelmät on kaikki luettavissa Porvoon kirkkoyhteisön internet-sivuilta, samoin kuin glasgowlaisen prof. **John Richesin** päivittämät raamatuntutkistelut (www.porvoochurches.org).

Uskonnollisuuden muutos Pohjois-Euroopassa

Professori **Grace Davie** Exeterin yliopistosta esitelmöi uskonnollisuuden muutoksesta Euroopassa. Hänen tarkastelunsa näkökulma oli pikemminkin sosiologinen kuin teologinen. Davie tuntee 90-luvun alussa lanseeraamastaan sloganista *believing without belonging*, jolla hän kuvasi brittiläisten suhtautumista kristinuskoon. Pohjoismaisten tutkijoiden keskuudessa lause synnytti myös

käänteisen muotoilun *belonging without believing*. Tälläkin kertaa Davie oli muovannut iskevän otsikon: *From Obligation to Consumption*, pakollisuudesta kultuskeskeisyyteen, millä hän kuvasi eettisten ratkaisujen perustelujen muutosta.

Davie asetti kirkon jäsenyyden kehityksen muiden sosiaalisten aktiviteettien kontekstiin. Myös sekulaarit kokoontumiset edellyttävät vapaa-ajan käytösmuodot ovat menettäneet suosiotaan. Englantilaiset jalkapallo-ottelut eivät enää kerää samoja katsojamääriä kuin ennen. Sama kehitys koskee poliittisia puolueita ja ammattiyhdistyksiä; niitäkin leimaa *believing without belonging*. Toisaalta Davie kuitenkin katsoi, että kirkot tulevat säilymään tässä prosessissa, mutta muuttamalla toimintatapojaan satunnaisesti osallistuvia tavoittaviksi. Kolmanneksi hän arveli, että uskonnollinen pohdinta jatkuu vaikka kirkot instituutioma heikenevät. Etenkin nuorten keskuudessa on merkkejä siitä, että kuoleman jälkeisen elämän kysymykset eivät ole häviämässä vaan päinvastoin nousemassa tärkeämmiksi. Näyttää epätodennäköiseltä, että sekulaari rationalismi tulisi olemaan valitseva normi. On luultavampaa, että uskomisen löyhemmät muodot jatkavat rinnakkaiseloaan sekulaarien ajattelutapojen kanssa.

Davie esitteli ”sijaisuskonnon” käsitteen (*vicarious religion*). Sillä hän tarkoitti aktiivisen vähemmistön harjoittamaa uskontoa suuren enemmistön puolesta. Enemmistö sekä ymmärtää että hyväksyy vähemmistön toiminnan. Pohjoismaiden kirkkojen jäsenet maksavat kuuliasti veronsa ja kannattavat uskonnollista kulttuurista merkitystä, mutta osallistuvat itse harvoin jumalanpalvelukseen. He kuitenkin odottavat, että kirkon hengellisen työn tekijät harjoittavat uskontoa heidän puolestaan. Tämä näkyy myös suurten katastrofien kohdatessa, jolloin ihmiset

toivovat piispojen pukevan heidän tunteensa sanoiksi. Esimerkkejä tästä ovat Estonian uppoaminen ja tulipalo göteborgilaisessa diskossa. Englannissa puolestaan prinsessa Dianan kuolema sai aikaan uskonnollisen liikehdinnän, jossa keskuksen oma usko häivytti näkyvistä.

Niin kauan kuin sijaisuskonnollisuus säilyy normina, säilyy Euroopassa Davien mukaan myös ainakin implisiittinen uskonnollisuus. Mutta tämä muoto voi kuitenkin hävitä. Samalla sen vastapainona innovatiiviset ja henkilökohtaiset aktiivisuutta edellyttävät muodot kehittyvät. Tämä on nähtävissä siinä, että islamilaisien yhteisöjen vahvistuessa kirkkoihinsa sitoutuneet kristityt ottavat uuden tilanteen vastaan positiivisena ilmiönä: jos muslimiyhteisöt voivat vaatia julkista tilaa Euroopassa, myös he voivat tehdä niin.

Populaarikulttuuri uskon peilinä

Uppsalan yliopiston uskon ja elämäntutkimuksen professori **Carl Reinhold Bräkenhielm** on Ruotsin kirkon teologisen komission puheenjohtaja. Hänen esitelmänsä aiheena oli *Church Values and Popular Culture*, ja hän pyrki löytämään uudella tavalla Kristuksen ja kulttuurin välisen suhteen. Esimerkkinä hän käytti mm. Alien-elokuvien sarjaa, jossa pääosan esittäjä ottaa messiaanisen roolin pahan vallan tuhoamisessa. Bräkenhielm näki Alien-elokuvien käsittelevän vanhakirkollisia sovituksen ja lunastuksen teemoja, vaikka ne pintapuolisesti tarkastellen ovat lähinnä ihmisen ja hirviön taistelua. Läheinen vertailukohta on Pyhän Yrjön ja lohikäärmeen legenda, joka on symbolisella tasolla Kristuksen ja perkeleen taistelu.

Alien-elokuvien Ripley taistelee kosmistaa paha vastaan. Sarjan kolmannessa osassa pahan valta näyttää olevan kaiken kattava, hirviö on asettunut asumaan itse sankariinkin. Niinpä Ripley voi tuhota sen vain antautumalla itse kuolemaan, johdattamalla pahan sen omaan ansaan ja surmaamalla sen omassa ruumiissaan. Gregorios Nyssalainen kirjoitti Kristuksen voittaneen perkeleen siten, että tämä ”nieläisi saaliinsa kuin kala syötin, ja tuli sen jumalallisen vangitsemaksi, joka oli kätöksä inhimillisen takana”. Ripley heittäytyy tuliseen pataan ja voittaa pahan vallan omalla uhrillaan.

Bräkenhielm arvioi, että populaarikulttuuri tarjoaa lukuisia esimerkkejä luottamuksesta, mutta vähän esimerkkejä uskosta. Se on kuitenkin saanut vain vähän teologien huomiota osakseen, vaikka voisi toimia yhtenä kirkon ”työkaluna” jälkimodernina aikana.

Kirkon tehtävä ja kirkon virka

Englannin kirkon ekumeenisten yhteyksien neuvoston (*Council for Christian Unity*) pääsihteeri **Paul Avis** esitelmöi aiheesta *Mission and Ministry*. Hän lähti liikkeelle turmetusta määrittelystä, jonka mukaan missio on sitä, että ”koko kirkko tuo Kristuksen koko maailmaan”. Tätä holistisesta konseptiosta seuraa, että kirkon tarkoitus avautuu missiossa: sen tehtävänä on kaikkialla julistaa Jumalan kunniaa iankaikkisesti. Kirkon missio puolestaan saa muodon sen virassa. Avis tukeutui englannin kielen sanan *ministry* kaksimerkityksiseen: yhtäältä kysymys on palvelutehtävästä, joka on uskottu koko kirkolle, toisaalta kysymys on virasta, joka annetaan ordinaatioissa. Jokainen kastettu on potentiaalisesti mutta ei automaattisesti *minister*.

Kirkon missio perustuu Jumalan missioon (*missio dei*). Vatikaanin toinen konssi ilmaisi tämän luonnehtimalla ”pyhiinvaeltavan kirkon” olevan ”missionaarinen olemukseltaan” (*Ad Gentes 2*). *Missio dei* kuvaa paitsi Jumalan omaa toimintaa, myös missiota, joka virtaa Jumalan olemuksesta. Ajatuksen taustalla on Karl Barthin jo 1930-luvulla esittämä korostus, jossa missio nähtiin Jumalan eikä ihmisen työnä. Willingenin lähetyskonferenssi 1952 puki sen sanoiksi perustelemalla mission viittaamalla Kolmiyhteisen Jumalan työhön, jossa Isä lähettää Poikansa sovittamaan maailman. Kirkko osallistuu Jumalan lähetykseen ja ilmaisee sitä liikettä, joka Jumalassa itsessään on maailman suuntaan. Kirkko on olemassa, koska Jumalan missio on meneillään.

Lähetystä on joskus pidetty erillisenä ”työmuotona” kirkon jokapäiväisten tehtävien ohella. Kysymys on kuitenkin kirkon koko olemassaolon tavasta. Kun Kristus lähetti oppilaansa tekemään opetuslapsiksi, kastamaan ja opettamaan, hän antoi kolminaisen tehtävän, joka kytkeytyy Hänen omaan kolminaiseen virkaansa profeettana, pappina ja kuninkaana. Avis näki opettamisen viittaavan sanan palveluun, kastamisen sakramentteihin ja opetuslapsiksi tekemisen ylipäätään pastoraaliseen kaitsentaan. Kaikilla kristityillä on osuus tässä kolminaisessa kutsu- muksessa.

Avis katsoi, että on ongelmallista samastaa kristittyjen arkisen kutsumuksen toimet kirkon *ministryn* kanssa. Niiden tulisi olla julkisia, kirkon tunnistamia, luotettavia ja suhteessa kirkon kaitsentaan. Ilman tätä ulottuvuutta niistä tulee puhua lähinnä kristillisenä opetuslapsuutena (*discipleship*). Toinen ongelma on, että eräät kristityt vaativat omille toimilleen kirkollista tunnustusta heidän ”omana virkaan” (*my ministry*), jonka Jumala on eri-

tyisesti heille antanut. Vaikka tällainen kertoo yksilön syvästä tietoisuudesta omasta vastuustaan kaikille kristityille uskotusta tehtävästä, se myös osoittaa ohutta tietoisuutta siitä, että virka kuuluu kirkolle kokonaisuutena ja sitä voi harjoittaa vain osana kirkkoa, sen valtuuttamana ja yhteydessä sen struktuuriin. Opetuslapsuus (*discipleship*) on inkluusiivinen termi, virka (*ministry*) puolestaan ei.

Uusia keinoja tavoittaa postmoderneja ihmisiä

Helsingin yliopiston pastoraaliteologian professori **Helkki Kotilan** aiheena oli *New ways of reaching post-modern society*. Hän pyrki aluksi kuvaamaan, mistä ”post-modernissa” yhteiskunnassa on kysymys, ja poimi kirkon kannalta relevantteja esimerkkejä: yhteiskunnan sekularisoituminen, ihmisten vieraantuminen kirkosta, alhainen osallistuminen päiväjumalanpalveluksiin, kirkon jäsenmäärän lasku, piittaamattomuus uskonnollisista asioista, uusien uskontojen ja liikkeitten ilmaantuminen, yksityisuskonnollisuus, synkretismi, auktoriteettien katoaminen, kirkon jäsenten epävarmuus uskon kysymyksissä, konservatiivien ja liberaalien näkemyserojen kärjistyminen.

Kotila esitteli eräitä Suomessa käytössä olevia ”työkaluja”. Niitä ovat vaihtoehtoisten jumalanpalvelusten kehittäminen – kuten Tuomasmessu – sekä soluryhmien verkoston syntyminen. Jälkimmänenkin on kehittynyt Helsingissä Tuomasmessun piirissä. Kolmas esimerkki ovat hiljaisuuden retirit ja muu meditaatio tukeva liturginen toiminta. Neljäntenä Kotila mainitsi perinteisten kirkkorakennusten ulkopuoliset jumalanpalvelukset, joita on järjestetty mm. kauppakeskuksissa.

Suomessa on viime vuosina keskusteltu ”asiakaslähtöisyydestä” kirkon palvelujen paradigmana. Kotila totesi, että yritysmaailmasta lainatut mallit vaikuttavat teologista inspiroivilta mutta hämmentäviltä. Yhtäältä keskustelussa käytetyt vertauskuvat saattavat selvittää jotain seurakunnan toiminnan aspekteja, toisaalta ne epäonnistuvat kirkon erityislaatuisuuden kuvaamisessa. Kuitenkin myös kirkollisia toimituksia ja niiden vastaanottoa ja vaikutusta seurakuntalaisten ajattelumaailmassa voidaan lähestyä samoin tutkinnallisilla välineillä ja mallein kuin muita inhimillisen toiminnan muotoja. Tällaiset tutkimukset ovat osoittaneet kirkollisten toimitusten olevan merkittävä evankeliumin välittämisen muoto.

Kristillinen kutsumus perheessä

Norjan kirkon kirkkohallituksen (*Kirkerådet*) pääsihteeri **Erling J. Pettersen** esitelmöi aiheesta *Christian Vocation in the Family*. Hänen lähtökohtanaan oli kahden Oslon yliopiston tutkijan teesi, joka tähdentää perheen perustavaa merkitystä lapsen kehityksessä. Heidän mukaansa lapsen uskonnollista kehitystä ei voida tarkastella irrallaan sosiaalisesta tai kulttuurisesta kontekstista. Lapsen valmiuk-

sia uskonnon omaksumiseen ei voi kuvata kehittymisenä eri vaiheiden prosessissa vaan socialisaation prosessina. Tämän prosessin vahvin tekijä on perhe. Perheen vanhempien uskonnollinen aktiivisuus näyttää välittyvän lapsille; näkyvä uskonnollisuus luo uskottavuutta, kun taas näkymätön uskonnollisuus menettää uskottavuutensa. Vanhemmat, jotka dh-tavat lapsilleen mahdollisuuden kontaktiin näkyvän uskonnollisen elämän kanssa, vaikuttavat ratkaisevasti myös sellaisten uskon sisäisten rakenteiden kehittymiseen, jotka vaikuttavat lapsen omassa käytöksessä.

Pettersen tähdensi, että kodilla on ensisijainen vaikutus uskonnollisena kasvatusympäristönä. Kirkon kasvatustyö voi tukea, mutta ei korvata sitä. Hän esitteli neljä avainta kristilliseen kasvatukseen perheessä: 1) toisesta välittävä keskustelu – isonkin lapsen voi saattaa nukkumaan ja säilyttää ”pyhän alueen” elämässä; 2) perhehartaudet – yksinkertainen ruokarukous tai iltarukous; 3) perhe palvelijana – eri sukupolvet yhdessä diakonian projekteissa; 4) perheen rituaalit ja traditiot – kodissa voi olla myös yhteyttä tuhoavia perinteitä, joita tulee purkaa ja niiden sijaan vahvistaa uskonnollista kasvua tukevia perinteitä.

Second Porvoo Theological Conference 23 – 27 September 2004/ Report and recommendations

Theologians of the Anglican and Lutheran Churches of the Porvoo Communion met from 23 to 27 September at Skálholt, hosted by the Church of Iceland.

The Porvoo Common Statement www.porvoochurches.org/statements/en.htm reminds the churches of their common calling to mission and service; in pursuit of that calling, the churches are committed to common theological consultation. The first Theological Conference was held in Durham, England, in September 2000 www.porvoochurches.org/last4years/durham2000.htm and, as one of its recommendations, encouraged specific initiatives to "offer theological tools ... to address diversity in the local context". The Skálholt Consultation 2004 met in fulfilment of these purposes.

We came together to pray, study and discuss
Tools for Discipleship – The Vocation and Mission of the Whole People of God: Our Common Challenge.

We received five major presentations, which are posted on the Porvoo Churches website www.porvoochurches.org/iceland.html and which we commend to all the churches for further study:

The European Context – Current Challenges

Professor Grace Davie, England

The Cultural Context – Church Values and Popular Culture

Revd Professor Carl Reinhold Bråkenhielm, Sweden

The Theological Context – The Relation Between Mission and Ministry

Revd Prebendary Dr Paul Avis, England

New Ways of Reaching Post-Modern Society

Revd Professor Heikki Kotila, Finland

The Anthropological Context – Christian Vocation in the Family

Revd Erling Pettersen, Norway

In the light of what we have heard and discussed, we recommend that our churches

- share initiatives for helping people to read and respond to the Scriptures;
- work together to equip Christian believers to give an account of their faith;
- identify and share successful models of lay education;
- work together to equip the Christian people to engage in living encounters with people of other faiths;
- encourage collaboration in rediscovering holiness in everyday life and developing simple patterns for Christian living;
- establish and maintain a mechanism for the exchange of views on important topics of political, social and cultural concern, leading to common action; and
- each identify, evaluate and present to the other churches one aspect of its mission that it does well.

These recommendations were arrived at by a rigorous process of discussion in groups and plenary sessions. A text which includes the method for the implementation of each recommendation – By whom? and When? – and a list of the participants is available: www.porvoochurches.org/iceland.html

The Churches of the Porvoo Communion wish to express their gratitude to all the participants at the Consultation, and give glory in the Church and in Christ Jesus to the One who, by the power at work among us, is able to accomplish abundantly far more than we can ask or imagine: glory to all generations, for ever and ever. Amen. (*Ephesians 3. 20, 21*)

Skottilaista ekumeniaa

Episkopaalisen kirkon järjestämä 2. teologinen seminaari
4.-6.5.2004 Edinburgh

Matti Repo

Skotlannin episkopaalisen kirkon ekumeenisessa seminaarissa käsiteltiin kahta merkittävää ekumeenista asiakirjaa. Toinen noudatti Leuenbergin konkordian metodologiaa (*The Church of Jesus Christ*), toinen puolestaan Luterilaisen maailmanliiton teemaa sovitetusta erilaisuudesta (*Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista*). Kahden asiakirjan käsittely toi esiin kaksi tapaa laatia ekumeeninen asiakirja: toinen pyrki minimi- ja toinen maksimikonsensusukseen. Edellinen tapa näyttää tyytyvän yhteyden erilaisuudessa ja pyrkivän välttämään vaivalloisten erojen sovittamisen.

Yhteistä julistusta kohtaan kuultiin katolista ja protestanttista kritiikkiä – sen ei katsottu sovittavan kylliksi kirkkojen eroja eikä puhuvan ajallemme relevantilla tavalla. Toisaalta taas *The Church of Jesus Christ* näyttää edellyttävän kirkolliselta yhteydeltä enemmän kuin Leuenbergin konkordia: sen ehtona ovatkin tietyt historialliset muodot, nimittäin sanan julistus ja sakramenttien jakaminen. Nämä kuitenkin jäävät vaille syvempää perustelua, koska dokumentti ei näytä pitävän armonvälineitä aidosti Pyhän Hengen lahjoittamisen välikappaleina.

Scottish Seminar

Skotlannin episkopaalinen kirkko (SEC) järjesti toisen teologisen seminaarin Edinburghissa 4.-6.5.2004. Tarkoitus oli koota ”ekumeenisia ystäviä” keskustelemaan epämuodollisesti, eikä seminaarin tarkoitus ollut laatia yhteistä loppukommunikointia. Koolla oli yhteensä 16 osanottajaa.

Edellisen kerran vastaava seminaari järjestettiin vuonna 2001. Kokoonnuttujen nimi on ”Scottish Seminar”, ja siihen osallistui laajalti Skotlannissa toimivien kirkkokuntien teologeja (angl-ref-kat-ort ja lut). Mukana oli lisäksi ”ulkomaalaisia” Englannista sekä yksi suomalainen.

Skotlannin episkopaalinen kirkko kuuluu Porvoon sopimuksen allekirjoittajiin. Se on vähemmistössä elävä anglikaaninen yhteisö. Presbyteerinen Church of Scotland, joka ei kuulu Porvoon sopimuksen piiriin, on enemmistöasemassa. Myös viimeksi mainitun kanssa on kirkollamme v. 1954 lähtien ollut kuitenkin sopimus ehtoollisyhteydestä.

”Jeesuksen Kristuksen kirkko”

Seminaari käsitteli kahta ekumeenista asiakirjaa, ja minulta oli pyydetty kahta puheenvuoroa. Ensimmäinen oli kommentti alustukseen Leuenberg-dokumentista *The Church of Jesus Christ*, toinen alustus luterilais-katolisesta *Yhteisestä julistuksesta vanhurskauttamisopista*.

Oxfordissa asuva reformoidun kirkon pastori **Fleur Houston**, joka on Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön (ent. Leuenbergin kirkkoyhteisön) eksekutiivikomitean jäsen, esitteli asiakirjan *The Church of Jesus Christ* (TCJC). Kyseessä on merkittävä dokumentti, sillä se on evankelisten kirkkojen ensimmäinen yritys hahmottaa yhteistä ekklesioologiaa. Se yhtäältä noudattaa Leuenbergin konkordian (LK) teologista peruslinjaa, mutta toisaalta pyrkii jatkamaan sitä pidemmälle ja käsittelemään konkordian avoimeksi jättämiä ongelmia. Sellaisia ovat erityisesti sakramentit ja virka kirkon konstituentteina ja niiden merkitys kirkolliselle yhteydelle. Lisäksi asiakirja käsittelee eräitä (etenkin keski-eurooppalaisessa kontekstissa) tärkeitä haasteita, kuten uskontodialogi sekä kirkon suhde jautalaisuuteen.

Fleur Houston viittasi vuonna 2003 Baselissa viettyyn LK:n 30-vuotisjuhliin. Leuenbergin kirkkoyhteisölle omaksuttiin uusi nimi, kun konkordiaa juhlittiin ekumeenisena läpimurtona 400 vuoden op-

pituumioiden jälkeen. Nyt TCJC lausuu ensi kertaa yhteisen reformatorisen kirkkokäsityksen, eikä yhteisön ole nimesään enää tarve viitata konkordiaan. Euroopan evankelisten (tai protestanttisten) kirkkojen yhteisön (*Community of Protestant European Churches – CPCE*, *Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa – GEKE*) jäsenet saattavat TCJC:n avulla nykyään yhdessä tunnustaa, että Kristus kokoaa ja lähettää kirkkonsa. Eri kirkkoilla on eroja, mutta keskus, evankeliumi Kristuksesta, on yhteinen.

Asiakirjan taustalla on kaksi haastetta: kirkot elävät pluralistisessa ja sekularisointuneessa yhteiskunnassa mutta ovat hajallaan ja erossa toisistaan. Ykseys on siten oma haasteensa ja päämääränsä, mutta toisaalta se palvelee kirkon todistusta ja palvelua. Vain yhdessä voidaan kohdata haasteet.

TCJC sisältää kolme osaa. Ensimmäinen käsittelee kirkon olemusta koottuna ja lähetettynä, toinen sen haasteita tässä ajassa. Lopuksi asiakirja esittelee LK:n ykseyskäsityksen malliksi maailmanlaajuiselle ekumenialle. Tämä on näkemykseni mukaan varsin mielenkiintoinen jakso sikäli, että vaikka TCJC ottaa lähtökohdakseen Leuenbergin ekumeenisen metodin, se näyttää tarkentavan konkordian tekstiä täsmentämällä yhteyden edellytyksiä.

Dokumentin ensimmäinen ja laajin osa nojautuu teologisissa perusteluissaan LK:n erotteluun perustan ja hahmon välillä (*foundation – shape; Grund – Gestaltung*), mutta ottaa sitä enemmän huomioon kirkon mission. Koska Kristus itse kutsuu ja lähettää kirkkonsa, sen historiallinen muoto ei voi olla tyystin satunnainen tai vain vapaan inhimillisen tulkintatradition tuote. Houston myönsi, että asiakirjan mukaan kirkon hahmo on ”rajoitetussa mielessä” Jumalan antama.

Keskeinen teologinen käsite asiakirjassa ovat kirkon tuntomerkit. Klassisten luterilaisten kirkon tuntomerkkien – puhtaasti evankeliumin julistuksen ja sakramenttien toimittamisen – rinnalla LK katsoo, että kirkko tunnetaan myös palvelusta ja todistuksesta (§ 29, 36). Selvyyden vuoksi TCJC erottelee niiden aseman kuitenkin ”merkeiksi kristillisestä elämästä” eikä varsinaisten merkkien veroiseksi, sillä LK käyttää myös tällaista terminologiaa (§11, 13).

Ovatko sana ja sakramentit armonvälineinä osa perustaa vai tuntomerkkeinä osa hahmoa?

Omassa kommenttipuheenvuorossani kiinnitin huomiota juuri kirkon tuntomerkkeihin, puuttumatta todistuksen ja palvelun merkitykseen. Näyttää siltä, että TCJC puhuu armonvälineistä – sanasta ja sakramenteista – lähinnä vain tuntomerkkeinä, joista tosi kirkko kyllä tunnetaan, mutta se ei kykene perustelemaan, miksi juuri ne ovat erehtymättömiä kirkon tuntomerkkejä. Asiakirja toki mainitsee ne armonvälineinä, mutta pidättyy puhumasta uskon syntymisestä niiden välityksellä. Sitä vastoin se postuloi armonvälineiden ja uskon väliin uuden käsitteen, ”Pyhän Hengen elävän todistuksen”, joka saa aikaan uskon syntymisen.

Näkemykseni mukaan tällainen kiila uskon ja armonvälineiden välissä tuo asiakirjan kirkkokäsitykseen pohjimmitaan spiritualistisen sävyn. Luterilainen sanoisi, että Pyhä Henki lahjoitetaan armonvälineiden välityksellä (vrt. CA V), mutta TCJC irrottaa Pyhän Hengen armonvälineistä. Mutkikas lauserakenne sisältää kyllä luterilaisia elementtejä, mutta sellaisessa järjestyksessä, että varsinaisen armonväline ei enää ole julistettu sana vaan Pyhän Hengen vapaasti luoma ”elävä to-

distus” (living witness, lebendiges Zeugnis). Hengen ja julistetun sanan suhde jää epäselväksi:

”Pyhän Hengen kautta, joka luo elävän todistuksen Jumalan vanhurskauttamisesta ja käyttää sitä instrumentinaan, kirjoitetaan julistettu sana sydämiimme.” (I.1.2) Pyhän Hengen instrumenttina on siis ”elävä todistus” eikä julistettu sana. Vasta ”elävä todistus” vaikuttaa sanan julistukseen. Asiakirja ei määrittele, mikä ”elävä todistus” loppujen lopuksi on – riittää, kun todetaan sen olevan Pyhän Hengen ”luoma” ja ”hänen instrumenttinsa”. Tästä seuraa, että sana ja sakramentit tos kirkon tuntomerkkeinä jäävät vaille perustelua. Niillä ei näytä olevan konstitutiivista vaan ainoastaan kuvaileva merkitys.

Armonvälineiden sisällöllinen heikentäminen vaikuttaa myös ykseyden malliin. Asiakirjan lopulla esitetty keskinäinen yhteyden julistaminen perustuu toisessa kirkossa havaittuihin tuntomerkkeihin, mutta miten sellainen voi olla teologisesti perusteltu, elleivät tuntomerkit ole samalla kirkolle konstitutiivisia välineitä, joiden kautta Pyhä Henki annetaan? Toisaalta on asiakirjan eduksi tunnustettava, että viimeisessä kappaleessa tapahtuva tuntomerkkien nostaminen esiin ykseyden edellytykseksi on edistysaskel konkordiaan nähden. Näyttää siis siltä, että TCJC vie Leuenbergin viitoittamaa ekumenia eteenpäin, kun kirkkojen suhteita ei perusteta vain oletetun yhteisen evankeliumin varaan, vaan hyväksytään myötietyt historialliset muodot sen edellytykseksi. Mutta koska kirkollinen yhteys kuitenkin edelleen perustuu vain itse konkordiaan, uuden asiakirjan mainitsemat ehdot eivät ole kovin selviä.

Anglikaanien ja metodistien suhde Leuenbergiin

Skotlannin episkopaalisella kirkolla ei kuulu olevan halua tulla jäseneksi CPCE:hen, mutta sillä on mielenkiintoa osallistua sen teologiseen työhön samantyyppisessä asemassa kuin Suomen, Ruotsin ja Islannin ev.lut. kirkotkin (participating church). Porvoon sopimuksen allekirjoittajakirjoista ne, jotka eivät ole omaksuneet konkordiaa, voivatkin tässä tukea toisiaan ekumeenisina partnereina. Presbyteerinen Skotlannin kirkko puolestaan kuuluu konkordian allekirjoittajiin.

Todettakoon, että anglikaanit tulevat tämän vuoden lokakuussa käymään yhteisiä neuvotteluja Leuenbergin yhteisön kanssa. Britannian metodistit sen sijaan ovat jo jäseniä. Seitsemän metodistikirkkoa kuuluu protestanttisten kirkkojen yhteisöön niiden allekirjoitettua sen kanssa julistuksen *Joint Declaration to Church Fellowship*. Britannian metodistit kuuluvat arvioivan piispallisen järjestyksen omaksunista. Syyinä eivät kuitenkaan ole sopimukset anglikaanisten kirkkojen kanssa (kuten viime vuonna allekirjoitettu Englannin kirkon ja metodistien *An Anglican – Methodist Covenant*), vaan metodistien sisäinen kehitys; heillä on jo superintendenttejä. Manner-Euroopan sekä Amerikan metodistikirkot ovat piispallisia – ”heillä on nimi, merkit ja tavat, mutta ei sukupuuta” – ja Britannian metodistien lienee helppo omaksua vastaava malli, ellei historiallinen protestiliikkeen perinne jarruta.

Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista

Toisessa puheenvuorossani esittelin Luterilaisen maailmanliiton ja Paavillisen ykseysneuvoston v. 1999 allekirjoittamaa *Yhteistä julistusta vanhurskauttamis-*

opista (YJ). Sekä LK että YJ noudattavat ekumeenisena metodina mallia, jossa tunnustukseltaan erilaiset kirkot solmivat yhteisen sopimuksen säilyen erilaisina ja erillisinä. Kirkkojen perusyksimielisyyden valossa niiden erilaisuuksien ei nähdä oikeuttavan erossa oloa toisista. Luterilaisen maailmanliiton parissa tätä Dar-es-Salaamin kokouksessa 1977 ilmaistua mallia on kutsuttu sovitetuksi erilaisuudeksi (*reconciled diversity*): eroja ei sivuuteta vaan niitä työestetään, mutta ne menettävät erottavan luonteensa, kun ne suhteutetaan ”pelastuksen keskeiseen sanomaan”. LK ja YJ kuitenkin noudattavat eri tavoin sovitetun erilaisuuden mallia: siinä, missä LK pyrkii sanomaan yhdessä mahdollisimman vähän, YJ lausuu yhdessä mahdollisimman paljon.

Katolilainen pappi **Andrew Mann** siteerasi vastauspuheenvuorossaan kardinaali Avery Dullesia, joka on arvostellut YJ:tä siitä, että se ei käsittele *simus iustus et peccator* –kysymystä parannuksen sakramentin yhteydessä. Dullesin mukaan vanhurskauttamisoppi ylipäätään ei voi olla sakramenteista irrallisen otettuna kirkolle kaikkein keskeisin. Artikla 15 tuomonia vaikeita kysymyksiä yhteen, mutta lähemmin tarkasteltuna rakennuspuut natisivat. Trento tuomitsi vieraan vanhurskauden – pääseekö YJ sen yli? Miten ihminen luterilaisten mukaan valmistautuu vanhurskauttamiseen (vrt. 21)?

Kritiikkiä Yhteistä julistusta kohtaan Leuenbergin konkordian näkökulmasta

Katolista Mannia huomattavasti kriittisemmän puheenvuoron esitti Saksan evankelisen kirkon Pohjois-Englannin ja Skotlannin seurakuntien pastori **Walter Bindemann**. Hänen mukaansa YJ käyttää 1500-luvun kieltä ja käsittelee teemaansa vain historiallisesti, kun sen pitäisi kertoa

tälle päivälle, miksi vanhurskauttaminen on tärkeä opinkappale. YJ katsoo taakse, ko-eksistenssiin, kun taas LK katsoo eteen, ko-operaatioon. "Se aloitti 16. vuosisadalta mutta ei saapunut koskaan 21. vuosisadalle." Edes Annex ei ratkaise itse julistukseen jääneitä ongelmia, sillä se ole liite siihen vaan yhteiseen julkilausumaan. Se ottaa esiin erot, mutta ei sovita niitä.

Bindemann myös asetti käsitteet oppi ja tunnustus vastakkain: oppi on abstrakti, mutta tunnustus on selkeä ilmaisu. Loivatko reformaattorit ja Trento oppeja lausessaan tunnustuksia? Miten oppia voisi muuttaa – ovatko oppituomiotkin osa oppia? Voiko totuutta tavoittaa tulkitsemalla uudelleen oppia? Kun YJ:ta laadittaessa tavoiteltiin "perustotuuksia", synnytykö tuloksena useita totuuksia, ja mikä niiden suhde on oppiin ja tunnustukseen? Bindemannin kritiikki näytti nousevan ajattelusta, jossa "tunnustuksen" oletetaan nousevan suoraan "totuudesta" ja olevan aidompi, välittömämpi ja sattuvampi ilmaisu kuin eksplikoitu oppi, joka puolestaan jää abstraktion tasolle. Hyödyllisempää kuin pohtia opillisten ilmaisujen yhteensopivuutta olisi Bindemannin mukaan kaiketi lähteä etsimään totuutta ja tunnustamaan sitä yhteisesti. Parempana ekumeenisena metodina kuin sovitettua erilaisuutta hän pitikin ykseyttä erilaisuudessa (unity in diversity), sillä se on väljempi muoto. Fleur Houston yhtyi kritiikkiin todeten, että YJ:ssakin olisi ollut viisaampaa yrittää sanoa sittenkin vähemmän yhdessä. Bindemannin ja Houstonin näkökannat herättivät kysymyksen, voiko ykseyttä olla ilman sovitusta – eikö tällöin jäädä tietoisesti erillisyyden tilaan?

Lopuksi

The Church of Jesus Christ on merkittävä ekklesiologinen asiakirja, jota kan-

nattaa myös Suomessa tutkia. Se parantaa monia Leuenbergin konkordian avoimeksi jättämiä kysymyksiä. Se tarkentaa kirkollisen yhteyden (Church fellowship, Kirchengemeinschaft) edellytyksiä ottamalla esiin kirkon tuntomerkit. Se näkee sanan julistuksen ja sakramenttien jakamisen toisen kirkon tunnustamisen ehdoksi. Vaikka edellytys lienee kirkkoille itsestään selvää, sillä on ennen muuta teologista merkitystä ekumeenisen metodin kannalta. Näin osa kirkon historiallisesta muodosta tulee itse ykseyden edellytysten piiriin, toisin kuin itse konkordiassa. Toisaalta TCJC ei kuitenkaan kykene riittävästi perustelemaan, miksi juuri tämä historiallinen muoto on jumalallisesti asetettu – LK:n tekemä erottelu perustan ja hahmon välillä estää sitä pitämästä armonvälineitä aidosti Pyhän Hengen välikappaleina.

Yhteistä vanhurskauttamisoppijulistusta kohtaan seminaarissa esitetty kritiikki nousi osaksi samasta LK:n peruserottelusta. Ongelmaksi jäi, miten voidaan olettaa yhteinen totuus tai yhteinen evankeliumi, ellei sitä voida teologisesti ilmaista opillisin formulaatioin. Myös tunnustukset ovat opillisiä lauseita, supistettiin ne miten lyhyiksi tahansa.

Skottilaiset seminaarit ovat Porvoon sopimuksen käytännön sovellutuksia. Sopimuksessa olemme sitoutuneet "rohkaamaan kirkkomme edustajia käymään neuvotteluja ja helpottamaan opiskelua sekä ideoiden ja informaation vaihtoa teologisissa ja pastoraalisissa asioissa" (§ 58 b ix). Tällaisiin seminaareihin osallistuminen ei siksi ole kirkollemme vain vapaavalintaista harrastusta vaan osa arvovaltaisesti tekemämme sopimuksen täyttämistä. Myös edellisessä seminaarissa v. 2001 oli ollut vieraileva esitelmänsijä Suomesta, tri Heikki Kotila.

Lutherin katekismusten merkitys tänään

Saksan evankelis-luterilaisen kirkon konsultaatio Fuldassa
26.-28.2.2004

Matti Repo

Luther kirjoitti Vähän katekismuksensa alun perin kristinuskon alkeiden opetusta varten, mutta siitä tuli nopeasti tunnustuskirja. Miten sitä tulisi käyttää tänään? Yhtäältä se ei sellaisenaan näytä vastaavan aikamme didaktisia vaatimuksia, mutta toisaalta siitä ei ole syytä luopua. Sillä tulee olla keskeinen asema kristinopin opetuksessa, sillä sen rakenne noudattaa teologisesti kestävä ja eksistentiaalisesti alati puhuttelevaa muotoa. Siihen voidaan edelleen liittyä niin koulujen uskonnonopetuksessa, rippikoulussa kuin aikuiskasvatuksessa. Tämä kuitenkin edellyttää Lutherin katekismusten sekä teologian, kielen että didaktisten menetelmien tuntemista ja ajanmukaiseen asuun uudelleen muotoilemista. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uusi Katekismus (2000) sekä sen varaan laadittu rippikoulusuunnitelma (2001) ovat tästä hyviä esimerkkejä.

1. Katolinen Fulda luterilaisten kokouspaikkana

Fulda on katolisen Saksan merkittävimpiä hengellisiä keskuksia. Siellä on piispanistuun ja pappisseminaari. Sen luostari toimi yli tuhat vuotta ennen Napoleonin toimeenpanemaa sekularisointia. Luostarin merkittävimpanä apottina pidetään Hrabanus Maurusta (822-842), jonka helluntaivirsi *Oi Pyhä Henki, Herram-*

me on myös meidän Virsikirjassamme (nro 111). Hrabanus Maurusta kunnioitetaan "Saksan opettajana", joka liitti germaanit antiikin teologiseen ja filosofiseen perintöön (vertauksen vuoksi mainittakoon, että luterilaiset kunnioittavat samanlaisesta syystä myös Philipp Melancthonina vastaavalla tittelillä, *praeceptor germaniae*).

Fuldan tuomiokirkko voi ylpeillä mahtavalla historialla: valmistuttuaan 800-luvun alussa se oli suurin kirkko Alppien pohjoispuolella. Se säilyi pitkään suurimpana roomalaisen tyylin edustajana, kunnes 1704-1712 muutettiin barokkityyliseksi. Samassa yhteydessä kirkon keskilaiva lyheni puoleen entisestä. Kirkon merkittävin aarre on Pyhän Bonifaciuksen hauta. Brittiläissyntyistä Winfried Bonifaciusta kunnioitetaan "saksalaisten apostolina". Bonifacius johti energisesti lähetystyötä Saksassa ja kutsui useita maanmiehiään mukaan, joukossa mm. kuninkaantytär Walburga, josta vapunpäivä saa nimensä.

Bonifaciuksen oppilas Sturmus perusti luostarin Fuldaan v. 744. Pyhä Bonifacius itse kärsi marttyyrinkuoleman Dokkumissa (nykyisessä Hollannissa) v. 754. Hänen kerrotaan olleen kumartuneena lukemaan, kun murhaaja iski tikarilla, ja hän koetti suojautua laittamalla kirjan eteen. Siksi pyhimyksen tunnuksena on kirja, jonka läpi on lyöty tikari.

Bonifacius haudattiin "Jempiluostariinsa Fuldaan", josta kehittyi huomattava pyhiinvaelluskohde. Tuomiokirkon remonitin yhteydessä 1712 Bonifaciuksen haudalle pystytettiin upea marmorinen alttari, johon pyhimys on veistettynä täydessä piispallisessa asussa nousemassa sakofagistaan ylösousemuksen aamuna. Tänä vuonna vietetään Bonifaciuksen marttyyriuden 1250-vuotisjuhlaa monipuolisesti niin Saksassa kuin Hollannissa. <http://www.bonifacius.net/>

Entisessä luostarissa tuomiokirkon kuppeissa toimii nykyään katolinen pappis-seminaari ja sitä vastapäätä teologinen tiedekunta. Taloudellinen tila ei ole kovin vahva, eikä seminaari muutenkaan pursua lioista opiskelijoista. Pappis-seminaarin tiloja vuokrataan myös ulkopuolisille, ja Saksan yhdistynyt evankelis-luterilai-

nen kirkko (VELKD) käyttää sitä moniin tilaisuuksiin. Katekismuskonsultaation aikaan useimmat seminaarin oppilaat olivat lomalla, ja pitkät kylmät käyttävät heittäivät vierailijassa hieman apeitakin mielikuvia.

2. Katekismus kiinnostuksen kohteena

Fuldassa järjestetty konsultaatio liittyi Saksan luterilaisten viime vuosina julkaisemien uusien katekismusten virittämään keskusteluun. Vuonna 2000 ilmestyivät uudistetut laitokset sekä lasten katekismuksesta *Erzähl mir vom Glauben* että aikuisten katekismuksesta *Evangelischer Erwachsenenkatechismus*. Samana vuonna julkaistiin myös aivan uusi katekismusta selittävä teos *Himmel überm Asphalt - Von der Alltäglichkeit des Glaubens*. Se on laadittu sellaisille noin 25-45-vuotiaalle henkilöille, joille kristillinen uskontraditio on vieras tai jotka ovat jääneet etäälle kirkosta.

VELKD on aktiivisesti pyrkinyt tekemään tämän kolmiosaisen "katekismusperheen" tutuksi ja edistämään sen osien käyttöä. Vuonna 2002 järjesti Augsburgin tunnustuksen teologinen konventti (TKAB) konsultaation aiheesta *Weitersagen, was christlich ist - Zur Bedeutung von Katechismen heute* (esitelmät ilmestyneet sarjassa *Texte aus der VELKD*, Nr. 110). Nyt pidetyn kokouksen järjesti VELKD:n keskusvirasto, sen aiheena oli *Zur Gegenwartsbedeutung der Katechismen Luthers*, ja sitä johti kollegani Dr. Klaus Grünwaldt Hannoverista.

Vaikka kokouksen otsikossa puhuttiin Lutherin katekismuksista monikossa, esitelmissä keskityttiin Vähään katekismukseen. Iso katekismus vain mainittiin ilman syventymistä sen teologiaan tai merkitykseen tunnustuskirjojen kokoelmassa.

Tämä on ymmärrettävää sikäli, että konsultaatio oli kutsuttu koolle pohtimaan katekismusten käyttöä, ja se oli suunnattu nimenomaan opetus- ja kasvatustehtävissä oleville. Huomio kiinnittyi Vähän katekismuksen asemaan tämän päivän seurakuntatyössä. Toisaalta esitelmät pyrkivät valottamaan katekismuksen historiaa, teologiaa ja sen edustamaa didaktista näkemystä, eivät tarjoamaan käytännön neuvoja uskontokasvatukseen. Niitä tuli osanottajien itse hahmotella ryhmäkeskusteluissa tai esittelemällä itse laatimiaan materiaaleja ja ideoita.

Symposium kokosi 28 osallistujaa, joista viisi saapui ulkomailta: yksi Puolasta, yksi Unkarista, pariskunta Ruotsista sekä yksi Suomesta. Useimmat osallistajat olivat kiinnostuneita katekismuksen käytöstä erityisesti rippikoulussa, mutta ryhmätöissä keskusteltiin myös koulujen uskonnon-opetuksesta sekä aikuiskasvatuksesta.

3. Vähän katekismuksen teologia ja didaktinen malli

Martin Rothgangel (Göttingen) aloitti konsultaation esitelmöimällä kristinopin opettamisen ongelmista. Aluksi hän valitteli Saksan yleistä vaikenemistä Lutherin katekismuksista: niiden tiimoilta ei vietetty 500-vuotisjuhlia eikä niitä juuri käytetty opetuksessa. Luther oli aikoinaan laatinut Vähän katekismuksen tavallista saksilaista talonpoikaisperhettä silmälläpitäen. Tuolloin oli 90 % väestöstä lukutaidottomia, joten opettavan papin tai perheenisän tuli lukea pääkohdat yksinkertaisella ja aina samalla sanamuodolla, jonka lapset toistivat. Talonväkeä saattoi kovistella oppimiseen uhkaamalla jättää heitä ilman ruokaa. Oppimisessa oli kyse muistamisesta: ensin lyhyiden katekismuslauseiden muistamisesta, sitten selitysten muistamisesta ja lopuksi muistetun syventämisestä Ison katekismuksen avulla.

Kertaava memorointi edustaa yhtä oppimiskäsitystä. Mikäli Luther olisi tarkoittanut oppimista jollain toisella, esim. opitua elämään soveltavalla tavalla, hän olisi Rothgangelin mukaan kaikei laatinut toisenlaisen tekstin. Lutherin opetusikäisyyttä edellyttävän sellaista yhteiskuntarakennetta, jota nykypäivä ei enää tunne. Nykyaika on moniarvoinen eivätkä kodit enää anna uskonnollista kasvatusta. Kirkoissakaan ei enää kuule katekismusaarnoja. Lutherin aikaista rangaistuksella uhkaamista ei enää saata kuvitella tänään oppimista tehostaviksi menetelmiksi.

Jo 1800-luvun lopulla arvosteltiin Saksassa Vähää katekismusta siitä, ettei se sovellu kristinuskon alkeisopetukseen. Katsottiin, ettei sitä ollut laadittu sellaiseen tapaan, mikä edistäisi lasten oppimista: se on kielellisesti vaikea ja epähavainnollinen, se ei haasta itse tekemään jne. Rothgangelin mukaan nykyään tulee painottaa enemmän sitä, mitä opiskelijasta saadaan ulos (output) kuin sitä, mitä häneen syötetään sisään (input).

Professori *Notger Slenczka* (Mainz) esitelmöi Lutherin katekismusten teologiasista. Hän kiinnitti huomiota siihen, että Luther oli saanut kimmokkeen "katekismusprojektilleen" rippikäytännön murtumisesta: kun kansa ei enää osallistunut ripin sakramenttiin, alkoivat kristinuskon perusasiat painua mielestä. Vuosittainen rippitöityminen edellytti syntien tunnustamista sekä Herran rukouksen ja Ave Marian ulkoa lausumista. 1520-luvun lopulla oli reformatorista saarnaa kuultu Wittenbergissä ja ympäristössä jo 10 vuotta, mutta sillä ei tuntunut olleen toivottua vaikutusta. Luther ja Bugenhagen käynnistivät visitaatiot seurakunnissa v. 1528. Heidän tarkoituksensa oli tähdentää pääkohtien ulkoa oppimisen lisäksi niiden selittämistä ja ymmärtämistä sekä syventämistä Ison katekismuksen avulla.

Slenczka ei pitänyt Lutherin didaktista otetta vanhentuneena. Hänen mukaansa Luther ei keskittynyt ulkolukuun eikä pitänyt rangaistuksella uhkaamista oikeana tienä. Lapsia tulee opettaa lasten tavalla, hyvällä ja houkuttelemalla – uhkaamalla opittu pysyy mielessä vain niin kauan kuin risu on nenän edessä. Katekismuksen opinkappaleet tulee ymmärtää huoneen- tauluna ja kristityn elämän jokapäiväisenä mallina. Luther tähtäsi siihen, että kertaamisesta tulee tapa: katekismuksen kappaleita luetaan päivittäin ulkoa. Tottumuksen voimalla ne tulevat avuksi vielä kuolemankin edessä. Tässä mielessä katekismusopetus on osa kuolemisen taitoa (*ars moriendi*).

Slenczka muistutti, että katekismuksen avulla ulkoa opittu muuttuu tunnustukseksi. Katekismuksen materiaalia meditoitaessa siirrytään uskon ensimmäisestä muodosta toiseen – ulkoluku vaihtuu henkilökohtaiseen Kristus-tunnustukseen. Käskyjen ja uskontunnustuksen välinen jännite tulee elävällä tavalla todeksi. Isä meidän –rukouksen selityksessä eskatologinen tulee eksistentiaaliseksi, kun rukouksessa pyydetään sellaisen, mikä toteutuu muutenkin, toteutuvan myös meidän luonamme. Näin Vähän katekismuksen keskuksena on eksistentiaalinen liike käskyistä uskontunnustuksen kautta rukoukseen. Tässä liikkeessä Jumalan vaatimuksiin vastaavat hänen omat lahjansa, ja me muutamme rukouksessa halullisiksi täyttämään hänen käskynsä.

Slenczkan systemaattisteologiset huomiot kyseenalaistivat hienovaraisella tavalla edellä luennoineen Rothangelin uskonnonpedagogisesti painottuneet näkemykset. Keskeistä ei sittenkään taida olla oppilaasta saatava "output", vaan hänen osallistumisensa katekismuksen sisäiseen teologiseen liikkeeseen. Slenczka huipensi alustuksensa asettamalla vastakkain tulokseen ja prosessiin tähtäävän

oppimisen (*Produkt-orientierte / Prozess-orientierte lernen*).

4. Voiko uskoa opettaa Katekismuksen avulla?

Edgar Thaidigsmann (Weingarten) kyseli alustuksessaan, miten uskoa ylipäätään voidaan opettaa tai oppia. Hänen otsikkonsa *Den Glauben lernen* oli kaksisuuntainen: pidempään katsottaessa se alkaa katsoa takaisin. Usko on substanssi, sillä on oma substanssinsa (*fides quae*), mutta samalla se on myös uskonnosta (*fides qua*). Niinpä kysymykseen, voiko uskoa opettaa, vastasi Thaidigsmann paradoksilla: ei voi, koska se on Jumalan työtä – kyllä voi, koska se on ihmisen työtä.

Thaidigsmann muistutti Jeesuksen didaktiikasta: Jeesus opetti ulkona, vuorovai- kutuksessa elämän normaalin rytmin ja ilmiöiden kanssa. Vastaavalla tavalla kirkon opetuksessa tulee ottaa todesta "ruumiillinen didaktiikka" eli toisten ihmisten läsnäolo ja esimerkki. Uskon opettamisessa ovat avainasemassa vanhemmat ja isovanhemmat. He eivät ole varsinaisesti opettajia eivätkä yritä opettaa, vaan antavat tilaa tehdä kysymyksiä. Vanha juutalainen tapa välittää traditio perustuu lapsen kysymyksiin: mitä sinä teet? miksi teet noin? mitä tuo tarkoittaa? (vrt. 5Moos 6:20-25)

Thaidigsmann viittasi Bonhoefferin kirjeseen eräälle kastettavalle v. 1944. Sen mukaan vanhempien kodista välittyvä hurskaus (*Frömmigkeit*) ei ole sanojen oppimista vaan Jumalan läsnäolon näkemistä kaikessa. Kirkon kasvatustoiminnassa voi siten ottaa oppia jonkun lausumasta aforismista: "Kun haluat, että rakennetaan laiva, älä kutsu ihmisiä tuomaan materiaaleja, valmistamaan työkaluja, jatkamaan tehtäviä – vaan herätä heissä kai-

paus päästä merelle, ja muu sujuu itses- tään."

Lutherin aikana pappi ei tiennyt, mitä hänen tulisi opettaa eikä kristitty, mitä hänen tulisi osata. Saksan kielen "muistaminen" viittaa asian "sisäistämiseen": *Erinnerung*. Laatiessaan Vähän katekismuksen Luther liittyi Paavaliin, joka halusi välittää korinttilaisille sen, minkä oli itse saanut (1Kor 11:23; 15:3). Kirkko elää muistamisesta, tapahtuneen kertaamisesta. Kirkossa ja kodissa syntyy muistoja, jotka myöhemmin putkahtavat esiin – niistä voi muodostua henkilökohtainen uskon historia, joka liittyy kirkon yhteiseen uskoon. Katekismusopetus tulisi siis laatia siten, että tekstit, kuvat ja laulut liittyvät kasvavan ihmisen taustaan ja tulevaisuuteen ja jättävät tilaa leikille. Näin syntyy muistaminen, jolle katekismus on antanut elintilan ja asettanut sille myös rajat.

Ingrid Schoberth (Heidelberg) siteerasi esitelmässään Lutherin sanoja, joiden mukaan hän tahtoi aina pysyä lapsen kaltaisena katekismuksen oppilaana. Hänen mukaansa ihmiset oppivat "pyhiinvaelluksen kaltaisella" tavalla, että Jumala on juuri heitä varten. Pyhiinvaellus merkitsee pyhän kokemista: kodin viikkorytmissä tulee siksi pyhän erottua arjesta. Sunnuntai on "ajan palatsi", juhlahuone päivien joukossa, kultakaivos, josta voi oppia Jumalan läheisyyden ihmisen arjessa. Oman elämän uudistuminen alkaa sunnuntain jumalanpalveluksesta, siinä on Jumalan sanaan keskittyminen, rukous ja ehtoollisen sakramenti.

Manfred Pirner (Ludwigsburg) kyseli, onko Lutherin katekismuskonseptio dogmaattinen vai didaktinen. Hän viittasi aluksi Lennart Pinomaan ja Paul Althausin huomioon, jonka mukaan Vähästä katekismuksesta puuttuvat Lutherin keskeiset teologiset korostukset. Hän mai-

nitsi, että Kurt Fröher ja Hans Fras ovat korostaneet Vähän katekismuksen pedagogis-didaktista luonnetta, ja Albrecht Peters puolestaan on selittänyt sen opettavan kristityn tien eskatologisessa tuomion horisontissa.

Pirner katsoi, että Luther ei edellyttänyt kuulijoiltaan moraalista tietoisuutta. Dekalogi toki ankkuroituu luonnolliseen lain tuntemukseen, mutta sen täytyy herättää se ihmisen omassatunnossa. Lutherin mukaan ihmisen kääntyminen Jumalan puoleen ei kuitenkaan tapahdu yksin lain eikä yksin armon tähden, vaan sen saavat aikaan molemmat. Käskyt silti osoittavat ihmisen syntisyyden ja sen, että hän tarvitsee armoa. Lutherin katekismus eroaa tässä suhteessa tunnetun antinomistin, Johann Agricolan katekismuksesta. Agricola laati sen Wittenbergin tyttökoulua varten v. 1527, ja sen lähtökohtana on Jumalan rakkaus, kun taas käskyt kertovat, miten kristityn tulee elää.

Vähä katekismus ei esitä reformatorisen teologian summaa, vaan se etenee didaktisesti. Käskyjen ja uskontunnustuksen myötä käy ilmeiseksi, että sekä kristillinen elämä että usko ovat ihmisen itsensä mahdollittomia saavuttaa. Niistä voi tulla osalliseksi vain rukouksessa ja sakramenttien välityksellä. Luther on näin kehittänyt uskonnonpedagogisen mallin, joka osoittaa ihmisen tien uskoon. Katekismuksessa Lutherin teologia muuttuu praksikseksi.

Pirner siteerasi Lutherin lausetta, jossa katekismusopetus asetetaan inkarnatoriseen muotoon: voidakseen opettaa meitä tuli Jumala ihmiseksi – voidaksemme opettaa lapsia tulee meidän tulla lapsiksi, leikkiä ja laulaa heidän kanssaan. Pirner päätti esityksensä problematisoimalla Vähän katekismuksen aseman tunnustus- kirjana: sen kanonisointi tekee vääryyttä sen alkuperäiselle luonteelle. Se menet-

tää jotain elävyydestään, ja toisaalta se ymmärretään ehkä väärin luterilaisen uskon tunnustuksena.

Birgit Stolt (Uppsala) lähestyi Vähää katekismusta sen sanavalintojen ja kielenkäytön kannalta: se tavoittelee lapsen omaksuttavia muotoja, "äidinmaitoa". Katekismusten pääkappaleiden järjestys oli ennen Lutheria yleensä toinen, mutta Luther asetti ne tähän järjestykseen ja loi siten rukouskirjan. Katekismuksen pääkappaleet tulee rukoilla, ne ovat "sydämen retoriikkaa". Katekismukset eivät sisällä opillis-teologisia määrittelyjä vaan johtavat lukijan elämänmittaiseen prosessiin. Mitä tulee "tietää", on vasta ensimmäinen askel, miten tulee "toimia", on tärkeämpää.

5. Suomalainen katekismus ja rippikoulu mallina

Oma esitelmäni käsittelee kirkkomme uutta katekismusta kolmesta suunnasta. Ensiksi kerroin sen synnystä ja suhteesta kirkkomme edelliseen katekismukseen ja kristinoppiin. Uuden katekismuksen rakenne nojautuu aiempaa lähemmin Lutherin Vähään katekismukseen, jota se myös jokaisen kappaleen yhteydessä siteeraa. Toiseksi kerroin katekismuksesta Riemuvuoden 2000 projektina ja viittasin sen jakeluun jokaiseen kotiin sekä sen saamista laajasta julkisuudesta. Tuolloisista epäilyksistä huolimatta kirjanen oli saanut hyvän vastaanoton, ja päin vastoin kuin jotkut olivat pelänneet, kymmenen käsken kertaamisesta huolimatta kirkon kädenojennusta ei oltu yleisesti tuomittu vanhentuneena syntyneeksi.

Kolmanneksi esittelin kirkkomme uutta rippikoulusuunnitelmaa *Elämä - usko - rukous* (2001) ja sen suhdetta katekismukseen. Molemmat rakentuvat kolminaisuusopin varaan: liikkeelle lähdetään

siitä, mitä Isä, kaiken Luoja ja elämän antaja lahjoittaa, ja edetään siitä pohtimaan uskon kysymyksiä oman elämän näkökulmasta. Siitä jatketaan luontevasti rukoukseen, jossa oman elämän kysymykset lomittuvat Jumalan lahjojen vastaanottamisen kanssa. Hengellisessä vuoropuhelussa Jumalan kanssa katsotaan jälleen oman elämän kysymyksiä uudella tavalla. Esitelmäni liittyi sattuvalla tavalla jo edellä kuultuihin puheenvuoroihin, joissa osoitettiin katekismuksen rakenteen noudattavan trinitaarista dogmaa ja jäsenytvän siten, että syntyy teologinen liike luomisesta lunastukseen ja pyhitykseen.

Tässä yhteydessä minulla oli mahdollisuus laittaa kiertämään myös kaksi englanniksi käännettyä suomalaista rippikoulun oppikirjaa (*Oma ripari* sekä *Löytöretki*). Kirjat herättivät silmännähtävää ihastusta. Niiden houkuttelevuus lukemaan ja työskentelemään itse sekä sivujen väljä taitto kokosivat kiitosta. Nähtävillä nimittäin oli myös saksalaisia rippikoulun oppikirjoja, joiden sivut sisälsivät runsaasti painavaa tekstiä. Niihin verrattuna suomalaiset kirjat vaikuttavat sisällöltään kevyemmiltä, mutta rippikouluopetuksen kannalta antoisammilta, mikäli ajatellaan konsultaatiossa painotettua elämyksellisyyttä lukemisen ohella. Uudet oppikirjat antavat tilaa omalle pohdinnalle.

Pastori *György Gregersen-Labossa* esitteli Unkarin kirkon katekismusopetusta. Oman katekismuksemme unkarilainen käännös ei näytä vielä ehtineen levitä laajalti käytännön seurakuntatyön materiaaliksi. Se on kuitenkin otettu seurakunnissa vastaan varsinkin aikuiskasvatukseen välineeksi. Rippikoulussa sitä vastoin käytetään edelleen vanhaa katekismusta, joka on rakenteeltaan samankaltainen kuin meidän edellinen katekismuksemme lukuisine pienine artikkeleineen. Kirjaseen liittyy myös lyhyt Unkarin luterilaisen kate-

kon historia. Sen esittäminen rippikouluopetuksessa on välttämätöntä, koska sosialismin kaudella uskonnonopetus lähes katosi kouluista.

Fuldan konsultaatio osoitti, että Lutherin Vähän katekismuksen sopivuudesta tämän päivän uskontokasvatukseen voidaan olla monta mieltä. Yhtäältä sitä voidaan pitää didaktisesti vanhanaikaisena, mutta toisaalta sen rakenne perustuu teologiseen perusratkaisuun, joka ei näytä

vanhenneen lainkaan. Edelleen sen kolminaisuusopillinen jäsentely vastaa tuoreella tavalla ihmisen kokemusta elämästä Jumalan yhteydessä. Samalla katekismus kuitenkin kutsuu laatimaan uusia välineitä kasvatukseen ja opetukseen, joissa on otettava huomioon uskonnonpedagogiikan kehitys. Tästä kirkkomme uusi katekismus sekä rippikoulusuunnitelma ovat hyviä esimerkkejä, joita kelpaa esitellä muille luterilaisille.

Virka virkojen joukossa? – Ordinaatio ja vokaatio kirkon virkaan ja seurakunnan palvelustehtäviin

Evangelischer Arbeitskreis für Konfessionskunde in Europa
Vuosikokous 15.-18.4.2004
Nové Hradý, Tshekki

Matti Repo

Bensheimin piirin kokouksessa kuultiin ajankohtaisia virkateologisia kuulumisia eurooppalaisten protestanttisten kirkkojen piiristä. Esitelmiä sävytti ns. funktionaalinen virkakäsitys, mikä lienee Leuenbergin Konkordian allekirjoittaneiden kirkkojen kannalta ymmärrettävää. Keskusteluissa kuitenkin tuotiin esiin huoli funktionaalisen näkemyksen yksipuolisuudesta ja ekumeenisista lähentymistä hanka-loittavasta luonteesta.

Oman kirkkomme suunniteltu diakonaattiuudistus herätti mielenkiintoa. Siinä voidaan nähdä ontologisen virkakäsityksen yhdistyvän nykyajan seurakunnallisen toiminnan haasteisiin.

Bensheimin instituutti

Bensheimin turmustusieteellinen instituutti järjestää yhdessä Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön (CPCE/GEKE, ent. Leuenbergin kirkkoyhteisön) kanssa vuosittain kokouksen, johon se kutsuu teologeja keskustelemaan ajankohtaisista ekumeenisista teemoista. Tämän "evangelisen työpiirin" johtokuntaan kuu-

luu edustajia Saksan ohella myös Itävaltan, Unkarin, Tšekin ja Alankomaiden protestanttisista kirkkoista.

Bensheimin instituutti on perustettu v. 1947, mutta sillä on jo pidempi historia ekumeenisien teologisen tutkimuksen parissa. Instituutin avulla v. 1886 perustettu Saksan evankelinen liitto pyrki edistämään ekumeniaa. Evankelinen liito-

puolestaan on yhdistys, jonka tehtävänä on "saattaa reformaation sanoma turnustuksellisissa, maailmankatsomuksellisissa ja yhteiskunnallisissa kohtaamisissa nykyajalle merkittäväksi ja siten edistää ekumeniaa". Evankelinen liitto ja sen instituutti ovat siten Saksan evankelisen kirkon ekumeeninen työväline, jota EKD rahoittaa.

Tämänvuotinen kokous, johon osallistui 24 henkeä, pidettiin Tšekin tasavallassa pienessä Nové Hradyn kylässä sijaitsevassa vanhassa serviittiluostarissa. Servitit ovat alkuun italialainen veljestö, ja luostari on äskettäin remontoitu kauniiksi ja hyvin varustelluksi kokouspaikaksi italialaisin varoin. Luostarissa asuu nykyään yksi munkki, joka toimii kylän katolisena sielunpaimenena.

Böömin Veljien Evankelisen Kirkon vieraana

Vaikka kokouspaikka oli katolinen luostari, kokoukseen osallistuneiden tšekkiläisten oma kirkko on Böömin Veljien Evankelinen Kirkko, joka on suurin Tšhekkissä toimiva protestanttinen kirkkokunta (noin 190.000 jäsentä). Böömin veljiä voidaan pitää Euroopan ensimmäisenä unioituna kirkkokuntana. Se on myös siitä erikoinen, että se on unioitunut kaksi kertaa. Kirkon vaiheet ovat monimutkaiset ja sirpaleiset.

a. Jan Husin reformaatio

Böömissä käynnistyi varhaisempi reformaatio Jan Husin johdolla jo sata vuotta ennen Lutherin toimia. Sen keskeisiä vaatimuksia olivat 1) Jumalan sanan vapaa julistus, 2) ehtoollisen jakaminen molemmissa muodoissa, 3) papiston maallis-

ten privilegioiden ja vallan riisuminen sekä 4) julkisista synneistä rankaiseminen (Prahan artikkelit, 1420). Myös pyrittiin kirkon hallinnollisen järjestyksen muuttamiseen ja maallikkojen vaikutusvallan lisäämiseen. Tärkeitä olivat niin ikään Vanhan testamentin ohjeellisuus ja kristittyjen omaisuuden yhteisyys (Tšhekkoslovakian kommunistisella kaudella hussilaisia kunnioitettiin sosialismin edelläkävijöinä).

Hussilaisuus jakautui radikaaliin ja maltilliseen siipeen. Edellisten perustaessa Taborin linnoituskaupungin (joka sijaitsee Prahan ja Ceske Budejovicen välissä) jälkimmäiset hakivat yhteyttä Rooman kanssa. Maltilliset asettivat ainoaksi ehdoksi ehtoollisen jakamisen molemmissa muodoissa (utrakvismi), mutta radikaalit olivat valmiita sotaan ja ryöstelyyn paavia vastaan. 1450-luvulla hussilaisten radikaalimmasta suunnasta eriytyi linja, joka korosti Kristuksen seuraamista "kaidalla tiellä": Hän on Jumalan Karitsa ja "Hiljainen Kuningas", jota ei palvela miekka kädessä. Taborista irtaantuvat halusivat näin erottua hussilaissotureista. Seuraavalla vuosikymmenellä he irtaantuivat myös maallistuneiksi katsomistaan, Rooman kanssa kompromissiin päätyneistä utrakovisteista.

Syntynyt ryhmä omaksui nimen "Veljesyhteys" (*Unitas fratrum*; seurakunta toki koostui sekä miehistä että naisista). Se syvensi varhaisempia hussilaisia periaatteita niin uskonopissa kuin kurinalaisessa kristillisessä vaelluksessa. Kuitenkin se korosti yksinkertaisuutta, mikä näkyy ohjenuoraksi muotoillusta latinalaisesta lauseestakin: *in principiis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas* (pääasioissa ykseys, epäilyksenalaisissa vapaus, kaikessa rakkaus).

b. Böömiläiset luterilaisten ja kalvinistien välissä

Myöhemmin Saksassa käynnistyneen reformaation voidaan nähdä liittyneen monissa kohdin Jan Husin tavoitteisiin. Leipzigin disputaatioissa 1519 Luther tuki varhoiden hussilaisten näkemyksiä ja pyrki osoittamaan Konstanzin kirkolliskokouksen erehtyneen tuomitessaan Husin ketteriläiseksi ja roviolla poltettavaksi. Luther näki oman työnsä jatkavan Husin aloittamaa uudistusta. Hän kirjoitti v. 1520: "Olemme tietämättämme kaikki hussilaisia." Lutherin kirjoitukset levisivät puolestaan Böömiin, mutta toisaalta Veljesyhteys ei kehittynyt luterilaisuuden kaltaiseksi. Koska böömiläiset pitivät kuuluisuutta Jumalan laille perusnäkemysnä, he eivät katsoneet voivansa yhtyä Lutherin opetukseen kristityn vapaudesta. Kurinalaisen elämän ja kirkkojärjestyksen korostaminen nivoutui yhteen kalvinistisen mallin kanssa. Kirkkokuri liittyi näkemykseen, jossa Kristus hallitsee kaikkia elämän alueita.

1500-luvun jälkipuoliskolla tshekkiläinen protestanttisuus Böömissä ja Määrissä oli jakaantunut kolmeen suuntaan. Suurin ryhmä olivat hussilaiset utrakvistit (joi- ta oli vielä kahta lajia, Rooman kanssa sopimukseen päässyt vanha sekä radikaalihussiläisten perustama uus-utrakvistinen kirkko), kaksi muuta olivat saksalaisten muodostama luterilainen kirkko sekä Veljesyhteys.

Vastaukonpuhdistuksen käynnistyessä ja Habsburgien dynastian tiukentaessa otetaan protestantit muodostivat liiton. Tämä ensimmäinen unioituminen nousi siten pikemminkin poliittisesta kuin teologisesta tarpeesta. Sitä varten kuitenkin laadittiin tunnustus *Confessio Bohemica* (1575), jossa Augsburgin tunnustus liitettiin hussilaisten Prahan neljään artiklaan (1420) sekä toiseen sveitsiläiseen tunnus-

tukseen (*Confessio Helvetica posterior*) ynnä Heidelbergin katekismukseen.

Böömin veljien tunnetuin teologi lienee Jan Amos Komenský (Johan Amos Comenius, 1592-1670). Hän toimi kirkon viimeisenä seniorina eli piispaa vastaavassa asemassa ennen maanpakoon joutumistaan. Tshkekissä hänet tunnetaan edelleen myös kasvatustoimen kehittäjänä ja pedagogisten sekä kielitieteellisten kirjojen julkaisijana. Comenius oli filosofi ja pasifisti, joka elämänsä lopulla yhdisti omat toivonsa lopullisesta sovituksista Johanneksen ilmestyksen visioihin. Hän odotti Kristuksen palaavan ja perustavan rauhan valtakunnan, jossa kaikki on sovittu veljelliseen yhteyteen.

c. Veljien kirkon uudelleen perustaminen

Vastaukonpuhdistuksessa Böömin protestantteja vainottiin, ja yhdistynyt evankelinen kirkko ei päässyt kasvamaan. Sen toiminta kiellettiin, kunnes vuonna 1781 valistuksen hengessä annettu toleranssidikti teki mahdolliseksi tunnustaa muutakin kuin katolista uskoa. "Maan alta" esiin tulevat tshekin protestantit eivät kuitenkaan saaneet Habsburgien monarkiasa kuulua muuhun kuin joko luterilaiseen tai reformoituun tunnustuskuntaan, jotka olivat keisarikunnan unkarilaisen osan protestanttisia kirkkoja. Noin kaksi kolmasosaa yhteensä 70.000 protestantista liittyi tuolloin reformoituun kirkkoon, jonka jumalanpalveluksen katsottiin olevan lähempänä yksinkertaista vanhaa hussilaista muotoa.

Protestanttien yhtäläiset oikeudet katolilaisten kansalaisten kanssa taatiin vuonna 1861, mutta vasta Tshhekkoslovakian tasavallan syntyminen 1918 teki hussilaisuuden ja veljesyhteyden perillisten mahdolliseksi palata siihen uskoon, jota

300 vuotta aiemmin oli tunnustettu. Uusi yhdistynyt kirkko kokosi tuolloiset luterilaiset ja reformoidut, joskin sen katsottiin yhdistävän hussilaisuuden ja Veljesyhteyden perinteet.

Viran ja virkojen suhde ajankohtaisena teemana

Bensheimin piirin vuosikokouksen aiheena oli *Das Amt neben den Aemtern*, ja siinä pohdittiin kirkon (pappis)viran suhdetta muihin seurakunnallisiin virkoihin ja tehtäviin. Käsitellyä oli sekä teologista että käytännöllistä. Keskeinen kysymys oli, miten erilaisiin virkoihin – olivat nämä palkka- tai vapaaehtoistehtäviä – kutsutaan ja asetetaan eri kirkkoissa. Mikä näiden tehtävien suhde on pappisvirkaan ja mikä niihin siunaamisen suhde on virkaan vihkimiseen?

Ordinaation ja vokaation kysymykset ovat ajankohtaisia monissa eurooppalaisissa kirkkoissa jo yksin sen tähden, että seurakunnallisen toiminnan monialaisuus asettaa odotuksia erikoistuvien työntekijöiden kiinnittämiseksi erilaisiin tehtäviin, mutta myös sen tähden, että kirkkoilla ei ole taloudellisia resursseja palkata täysitoimista työvoimaa. Niin täystoimiset kuin vapaaehtoiset tarvitsevat jonkinlaisen valtuutuksen ja hengellisen vahvistuksen palvelustyöhönsä seurakunnassa. Onko muihin kuin pappisvirkaan asettavissa siunaamistoimituksissa kysymys jollain tavoin vihkimyksistä? Ovatko niiden tehtävät teologisesti nähtävissä kirkon erityisen viran osiksi vai ovatko ne käytännön järjestelyjä yhteisen pappeuden pohjalta? Nämä kysymykset olivat mitä ajankohtaisimpia oman kirkkomme tekeillä olevan diakonaattiuudistuksen kannalta, ja samoja teemoja käsitelläänkin Virkarakennekomitean mietinnössä *Palvelijoiksi vihityt* (2002).

Seminaarin esitelmät

Kokouksessa kuultiin kolme teologista alustusta sekä eri osallistujien maaportit, joissa kussakin käsiteltiin viimeaikaisista ekumeenisista kehitystä. Tarkoituisi, että myös maaportteissa liitytään kokoukseen virkateologiseen teemaan.

a. Böömien veljien virkateologia

Avausesitelmän piti isäntäkirkon edustaja, tri **Pavel Filipi**, Prahan Kaarlen-Yliopiston käytännöllisen teologian ja ekumeniikan professori. Filipi kertoi, että vanha Veljesyhteys oli kiirastorstaina 1467 kokoontunut valitsemaan ja vihkimään itselleen pappeja. Veljesyhteyden johtajistossa oli katolilainen munkki, mutta pappien vihkimisen johti valdolainen piispa. Näin haluttiin yhtäältä erota enemmistö-kirkosta ja toisaalta säilyttää siihen historiallinen yhteys. Filipi katsoi, että Veljesyhteys yritti säilyttää viran suksessioita katolisesta ja valdolaisesta kirkosta, koska se näki, että paikallinenkin virka on kokonaisen, rajat ylittävän kirkon palveluksessa.

Seuraavaksi Filipi muistutti Luther kirjoittaneen marraskuussa 1523 Prahan veljille vastauksen kysymykseen, joka koski omien pappien vihkimistä (*De instituendis ministris*). Lutherin antamat ohjeet olivat samantyyppisiä mutta kirkkaampia kuin hänen samana vuonna julkaisemassaan kirjoituksessa *Dass eine christliche Versammlung oder Gemeinde Recht habe...*: sopivat henkilöt valitaan rukouksessa ja asetetaan yhteisesti käten päälle panemisella seurakunnalle sanan palvelijaksi. Filipi katsoi tämän varhaisen, nimenomaan Böömin veljelle annetun ohjeen perustuvan siihen, että Lutherin mukaan kaikki kastetut ovat pappeja. Myös Philipp Jakob Spener nojautui tähän kirjoitukseen kirjoittaessaan kristittyjen yh-

teisestä pappeudesta. Toisaalta pietismin tähdentämä yksilön kutsumus kuitenkin perustuu sisäiseen eikä ulkoiseen vokaatioon. Pietismi ja herätysliikkeet kutsuivat lähetykseen, ja näin lähetyjärjestöt syntyivät yhteisen pappeuden ja henkilökohtaisen kutsumuksen pohjalta.

Filipi esitteli omansa visionaan toiveen, että hänen kirkkonsa muodostaisi kaksijakoisen viran. Tshékissä on auennut monia uusia mahdollisuuksia kirkolliseen työhön, ja monet miehet ja naiset halusivat palvella erilaisissa tehtävissä. Veljeskirkon tulisi kehittää kaksi ordinaatiota, yhtäältä sanan ja sakramenttien palvelukseen ja toisaalta diakoniseen palvelukseen laajassa mielessä.

Filipi näki kirkon viran perustelun Augsburgin tunnustuksessa kuuluvan soteriologian eikä ekklesiologian yhteyteen. Siksi se kuuluu vain epäsuorasti kirkon konstituenteihin. Sen perusteluna ei ole kirkon ykseys, vaan Kristuksen toiminta. Kristologinen perustelu merkitsee, että sillä on lähetystehtävä: Kristus saarnasi ja paransi. Hänen kahtalaisen toimintansa vuoksi kirkolla voisi olla kaksi virkaa, joiden välillä ei ole porrastusta. Molemmat ovat Kristuksen palveluksessa eikä toinen voi korvata toista. Ne kuuluvat yhteen samaan tapaan kuin Khalkedonin kristologisessa formulassa: sekoittamatta, jakamatta, muuttamatta ja erottamatta.

Filipin näkemys oli kiintoisaa kuultavaa oman kirkkomme suunnittelun uudistuksen kannalta. Tein kuitenkin kysymyksen, mitä kaksi ordinaatiota merkitsee, jos halutaan korostaa, ettei virkojen välillä ole porrastusta. Mitä tehtäisiin, jos joku diakoniksi vihitty haluaisi papiksi, tai pappi diakoniksi? Seuraisiko uusi vihkimys? Filipi ei ottanut valmista kantaa, mutta hän arveli, että tulisi vihkiä uudelleen. Samal-

la hän kuitenkin vetosi visionsa kesken-eräisyyteen.

b. Saarnavirka – myös vapaaehtoisten vihkivirka?

Filipin historiallisesti orientoitunut esitelmän jälkeen tarkasteli teemaa systemaattis-teologisesta näkökulmasta professori **Reiner Marquard** (Evangelische Fachhochschule Freiburg/Breisgau). Hän asetti vastakkain ordinaation ontologisen ja funktionaalisen kriteerit. Edellistä edustaa katolinen kirkko dokumenteissaan (*Lumen gentium*, *Dominus Iesus*), jälkimmäisestä poimi Marquard esimerkiksi Karl Barthin *Lumen gentiumiin* kohdistamat kriittiset kysymykset. Barthin mukaan ordinaatiolla on vain "osoitava, ei perustava" merkitys, sillä muutoin se tekee tyhjäksi kasteen.

Lumen gentium erottaa ordinaation pappeja koskevaksi termiksi, kun taas vokaatio kattaa kaikki kristityt. Hierarkkiseen virkaan kuuluvat on "erityisen valintansa ja kutsumuksensa mukaan ordinoitu pyhään palvelukseen" ja kuuluvat siten kirkon sakramentaaliseen strukturiin. Sitä vastoin maallikot eivät Marquardin tulkinnan mukaan ole katolisen kirkon näkemysessä osa kirkon pelastusmysteeriä, vaikka he ovatkin kutsutut "hapatukseksi maailmassa" sen pyhittymiseksi. Näin vokaatio on viime kädessä riippuvainen ordinaatiosta – ordinaatio määrittää materiaalisesti ja formaalisti vokaation. Maallikot on kutsuttu todistukseen ja palveluun maailmassa, papit puolestaan ordinoitu hierarkkiseen paimenvirkaan kirkossa.

Karl Barthin kritiikissä epäillään *Lumen gentiumin* sekoittavan Kristuksen ja kirkon: missä on niiden välinen distanssi? Kristus on Herra, Kuningas ja Tuomari, ja kirkko voi olla vain Hänen todistajan-

sa. Entä ovatko vain maallikot Kristuksen todistajia maailmassa, ja onko "hierarkkia" jotain enemmän kuin todistajan tehtävä? Eikö koko kirkko ole todistajien kansa?

Marquardin mukaan myös Luther oli edustanut vain funktionaalista virkakäsitystä, ja kävi ilmi, että se oli myös Marquardin virkateologinen näkemys. Hänen omassa Badenin kirkossaan ordinaatio käsitteenä tarkoittaa tehtäviin valtuuttamista (Beauftragung), ei ontologista kvaliteettia välittävää toimitusta. Virkaan vihkiminen ei anna karismaa, vaan vihittäväällä tulee päinvastoin olla se jo ennestään. "Missä näemme karisman, sille annamme viran."

Marquard katsoi, että luterilaisen käsityksen mukaan Augustinan XIV artiklan *rite vocatus* eli asianmukaisen kutsumisen vaatimus merkitsee teologisesti jonkun henkilön valtuuttamista saarnavirkaan yhtä hyvin päätoimena kuin vapaaehtoisena tehtävänä. Nyt Saksassa papit ordinoitetaan, kun taas saarnaluvan saaneet vapaaehtoiset asetetaan virkaan valtuuttamisella (Beauftragung). Teologisesti kuitenkin ordinaatio ja valtuuttaminen nähdään identtisinä käsitteinä toimituksesta, jossa asetetaan julistusviran erilaisiin tehtäviin. Kummankin yläpuolella on *rite vocatus* eli "järjestyksen mukainen" kutsuminen (ordentliche Berufung). Sen alla on tilaa järjestää erilaisia virkoja keskinäisessä tasapainossa. Klassisen papinviran ordinaation arvostaminen ja erilaisen välttämättömien julistusvirkojen kehittäminen eivät siten Marquardin mukaan edellytä hierarkkisten vihkimysten portaita, vaan saarnavirkaan sisältyvien erilaisten konkreettisten palvelutehtävien erottamista erilaisin valtuuttamisin.

Marquard kuuluu työryhmään, joka on tutkinut vapaaehtoisten virkaan siunaamisen tai vihkimisen problematiikkaa. Ryh-

mä on päätyneet suositteluun, että myös näitä "Ehrenamtliche" -henkilöitä vihittäisiin. Tällöin heidät tulisi valtuuttaa saarnaamisen lisäksi myös sakramenttien toimittamiseen. Jumalan sanan saarnaaja on erottamattomassa yhteydessä kirkon sakramentaaliseen elämään. "Jolla on oikeus saarnata, sillä on myös oikeus toimittaa sakramentit, sillä virasta ollaan osallisia kokonaan. Ei voi olla vain 'vähän virassa', yhtä vähän kuin voi olla 'vähän raskaana'."

Kysyin Marquardilta, eikö puhtaasti funktionaalisesti ymmärretty virka ole samalla myös vain paikallinen – kysymyksen ei tällöin ole viranhaltijassa asuvasta kvaliteetista joka voisi kulkea hänen mukanaan vaan kulloisestakin tilanteesta, jossa sana saarnataan. Mikäli ihmisiä vihittään päätoimiseen virkaan, toivoisi heidän valtuutuksensa olevan pätevä koko kirkossa. Toisaalta taas muissa ammateissa toimivien vapaaehtoisten valtuuttaminen heidän oman seurakuntansa ulkopuolelle voi sisältää ongelmia. Pappien ordinoiminen enemmän kuin *pro loco et tempore* näyttää puolestaan edellyttävän ontologisempaa vihkimiskäsitystä. Eikö se, joka on ordinoitu virkaan, ole ainakin "vähän raskaana Pyhästä Hengestä", jos hän saa saarnata ja toimittaa sakramenteja oman seurakuntansa ulkopuolellakin? Siitä puolestaan voi seurata, että "tehtäjä" omassa seurakunnassaan saarnaavien ja pappisvirkaan omistautuneiden välisessä vihkimyksessä on ero. Näyttää siltä, että vapaaehtoisten valtuuttamisen ja pappien vihkimisen rinnastaminen vaatii joko luopumista funktionaalisesta virkakäsityksestä ontologisen hyväksi tai pappien ordinaation rajoittamista vain paikalliseksi. – Valitettavasti Marquard ei saanut tilaisuutta vastata.

Käydyssä keskustelussa nostettiin kuitenkin esiin huoli siitä, että Rooman silmissä luterilaisuus jakautuu kahtia; pohjoi-

set, episkopaaliseen suksessioon ja anglikaanisiin suhteisiin suuntautuneet kirkot, ja Leuenbergin konkordiaan sitoutuneet keskieuropalaiseen protestanttisuuteen identifioituvat kirkot. Toivottiin, että protestanttiset kirkot selvittäisivät nyt itse itselleen, mitä virka on. Katsottiin, ettei sitä voi tulkita täysin funktionaaliseksi, sillä se ei sovi ekumeeniseen keskusteluun eikä se edes pidä yhtä Augustanan kanssa.

Kirkkojen ekumeenisiä kuulumisia

Maaraportteissa kuultiin eri kirkkojen muita ekumeenisesti kiintoisia kuulumisia. Poimin niistä virkateologisesti merkittävimmät.

Romanian saksankielisen luterilaisen kirkon pastori, tri **Stefan Cosoroaba** muistutti virkateologian kuuluvan seurakunnan yhteyteen, ja seurakunta on puolestaan osa yhteiskuntaa. Cosoroaba vertasi tilanteen kuvaamista ja ennustamista vaikeaan matemaattiseen tehtävään: virka on kuin pieni vene vesilasissa (eli seurakunnassa), ja lasi on ihmisen kädessä (kirkko) ja ihminen istuu lentokoneessa (yhteiskunta) joka tekee parhaillaan silmukkaa. Mitkä kaikki voimat vaikuttavat veneeseen?

Viidessätoista vuodessa on Romaniassa hypätty esimodernista yhteiskunnasta jälkimoderniin. Aiemmin oli vapaaehtoisuus sosiaalisen paineen vuoksi "pakollista" – ei ollut mahdollista sanoa "ei". Nyt sellainen on mahdollista, koska se kuuluu vapaaehtoisuuteen. Monet kirkon jäsenet sanovatkin. Seurakunta on kutistunut; joka osaa ajaa autoa, on lähtenyt; joka osaa soittaa urkuja, on mennyt; joka osaa keittää kahvia, on edelleen paikalla, mutta motivaationsa menettäneenä. Papilla on 4-5 seurakuntaa kierrettävänä ja jokaisessa on 5 henkeä jumalanpalveluksessa. Vanhoja seurakuntalaisia palvelemaan, hae-

taan kotoa jumalanpalveluksiin ja hoideaan, mutta näin ei voi kehittää uusia rakenteita. Ihmiset eivät sitoudu palvelutehtäviin 20 vuodeksi etukäteen, mutta huomiseksi kyllä. Näin eletään jatkuvassa "hätätilassa".

Puolalainen luterilainen professori **Karol Karski** kertoi, että Puolan reformoidussa kirkossa viime syyskuussa toimitettu naisteologin pappisvihkimys herätti katolisen kulttuurin läpäisemän maan tiedotusvälineissä myönteistä huomiota. Kukaan luterilaisen kirkon 8 piispasta ei ollut osallistunut tilaisuuteen. Asia näyttääkin laukaiseen luterilaisten keskuudessa vastareaktion, joka näyttää vaarantavan puolalaisten protestanttien Leuenbergin konkordiaan perustuvan kirkollisen yhteyden. Luterilaisen kirkon piispat (jotka kokoontuvat säännöllisiin tapaamisiin ja antavat yhdessä autoritatiivisia lausuntoja, joskaan kirkkojärjestys ei tunne piispainkokousta) muotoilivat joulukuussa tiedotteen, joka tosin julkaistiin kirkon lehdessä *Zwiastun Ewangeliczny* vasta 7. maaliskuuta 2004. Siinä piispat muistuttavat, että Puolan kirkko vihkiä pappisvirkaan vain miehiä; sen sijaan diakonian virkaan vihittään miehiä ja naisia. Tiedotteen mukaan kirkolla on siten kaksi ordinaatiota, ja toinen niistä valtuuttaa sanajumalanpalveluksen toimittamiseen, toinen sen lisäksi sakramenttien toimittamiseen.

Tiedotteen mukaan toisten kirkkojen ordinoidut naiset voivat palvella Puolan luterilaisen kirkon jumalanpalveluksissa van samassa ominaisuudessa kuin puolalaiset naisteologit eli diakoneina. Näin kirkossa mahdollisesti vierailevat muunmaalaiset luterilaiset naispiispatkin toimisivat siten diakoneina ja saisivat kyllä saarnata mutta eivät toimittaisi ehtoollismessua. Tiedotteesta on myös luettavissa, joskin peitetyssä muodossa, että puolalaiset luterilaiset papit ja piispat eivät voi ottaa

osaa muiden kirkkojen ordinaatioihin, joissa vihittään naisia papeiksi. Seurakuntalaisia neuvotaan pidättymään naispapin toimittamasta ehtoollisen vietosta.

Tshekin tilanteesta kertoi Böömin velji- en evankelisen kirkon pastori **Daniel Matejka** (jonka pappilassa Ceske Budejovicissa yövyin paluumatkalla ehtiäkseni aamulla varhain junaan). Filipin tavoin Matejka viittasi kirkon lukuisiin uusiin haasteisiin ja toiveisiin erilaista palveluksista (sotilas- ja vankilasielunhoito, diakonia, mediat, kirkolliset koulut). Kirkko on valinnan edessä; kehittääkö se sakramentaalisen toimituksen kaltaisen vihkimyksen uusiin virkoihin vai siunaamisen erilaisiin konkreettisiin tehtäviin. Molempien näkemysten kannattajien mielestä virka kuitenkin kuuluu paikalliseen seurakuntaan ja siihen vihkimisen tulee perustua paikallisesti tunnustetun henkilön karismaan, mutta toisaalta vihkimisen tulee toimittaa piispa tai synodin vanhimmistoon kuuluva, jolloin vihittävän virka on myös kokonaiskirkollisesti pätevä.

Hollannissa ovat protestanttiset kirkot yhdistyneet äskettäin. Pastori **Evert Westrik** kertoi 1.4.2004 voimaan tulleesta kolmen kirkon yhtymisestä: luterilainen kirkko (ELK), vanha reformoitu kansankirkko (NHK) sekä siitä 112 vuotta siten irtaantunut pietistis-uuskalvinistinen reformoitu kirkko (GKN) muodostivat yhdessä Alankomaiden protestanttisen kirkon (*Protestantse Kerk in Nederland*, PKN). Kaikkiaan 40 vuotta kestänyt *samen op weg* -prosessi päättyi Utrechtiin tuomiokirkossa vietettyyn juhlaan 12.12.2003.

Yhtymisprosessi on tuonut paitsi reformoidut keskinäiseen yhteyteen myös luterilaisen kirkon opilliseen yhteisymmärykseen kalvinistien kanssa. Sen lähtökohdana on ollut Leuenbergin Konkordia. Uudessa kirkkojärjestyksessä luotel-

laan normatiiviset tunnustukset: 1) kolme vanhan kirkon tunnustusta, 2) Augsburgin tunnustus, 3) Heidelbergin katekismus, 4) Lutherin Iso katekismus, 5) Dordrechtin synodin päätös, 6) Barmenin julistus ja 7) Leuenbergin Konkordia. Augustana ja Heidelbergin katekismus ovat varsinaisesti tunnustuskirjoja, niiden jälkeen mainitut dokumentit ovat sitovuu- dessaan eri tasolla. Ne eivät ole tunnustuksia (*Bekentnisse*), joskin ne edellyttävät tunnustamista (*Anerkennung*). Kirkko ei katso olevansa uusi, vaan kolmen vanhan kirkon jatke, sillä paikalliset seurakunnat muodostavat jatkuvuuden. Sillä on käytössä kolme seurakuntavirkaa: pappi, vanhin ja diakoni. Seurakunnilla on suuri itsenäisyys yhteisen synodin rinnalla.

Omassa maaraportissani kerroin paitsi kirkkomme viimeaikaisista ekumeenisista neuvotteluista myös virkateologisesti keskustelusta, joka liittyi monin paikoin kuultuihin raportteihin. Virkateologisia uutisia meiltä olivat Porvoon sopimuksen vaikutukset kirkkojärjestyksessä (kuten piispallisen pappisvihkimyksen varmistaminen), tekeillä oleva diakonaattiuudistus sekä uusi kirkollisten toimitusten käsikirja, jossa kaikkien virkaan vihkimisten epikleettistä ainesta on vahvistettu.

Viimeksi mainittu on merkittävä uudistus ennen kaikkea diakonian viran osalta: vanhassa käsikirjassa ei puhuttu Pyhän Hengen lahjasta diakonin/diakonissan osalta vaan korkeintaan Pyhällä Hengellä vahvistamisesta. Näin olemme ottaneet merkittävän askeleen kolmisäikeistä virkakäsitystä kohti, sillä nimenomaan vihkimisen piispallisen käden päälle panemisen yhteydessä rukoiltava virkakarisma erottaa ordinaation yhteiseen pappuuteen perustuviin tehtäviin siunaamisesta. Kirkkomme valmisteilla oleva virkarakennuudistus yhdistääkin mielenkiintoisella tavalla ontologisesti ymmärretyn virkakä-

sityksen ja ne haasteet, joita monimuotoinen yhteiskunta seurakunnalliselle toiminnalle asettaa.

Seuraava Bensheimin piirin kokous on suunniteltu pidettäväksi Virossa 7.-10.4.2005. Teemaksi on ajateltu *Die diakonischen Modelle in der neuen Euro-*

pa. Toivottavasti kokous toteutuu, sillä siihen kannattaa omasta kirkostamme osallistua jo lyhyen välimatkan vuoksi, puhumattakaan teologisen tiedonvaihdon vuoksi. Omalla kirkollamme on annettavaa mannermaiselle protestanttisuudelle.

Luther-Akademie Sondershausen Ratzeburg Kevätkokoontuminen 14.–18.3.2004

Matti Nikkanen

Ratzeburgissa paikallisen Nuorten Miesten Kristillisen Yhdistyksen purjehduskeskuksessa järjestetty perinteinen Luther-Akademie Sondershausen Ratzeburgin kevätkokoontuminen toi yhteen vajaa viisikymmentä teologian perustutkinto- ja jatko-opiskelijaa sekä muutaman seurakuntavirassa toimivan papin. Kevätkokoontumista johtivat professori *Oswald Bayer* Tübingenin yliopistosta ja professori *Johannes von Lüpke* Wuppertalin yliopistosta. Kansallisuuksia oli edustettuna kuusi: joukossa oli saksalaisia, alankomaalaisia ja yksi ranskalainen, yhdysvaltalainen, norjalainen sekä suomalainen. Itse toimin Suomen ev.-lut. kirkon nimeämänä edustajana.

*Kokouksen päätarkoitus oli ruotia Martti Lutherin Kristityn vapaus -traktaatin (*De libertate christiana*) sisältöä, vaikutushistoriaa ja tähän aikaan soveltuvaa sanomaa. Kolmen työskentelypäivän aikana pidettiin viisi valmisteltua alustusta,

joiden pohjalta työskenneltiin ryhmissä. Keskiviikkona 17.3. järjestettiin ekskursio Pohjois-Mecklenburgiin, johon tutustuimme Mecklenburgin ev.-lut. maakirkon edustajan johdolla. Samana iltana pidettiin Ratzeburgissa vapaamuotoinen iltatilaisuus, jossa pidin noin 10 minuutin etukäteen pyydetyn alustuksen Suomen ev.-lut. kirkosta.

Alustuksissa lähestyttiin kristillistä vapautta monesta näkökulmasta: esille tuotiin vanhurskauttamisopin, dialektisen teologian, sidotun ratkaisuvallan, uusprotestantismien ja teologisen etiikan näkemyksiä Lutherin vapaus-käsitteen tulkintana. Deskription lisäksi arvioimme eri tulkintojen onnistuneisuutta käsittelemällä melkeinpä eksegeettisellä tarkkuudella itse lähdettä. Vertasimme alkuperäistä latinankielistä ja saksankielistä traktaattia sekundaarilähteiden antamaan kuvaan. Ensimmäinen päähuomio oli "kantilais-schleiermacherilaisesti" vaikuttuneen uusprotes-

tantismien virheellinen taipumus tulkita Luther rajoittamattoman, antroposentrisen vapauden puolestapuhujaksi. Erityisesti *Albrecht Ritschlin* koulukunnan tapa modernisoida Luther torjuttiin. Oswald Bayerin mukaan Kristityn vapaus -traktaattia ei tule lukea kontekstualisoimatta sitä Lutherin Sidottu ratkaisovalta -teokseen (*De servo arbitrio*).

von Lüpke puolestaan esitteli dialektisen teologian Luther-tulkinnan. Siinä kristillinen vapaus nähdään sisäisen (*innerlich*) ja ulkoisen (*äußerlich*) ihmisen dialektiikkana, jossa ulkoinen, maailmaan ja lakiin sidottu ihminen vapautuu vanhurskauttamisen sisäisen, evankelisen vapautuksen lopputuloksena uuteen Jumala-suhteeseen. Tässä barthilaisesti vaikuttuneessa tulkinnassa Jumalan sana luo vapauden, johon kristityt kutsutaan. Mielestäni dialektisen teologian esittämistä tulkinnasta johtuu tarpeettoman syvä dualismi, joka lopulta toimii alkuperäistä tarkoituksensa vastaan. Karl Barthin teosentrisen teologian perusongelmaksi tuntui Ratzeburgissakin muodostuvan jumalallisen ja ihmellisen liian puhtaaksi viljelty erottaminen, jolloin asiallisesti joudutaan (palataan takaisin) antroposentriseen teologiaan. Barth nähdäkseni taisteli nimenomaan teologista antroposentrisiä ja ihmislähtöisyyttä vastaan, jolloin varsinainen pyrkimys tuntuu epäomistuneen, mikäli seurataan dialektisen teologian nykyvirtauksia. Uskon materiaallinen reaali-presens muodostuikin erääksi keskeiseksi kokouksen väittelynaiheeksi. Tosin uskon luonteen sijasta korostui enemmän Lutherin vapauskäsitteen vaikutus etiikkaan.

Kristityn vapaus -traktaatin näennäisesti ristiriitainen ensimmäisen kappaleen ohjelmajulistus muodostui keskeiseksi eettiseksi tarkastelukohdaksi: *"Eyn Christen mensch ist eyn freyer herr / uober alle ding / vnd niemandt vnterthan. (1)*

Eyn Christen mensch ist eyn dienstpar knecht aller ding vnd yderman vnterthan. (2)" Tällä lausumallaan Luther viittaa alun perin ensimmäisen Korinttolaiskirjeen yhdeksännen luvun jakeeseen 19. Kohta liitettiin lain ja evankeliumin oikeaan ymmärtämiseen ja erottamiseen. Samaan aikaan syntinen ja vanhurskas ihminen on jatkuvasti sekä kahlehtivan lain että vapauttavan uskon alaisuudessa. Tämä siis tarkoittaa, että kristitty ei ole sidottu uskonsa takia mihinkään hierarkiaan, vaan on täydellisen vapaa Adamin alkuperäisen vanhurskauden kaltaisesti. Toisaalta laki vaatii jatkuvasti myös kristityltä hyviä tekoja ja toisen asemaan asettamista. Evankeliumi ei kumoa, vaan täyttää lain siten, että kristityn tulee olla jokaisen lähimmäisensä väsymätön palvelija, vaikka pelkät käskyt vaatisivatkin vähemmän. Näin kristitty on todellinen alamaainen, kaikista ihmisistä vaatimattomin. Evankeliumi tuo täten etiikkaan uutta sisältöä, eikä pelkästään uuden motiivin.

Vapaus alamaisuuteen todettiin Kristityn vapaus -traktaatin keskeiseksi sanomaksi etiikalle. Vapaus ei siis ole riippumattomuutta maailmasta ja toisista ihmisistä, vaan se on sellainen suhde Jumalaan, jossa ihminen ei enää tarvitse mitään hyvää maailmasta. Näin hän on kyvykäs jakamaan Jumalan antamia lahjoja lähimmäisilleen ilman vastapalveluksen vaadetta. Sitä on vapaus. Lutherin käsitys kristityn vapaudesta poikkeaa monelta osin jo tässä varhaisessa traktaatissa spirituaalistien näkemyksistä. Vapaus – samoin kuin rakkauteen – ei ole Lutherille rajatonta, äärimmäisen relativistista, vaan hyvinkin kurinalaista ja säänneltyä "Jumalan kunnioittamista ja pelkäämistä". Tässä on Lutherin etiikan avainperiaatteet. Luther ei myöskään hyväksy skolastista vapauskäsitteistä edes etiikan alueella (Joskus erityisesti suomalainen Luther-tutki-

mus yrittää väittää toista. Tai sittenkin lähinnä Suomen kirkossa vaikuttavat uus-kantilaiset, ollakseni vähän ystävällisempi.). Hyvien tekojen mitta on yksin Jumala, jonka kautta määräytyy lähimmäisen paras. Tässä nähdäkseni vallalla oleva kirkollinen teologia tekee virheen, kun se ei anna uskon vaikuttaa etiikan sisältökysymyksiin. Lutherin mukaan juuri vapaan tahdon puute, tai äärimmäinen heikkous, saa aikaan sen, että luonnollista lakia tulkitakseen ihminen tarvitsee Jumalan opastusta. Siksi teoreettisen järjen määräämä etiikka on jumalatonta, mikäli usko ei saa siihen vaikuttaa. Tämä ei vielä tee luonnollista lakia hyödyttömäksi, kuten luterilaiset ortodoksit väittivät perustellessaan "yliraamatullista" etiikkaan-

sa. Loppujen lopuksi Lutherin etiikka on hyvin teosentristä, uskallan sanoa. Tietysti uusprotestantismi väittää toista, mutta heidän lukutapansa on hieman omituinen. Tämä todettiin Ratzeburgissa aivan yleisesti.

Jumalan läsnä oleva, materiaallinen merkitys (*forma fides*) jäi Ratzeburgin kokouksessa sangen vähälle huomiolle. Yritin pitää esillä Mannermaan joitakin näkökohtia, mutta osin kehnon saksani johdosta en saanut niihin sellaista syvyyttä, jota aidon keskustelutilanteen syntyminen olisi vaatinut.

Luther-Akatemian syyspäivät 6.-8.10.2004

Tomi Karttunen, pastori, TL (väit.)

Päivien teema "Luther, Kant und die Menschenwürde" on nostettu esiin Immanuel Kantin kuoleman 200-vuotismuiston kunniaksi. Kysymys ihmisarvosta puolestaan liittyy ajankohtaiseen bioeettiseen keskusteluun. Saksassahan on toiminut erityinen etiikkakomissio, jonka jäsenenä on ollut myös kirkkojen edustajia, kuten piispa *Wolfgang Huber*. Komission työskentelyssä on ollut mukana myös päivillä luennoinut nuori professori *Heinrich Assel* Koblenzista. Erityistä tämänkertaisessa kokoontumisessa oli se, että filosofia ja teologia kohtasivat.

1. Henkilökohtaisten kontaktien solmiminen

Minut toivotettiin lämpimästi tervetulleeksi ja toivottiin, että kävisin Ratzeburgissa vastaisuudessakin. Hivenen surullisia oltiin siitä, että enää ei suomalaisia käy siihen malliin kuin professori *Tuomo Mannermaan* aikaan. Suomalaisulottuvuuden vahvistamiseksi Ratzeburgin-

Sondershausenin Luther-akatemian johdokuntaan (Kuratorium) valittiin uutena piispa, dosentti *Simo Peura*.

Itselleni matka oli varsin antoisa jo siitä syystä, että sain harjoitella tieteellisen saksan käyttöä juuri 22.10. olleen väitökseni *Die Polyphonie der Wirklichkeit. Erkenntnistheorie und Ontologie in der Theologie Dietrich Bonhoeffers* alla. Sain henkilökohtaisesti tavata esimerkiksi Luther-akatemioiden johtokunnan puheenjohtajan, professori *Oswald Bayerin*, joka hänkin kohteliaasti toivoi, että kävisin Ratzeburgissa useamminkin ja kukaties pitäisin joskus luennonkin. Lähtiessäni päiviltä perjantaina työsyiden tähden jo etuajassa, kuten oli sovittu, sain tilaisuuden keskustella LML:n Strasbourgin ekumeenisen tutkimuslaitoksen johtajan Prof. Dr. *Theodor Dieterin* kanssa väitöskirjastani, ekumeniasta ja esimerkiksi Leuenbergin konkordiasta.

Dieter suhtautuu kriittisesti konkordian edustamaan Kirchengemeinschaft -malliin, - näin ymmärsin - koska se pitkälti

sulkee pois katoliset ja ortodoksit ekumeenisesta keskustelusta, jossa pyritään löytämään laajempaa opillista yhteisymmärrystä. Myöhemmin sain tietää, että Dieterin ajatukset ovat liikkuneet lähellä suomalaisen Luther-tutkimuksen intressipiiriä, koska hän on kirjoittanut 700-sivuisen teoksen Lutherin aristotelisestä taustasta.

2. Suomi-tietouden levittäminen

Kerroin osanottajille Suomen kirkollisesta ja teologisesta tilanteesta illanvietossa, jossa norjalaiset, tanskalaiset ja hollantilaiset samaten kertoivat omasta puolestaan ajankohtaisista näkymistä.

Alustukseni jälkeen esitettiin kysymyksiä mm. siitä, mitä kirkko on tehnyt, jotta se on saanut "plus-pisteitä". Kerroin mm. diakoniatyön nopeasta reagoinnista 90-luvulla ja uusien menetelmien kehittämisestä sekä piispojen Kohti yhteistä hyvää -kannanotosta. Hollantilainen professori kysyi, ovatko suomalaiset jo allekirjoittaneet Leuenbergin konkordian ja kun vastasin kieltävästi, hän kysyi luterilaisen ja ortodoksisen kirkon välisten oppikustelujen tilanteesta. En osannut kertoa uusimpia yksityiskohtia, mutta totesin keskustelun menevän eteenpäin ja että luottamuksen osoitus on jo se, että suomalaiset pystyivät toimimaan välittäjinä ortodoksien ja KMN:n välisessä kiistassa. Tiedusteltiin myös, onko minulla antaa saksalaisilla vinkkejä siitä, miten he voisivat parantaa sijoitustaan PISA-tutkimuksessa, kun me suomalaiset olemme niin hyvin pärjänneet. Vastasin, että yksi keskeinen syy on siinä, että kirkko on jo 1800-luvulta opettanut kansaa lukemaan.

3. Päivien tieteellinen keskustelu

3.1. "Gottes schöpferisches Sehen und die autonome Würde der Vernunft. Was gibt Luther im Blick auf Kant zu denken?"

Prof. Dr. Edgar Thaidigsmann Ravensburg

Prof. Dr. *Oswald Bayer* esitteli Thaidigsmannin, joka on väitellyt nuoresta Marxista teemanaan *Die falsche Versöhnung* sekä habilitoitunut kirjalla *Identität und Widerspruch*, joka käsittelee ristin teologiaa nuoren Lutherin, Hegelin ja Barthin ajattelussa. Thaidigsmann on saanut keuhkeisia vaikutteita mm. Hans Joachim Iwandilta, josta *Eeva Martikainen* on tehnyt väitöskirjansa. Filologis-teologisesti orientoitunut Bayer luonnehti Thaidigsmannia itseään spekulatiivisemmäksi teologiksi.

Bayer viittasi siihen, että Luther ei ole nykyisessä filosofisessa keskustelussa bioetiikasta ja ihmisarvosta läsnä. Hän kyseli, onko tämä merkki immunisoinnista tai konfessionalisoitumisesta. Eikö Lutherilla olisi kysymykseen ihmisarvosta annettavaa? Sen sijaan Kantilla nähdään jatkuvasti olevan annettavaa ihmisarvokeskusteluun. Bayer viittasi Kantin vaikutukseen protestanttisessa teologiassa *Wilhelm Herrmannista Gerhard Ebelingiin* ja kyseli, olisiko Kantin ajattelu ollut mahdollista ilman Lutherin harjoittamaa järjen kritiikkiä. Silti reformaattori on jätetty esimodernin hämärään.

Thaidigsmann nosti esiin autonomiakäsitteen merkityksen Kantin ajattelussa. Filosofin konseptiossa ihmisen arvo löytyy vain autonomian kautta. Tämä taas on johtanut omalakisuuuteen vaikkapa talous- ja bioetiikassa. Voidaan kysyä, mitä Luther tähän keskusteluun voi tuoda.

Kant viittasi tunnetusti yläpuolellaan olevaan tähtitaivaaseen ja sisällään olevaan moraalilakiin osoituksena korkeampien voimien läsnäolosta. Moraalilaki on voimakkaampi merkki, koska se koskettaa ihmistä itseään. Kantin ajattelussa on siis potentiaalia pohdiskeluihin, jotka ylittävät empiirisen todellisuuden rajat. Puhtaan järjen kritiikissä Kant pyrki vapauttamaan järjen rajoituksista määrittelemällä sen transsendentaaliset rajat ja siten transsendentaalisen subjektiivisuuden reunat. Järkeä ei ole itsessään produktiivinen, vaan otetaan huomioon objektien oma puhe itsestään. Ontologia ei ole vanhassa merkityksessä mahdollista vaan objektien reaalisesta läsnäolosta voidaan puhua vain dialektisesti. Keskeistä on pelastaa järjen ykseys ja ihmisen subjektiivisuus. Kantin ajattelumallissa ihmisen autonomisuus perustuu järjen autonomiaan, mikä taas johtaa riippuvuuteen järjen rajojen määrittelystä, aistihavainnoista ja ihmisen pyrkimyksistä kohti onnea ja autuutta. Dualistisesti tehdään jako ihmiseen ja maailmaan ja maailma alistetaan järjelle tai kuljetaan *Nietzschen* taapaan vitalistisen empirismin tietä.

Lutherin ajatuksia valotettiin lähtien liikkeelle disputaatiosta *De homine*. Siinä tuodaan esiin se, että reformaattori yhäältä arvosti järjen majesteettista puolta. Se valaisee ja auttaa hallitsemaan maailmaa. Järjen itsetuntemus on kuitenkin aposteriorista. Apriorisuus näet edellyttää tietoa ihmisen alkuperästä. Järkeä on pahalaisen vallan turmelema, vaikka siltä ei ole oiettu pois sen asemaa Jumalan lahjajana. Järjen ykseys ei ole sen omassa vallassaan, koska ihminen on syntiinlangenneena käpertynyt itseensä (*cor curvatus in se*). Ihmisyjärkeen on sisäänrakennettu pakonomainen tarve varmistaa oma pätevyytensä. Toisaalta sitä tarvitaan tarkoituksenmukaiseen toimintaan maailmissa elämässä.

Toisekseen Thaidigsmann viittasi Lutherin *Magnificat*-kommentaariniin, jossa osoitetaan, kuinka teologisesti ajateltuna hengen tulisi hallita järjettä. Kant kuitenkin halusi varmistaa järjen autonomian. Metafyysis-ontologisesti ajateltuna ihminen on ei-minkään vanki. Toisin kuitenkin Maria ylistyslaulusaan. Hänellä on tukeva pohja allaan, jota hänen ei tarvitse pyrkiä pakonomaisesti vakauttamaan. Luoja on se, joka tekee ei mistään jotakin. Maria on esimerkki vanhurskauttamisesta, jolla on ontologinen merkitys.

Järkeä kuuluu sielun ominaisuuksiin. Se tuo valoa. Henki puolestaan on se ihmisen osa, voima, joka hallitsee kokonaisuutta. Jumalan luova näkeminen kuuluu näin ollen henki-käsitteen yhteyteen.

Lutherin ja Kantin ajattelun konvergoivana piirteenä Thaidigsmann piti puhtaan järjen kritiikkiä. Hän näki analogian "puhdistamisen" ja "pyhittämisen" välillä. Kant piti Jumalaa käytännöllisen järjen postulaattina autuutta halajavalle ihmiselle. Lutherilla oli kuitenkin toinen positio: ei-moraalisen järjen ylivaltaa vaan vapautumista moraalin ylivaltaasta vapauteen, kun ihminen otetaan todesta ja nähdään luovasti ilman hänen omia ansioitaan.

Järkeä säilyttää arvonsa maailman arvioinneissa, mutta se uhkaa sulkea hengen pois. Luther taas painottaa sellaista hengen näkökulmaa, joka johtaa laupeuteen. Eivät näet järjen kyvyt sinänsä vaan sen kokonaisympäristö, ihminen, on lankeemuksen myötä turmeltunut. Järkeä saa suuntansa hengestä, joka sitä hallitsee. Ihminen saa arvonsa laupeuden hengestä. Katolisessa luonnonoikeudellisessa argumentoinnissa on jotakin itua. Thaidigsmann kertoi käyvänsä jatkuvasti keskustelua katolisten kanssa. Kuuleminen ja näkeminen ovat yhteenkietoutuneita. Ei pidä samastaa Jumalan ja ihmisen sanaa vaan sanalla on suullista puhetta ja sym-

bolitasoa laajempi ja syvällisempi ulottuvuus.

Teologialla on siis filosofialle annettavaa Thaidigsmannin mukaan. Kantin lohdutus: ei tarvitse jäädä mielivallan kouriin, vaan maailmassa on yleinen järki. Lutherin lohdutus: evankeliumi vapauttaa lain vaatimuksesta. Filosofian ja teologian välillä voidaan käydä dialektista vuoropuhelua.

3.2. Freiheit bei Kant: Prof. Dr. Anton Friedrich Koch

Professori Koch erotteli Kantin vapauskäsitteessä kolme eri aspektia:

1) kosmologinen, 2) nomologis-lainomainen ja 3) psykologinen

Puhtaan järjen kritiikissä on kosmologinen vapauskäsite vallitsevana. Absoluuttinen vapaus asetetaan luonnon kausaliiteetin vastapooliksi. Transsendentaalinen vapaus on empiriasta riippumatonta. Nomologisuus on lain sisäinen ominaisuus. Nomologinen epävapaus on heteronomiaa, joka tukahduttaa autonomian. Psykologinen vapaus puolestaan on mielivaltaa.

Kantin toisen kokemusanalogian mukaan kaikki tapahtuu syyn ja seurauksen lakia noudattaen. Jos näin ankarassa mielessä todella olisi, ei luomisen jälkeen olisi todellista tahdon vapautta. Tätä voidaan Kochin mukaan kutsua transsendentaalisen vapauden kreationistiseksi malliksi. Tällaisessa deduktiivis-nomologisessa luonnonkausaliiteetin redusoinnissa substanssi kuitenkin jää pois. Nomologinen vapaus on eri asia kuin luonnonlaki. Luonnonlait ovat kontingenttisia, moraalilaki puolestaan ei, jos luonnonlakeja ei perustella metafyyysisesti. Hegelin ajattelussa puolestaan vapaus on välttämättö-

myyden transparentti nimi. Koch korosti sitä, fyziikan tutkimus jää aina periaatteellisella tasolla keskeneräiseksi.

Vapauslaki on lain idea. Tahto puolestaan on mielen ja ulkomaailman välissä oleva orgaani, jolle vapauslaki antaa muodon. Psykologinen vapaus ei juuri eroa luonnon kausaliiteetista, vaikkakin psyyke on enemmän kuin tietoisuus. Lutheria voitaneen pitää tässä mielessä Freudin edelläkävijänä. Psykologisen determinismin mukaan olemme epävapaita psykologisessakin mielessä. Joka tapauksessa olemme ruumiillisia olentoja ja meitä sitoo fyysikaalinen kausaliiteetti, vaikka psykologisesti olisimmekin ennustamattomia. Kvanttimekaniikan tilastokausaliiteetti on kuitenkin vähän eri asia kuin psykologinen vapaus.

Ulkoisen ja sisäisen ulottuvuuden välillä vallitsee vapauden aporia: ulkoisessa pätee vain luontokausaliiteetti. Numenaalinen, intelligiibeli maailma on vuorovaikutuksessa fenomenalisen ilmiömaailman kanssa, mutta ei tiedetä tarkasti, miten tämä tapahtuu. Ilmiö ei ole eksaktisti systematisoitavissa. Sisäinen aporia puolestaan on siinä, että väärä toiminta on heteronomista, kategorisen imperatiivin/sisäisen moraalilain vastaista.

Koch koetti tehdä pesäeroa Kantin ja *Descartes*'in dualismin välille ja koetti relativoida numenaalisen ja fenomenalisen maailman välisen dualismin.

3.3. "Person" bei Luther und Kant: Prof. Dr. Heinrich Assel, Koblenz

Professori Asselin tärkeä keskustelukumppani on ollut Hans Joachim Iwand. Hän tunnusti, että ei ole neutraalia tapaa rakentaa ketjua Kantin ja Lutherin välille, vaikkakin yhtäläisiä intressejä on tunnis-

tettavissa näiden kahden ajattelijan välillä. Keskeisenä innoittajana ihmisarvopohdinnoille Assel nosti *Juergen Habermasin* vaatimuksen postsekulaarista persoonan tulkinnasta ihmisarvon nimessä, vaikakakaan Assel totesi, ettei aivan suoraan seuraa filosofi Habermasia.

Kantin ajattelussa voidaan Asselin mukaan pitää keskeisenä ajatuksena, että persoona pitää jättää tiukasti määrittelemättä, jotta hänet otettaisiin persoonana vakavasti. Tulee tehdä erotteleva "alun" ja "alkuperän" välillä. Kritiikkinä Asselin tulkintaa kohtaan voidaan kuitenkin esittää, että Kant käsittelee toisaalta ihmis-yksilöjä tietoteoreettisina yksikköinä, subjekteina, jotka on hyvinkin tarkkaan määritelty ainakin tietoteorian näkökulmasta.

Erotuksena filosofi Kantiin Luther lähtee Asselin mukaan liikkeelle Jumalan lapseudesta hengessä ihmisarvon perustana. Tällöin korostetaan kasteen sakramentin arvoa. Asselin lähtökohdassa voidaan nähdä transsendentaalisen Luther-tulkinnan vaikutusta, mikä estää suoran luomisteologisen argumentoinnin ihmisarvon perustana jo ennen kastetta. Asselin mukaan Luther ei tee erottelevaa "alku" – "alkuperä" vaan "sisäinen" – "ulkoinen". Hän myönsi keskustelussa, että hänen Luther-tulkintaansa tässä yhteydessä ovat muokanneet etiikka-komitean työskentelyn kliiniset näkökohdat.

Anglikaanit ja luterilaiset ekumeenisessa kentässä

Kansainvälinen Anglican-Lutheran Society 20 vuotta

Jaakko Rusama, dosentti, yliopistonlehtori

Maaliskuussa 2004 pidettiin Lontoossa Pyhän Paavalin tuomiokirkon (St Paul's Cathedral) kryptassa kansainvälisen Anglikaanis-luterilaisen yhdistyksen, Anglican-Lutheran Societyn, vuosikokous. Vuosikokouksen alla pidettiin päivää aikaisemmin Lontoon Augustana-keskuksesta, kansainvälisessä luterilaisessa opiskelijakeskuksessa, kutsuseminaari kato-lisen ja luterilaisen opillisen lähentymisen kysymyksistä. Pohjana oli prof. *Daphne Hampsonin* suurta huomiota herättänyt kriittinen tutkimus (2001) katolis-luterilaisista opillisista keskusteluista ja hänen negatiivinen käsityksensä "Yhteisestä julistuksesta vanhurskauttamisopista". Prof Hampson toimi itse asiantuntijakokouksessa alustajana, ja osanottajina oli useita anglikaanis-luterilaisen toiminnan vastuunkantajia.

Kaksi vuosikymmentä yhteyden rakentamista

Kansainvälinen Anglikaanis-luterilainen yhdistys on toiminut nyt 20 vuotta. Jär-

jestö perustettiin 1984. Se on järjestö, jonka jäseninä on yksityisiä henkilöitä, maallikoita ja kirkkojen virassa olevia, eri puolilta maailmaa ja joka tukee kirkkojen pyrkimyksiä ilmentää kristittyjen lahjaksi saamaa yhteyttä Kristuksessa.

Tällä kertaa vuosikokoukseen osallistui 38 neljään eri kirkkokuntaan (anglikaaneja, katolilaisia, luterilaisia ja metodisteja) kuuluvaa yhdistyksen jäsentä ja vierasta seitsemästä maasta, Britanniaasta, Norjasta, Ruotsista, Saksasta, Suomesta, Sveitsistä ja Yhdysvalloista. Yhdistyksen kansallisista koordinaattoreista olivat paikalla Suomen, Norjan, Saksan ja Yhdysvaltojen koordinaattorit.

Kokousta johti yhdistyksen anglikaaninen puheenjohtaja, piispa *Rupert Hoare*. Piispa Hoare on toiminut vuodesta 1999 Liverpoolin tuomiiorovastina. Läsä olivat myös yhdistyksen luterilainen puheenjohtaja *Tom Bruch*, joka on Ison-Britannian luterilaisen neuvoston pääsihteeri, sekä piispa *Erik Vikströmin* ohella yhdistyksen presidenttinä toimiva tri *John Arnold*.

Hän siirtyi eläkkeelle Durhamin tuomiokirkon rovastin virasta 2002. John Arnold johti myös kokouksen yhteydessä keskellä päivää pidetyn ehtoollispuheen Pyhän Paavalin tuomiokirkon keskiläivässä.

Suomalaisten yhteyksien kannalta on hyödyllistä, että yhdistyksen kaikki keskeiset ulkomaiset vastuunkantajat ovat usein vierailleet Suomessa ja tuntevat monia suomalaisia, puhumattakaan suomalaisesta luterilaisuudesta. Tom Bruch on lisäksi naimisissa suomalaisen kanssa.

Yhdistyksen johtokunnassa jatkavat entiset, puheenjohtajina Tom Bruch (luterilainen) ja Rupert Hoare (anglikaani) sekä vuosikokouksessa uudelleen valitut kuusi jäsentä, joista kaksi on luterilaista, kolme anglikaania ja yksi katolilainen. Yhdistyksen suojelijoina toimivat Canterburyn arkkipiispa Rowan Williams ja Luterilaisen maailmanliiton presidentti, piispa Mark Hanson.

Viimeaikaista toimintaa

Edellisen vuoden toiminnasta todettiin mm., että Anglikaanis-luterilainen konferenssi pidettiin 12.-15.9.2003 Liverpoolissa. Konferenssi keskittyi kirkon (ja kirkkojen) monimuotoiseen ja osallistuvaan toimintaan Liverpoolissa. Osanottajia oli 80, heidän joukossaan yhdistyksen jäsenpastori Samuli Suolanen Helsingistä. Vuosikokouksessa yhdistyksen luterilaisen puheenjohtajan esittämän vuosikertomuksen lisäksi kuultiin kolme kansallista raporttia, Norjasta, Suomesta (jaettiin myös kirjallisena) ja Yhdysvalloista. Suomen raportissa kuvattiin mm. anglikaanien asemaa ja toimintaa Suomessa, Porvoon sopimuksen soveltamista, anglikaanisten kysymysten käsittelyä yliopistoissa ja syksyllä 2003 ilmestynyttä teosta "Anglikaaninen ja luterilainen jumalanpalvelus".

Vuoden 2003 aikana Anglikaanis-luterilaisen yhdistyksen kansallisten asiamiesten (National Correspondents) nimeksi muutettiin kansalliset koordinaattorit (National Coordinators), ja johtokunta hyväksyi heille toimintaohjeet.

Yhdistyksen talous on kunnossa. Sen lisäksi kansallisilla toimielimillä on jonkin verran varoja käytettävissään. Syyskuussa 2003 pidetty kansainvälinen konferenssi oli tuottanut sopivasti voittoa, mikä helpotti taloutta. Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle pyydettiin välittämään erityiset kiitokset vahvasta taloudellisesta vuosittaisesta tuesta.

Tapahtumia kevään 2004 jälkeen

Kesäkuussa 2004 yhdistyksen amerikkalainen osasto järjesti konferenssin anglikaanien ja luterilaisten kokemuksista Pohjois-Amerikassa 1600-luvulta lähtien. Teemana oli "Anglicans and Lutherans: The New World experience of two old world traditions". Historiallisista, kirkollisista ja teologisista näkökulmista aiheita käsitelivät puhujia tapahtumassa oli lähes 40. Esillä olivat mm. ruotsalaisten siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä sekä luterilaisen että anglikaanin kirkollisuus. Amerikkalaisten puhujien lisäksi mukana oli mm. Anglikaanis-luterilaisen yhdistyksen presidentti John Arnold.

Anglikaanis-luterilaisen yhdistys ja sen toiminta ovat oman kirkon avulla esillä Saksan kirkkopäivillä Hannoverissa 25.-29.5.2005, samalla tavoin kuin Berliinin kirkkopäivillä 2003. Koju pystytetään taas yhdessä Meissenin sopimusta esittelevien tahojen kanssa.

Anglikaanis-luterilainen yhdistys järjestää muutaman vuoden välein kansainvälisen anglikaanis-luterilaisen konferenssin. Vuonna 2003 se pidettiin Liverpoolissa.

Seuraava konferenssi pidetään birgittalaisisarten luostarissa Tallinnassa 9.-14.9.2005. Teemana on "Living on the edge". Konferenssin osanottajat vierailivat samassa yhteydessä myös Suomessa. Anglikaanis-luterilaisen yhdistyksen Suomen koordinaattori osallistuu Tallinnan konferenssin järjestelyihin. Suunnitteilla on lisäksi anglikaanis-luterilainen konferenssi vuonna 2009 Afrikassa, mikä korostaisi nyt jo maailmanlaajaksi levinneen yhdistyksen toimintaa.

Syksyllä 2005 yhdistys järjestää Lontoossa Tanskan kirkolla erityisen Grundtvig-päivän, jossa käsitellään Nikolaj Grundtvigin virsi- ja muuta tuotantoa.

Ovatko ystäväni ystävät myös minun ystäväni?

Anglikaanis-luterilaisen yhdistyksen vuosikokouksessa käytiin vilkas keskustelu kolmen erittäin mielenkiintoisen alustuksen pohjalta. Alustajat olivat kaikki eri kirkkokunnista: Luterilaisen maailmanliiton ekumeenisista kysymyksistä vastaa apulaispääsihteeri Sven Oppegaard, Anglikaanisen kirkkoyhteisön toimistosta Gregory Cameron ja Englannin kirkkojen neuvostosta (Churches Together in England) metodisti David Carter. Näistä Cameron, joka on Anglikaanisen kirkkoyhteisön keskuksien ekumeenisten kysymysten ja anglikaanisten asioiden johtaja, oli osallistunut myös LML:n yleiskokoukseen Winnipegissä Kanadassa heinäkuussa 2003. Kukin alustaja käsiteli anglikaanis-luterilaisten yhteyksien mahdollisuuksia ja merkitystä ekumeenisessa keskustelussa otsikolla "Anglicans and Lutherans -family or just good friends?"

Sven Oppegaard korosti sitä, että anglikaanis-luterilaisissa yhteyksissä vallitsee vahva sakramentaalinen yhteys, mikä il-

menee kasteen ja eukaristian yhteisessä ymmärtämisessä. Tämä näkökulma oli tullut esille myös LML:n yleiskokouksessa Winnipegissä 2003. Oppegaard piti kuitenkin ongelmallisena sitä, että helposti väheksytään kirkon apostolisuuden merkitystä ja puhutaan luterilaisuudesta vain reformaation kirkkona. "Kirkko, joka näkee itsensä vain suhteessa reformaatioon, ei voi oikeutetusti väittää kuuluvansa siihen yhteen, pyhään, katoliseen ja apostoliseen kirkkoon, johon uskontunnustuksessa tunnustaudutaan." Siksi kirkon apostolisuuden korostaminen on aina tärkeää.

Kun kirkot kykenevät ilmentämään ykseyttä keskenään, silloin kirkon missio myös vahvistuu. Käytyjen dialogien valossa anglikaanien ja luterilaisten kesken on nyt Oppegaardin mukaan olemassa yhteisiä näkemyksiä myös kirkon apostolisuudesta. Rohkaisevaa on se, että käsitys kirkon virasta on varsin yhteneväinen: kirkon kaitsennan (oversight) virkaa hoitaa aina henkilö, ei vain joku komitea. Oppegaard piti myös myönteisenä mahdollisuutena sitä, mitä oli saatu aikaan diakonisen keskustelun yhteydessä. Kirkkojen väliset viralliset ekumeeniset sopimukset ovatkin aitoja ja todellisia tekijöitä kirkon näkyvän ykseyden ilmentämisessä. Periaatteena tulisi olla se, että ykseys erilaisuudessa ei ole vain staattinen asia. Oppegaard piti myös myönteisenä Afrikassa tapahtunutta kehitystä anglikaanien ja luterilaisten kesken.

Gregory Cameron esitti poikkeuksellisen vieraskorean kuvauksen siitä, miten anglikaanit suhtautuvat luterilaisiin. Myönteiseen esitykseen sisältyi myös rohkeita linjanvetoja anglikaanien ekumeenisesta linjasta. Ensinnäkin hänen mukaansa anglikaanit ja luterilaiset pitävät toisiaan nyt todellisesti sisarina ja veljinä Kristuksessa. Vaikka Cameron näin esittikin, yhteydet eivät tarkkaan ottaen vielä ole sellai-

sella tasolla kaikkialla anglikaanisten ja luterilaisten kirkkojen kesken. Silti Cameronin mukaan anglikaanit ja luterilaiset ovat oikealla tavalla tasa-arvoisia, mikä yhteys ilmeni mm. Winnipegin 2003 jumalanpalveluselämässä. Toiseksi Cameron vakuutti, että anglikaanit ovat tosisaan käymissään dialogeissa luterilaisten kanssa. Kaikki dialogit seuraavat toisiaan, ja osoituksena suhteiden tärkeydestä on, että uusi anglikaanis-luterilainen kansainvälinen komissio on juuri perustettavana. Kolmanneksi Cameron totesi, että anglikaanit ovat dialogien tuloksena valmiita muuttumaan. Kyse on prosessista, keskinäisestä jakamisesta ja oppimisesta.

Maailmanlaaja anglikaaninen työskentely on vielä nuorta, ja siksi uusia kysymyksiä tulee jatkuvasti eteen. Niihin kuuluvat mm. se, voidaanko alueellisia yhdentymissopimuksia soveltaa globaalisti. Eri dialogeissa on syntynyt erilaisia malleja. Porvoon sopimuksen lisäksi Pohjois-Amerikassa anglikaanien ja luterilaisten kesken ovat syntyneet "Called to Common Mission" ja "Waterloo"-asiakirjat. Kun Porvoon sopimuksen nojalla Porvoon yhteisön piispat ovat jo mukana anglikaanisten piispojen Lambeth-konferensseissa (ensimmäisen kerran täysivaltaisina 1998), niin olisi pohdittava sitä, miten tästä olisi syytä edetä.

Cameron kyseli, voisivatko Luterilaisen maailmanliiton jäsenkirkot löytää yhteisen näkemyksen piispuudesta. Hän piti hankalana sitä, että LML:n piirissä on kovin erilaisia näkemyksiä ja käytänteitä. Anglikaaneille historiallinen piispuus on kulkakivi, koska se on virka koko universaalia kirkkoa varten. Hän ei yllättäen viitanut lainkaan anglikaanista kirkkoyhteisöä vakavalla tavalla repivään skismaan seksuaalisuudesta, kirkon virasta ja kirkollisesta jurisdiktiosta. Nehän eivät ole vain yhden kirkon sisäisiä kysymyksiä.

Cameron tarttui myös dialogien keskeiseen kysymykseen ja vanhaan sloganin siitä, ovatko ystäväni ystävät myös minun ystäväni. Aiheellisesti hän toi esille sen, että kun anglikaanit ja vanhakatoliset ovat nyt hyvin lähellä toisiaan, niin samalla anglikaanit korostavat yhteyttä luterilaisten kanssa. Silloin vanhakatoliset voivat aiheellisesti kysyä, onko anglikaanisuus sitä, mitä he ovat luulleet sen olevan. Miten tällainen eri dialogien yhtälö toimii, kun esimerkiksi anglikaanien kanssa samassa yhteisössä toimivia luterilaisia kirkkoja on myös Leuenbergin yhteisössä? Cameron arveli, että nyt ollaan jo siirtymässä aikaan, jolloin ei voida enää puhua vain bilateraalista, kahdenvälisestä dialogeista. Elämme monenkeskisessä tilanteessa, ja silloin hänen mielestään juuri Anglikaanis-luterilainen yhdistys voisi auttaa eri kirkkoihin kuuluvia kertomaan toisilleen kertomuksia omista taustoistaan ja kokemuksistaan.

David Carter, joka vastaa teologisista kysymyksistä Englannin kirkkojen neuvostossa, kertoi, että Englannin anglikaanien ja metodistien vihdoinkin menestyksellisissä keskusteluissa oli käytetty Meisenin, Britannian anglikaanien ja Saksan protestanttien sopimuksen, metodia. Yhteiseksi oli koettu kirkon missionaarinen tehtävä, vaikka historiallinen piispuus oli yhä iso koetinkivi. Tätäkin dialogia oli tukenut jo 1980-luvulla käyty luterilais-metodistinen dialogi. Sen pohdinnat auttoivat 1996 alkanutta anglikaanis-metodistista dialogia virasta. Ekumeenisesti tilanne on Euroopassa nopeasti muuttunut, kun maanosassa toimivat anglikaanit, luterilaiset, reformoidut ja metodistit edustavat Carterin mielestä reformaation perinnettä (hieman eri tavoin reformoitua katolisuutta) ja samalla korostavat kirkon ja sen opin katolisuutta. Hän piti kehitystä myönteisenä, minkä seurauksena uusi anglikaanis-metodistinen sopimus

oli saatu aikaan. Hieman yllättäen Carter kyseli, voisiko Norjan kirkko auttaa laajempaan ekumeeniseen keskusteluun, koska se on sekä Porvoon kirkkoyhteisössä että Leuenbergin yhteisössä. Samalla Carter myös esitti varovaisen (mutta oikeutetun) epäilyksen siitä, mahtoiiko käsitys piispuudesta olla aivan yhtenäisen anglikaaneillakaan.

Alustusten pohjalta käydyssä keskustelussa Sven Oppegaard kyseli, voisiko Reuilly (Britannian ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen ja Ranskan luterilaisten ja reformoitujen kirkkojen sopimus vuodelta 1999), joka ei ykseyden askelissa mene yhtä pitkälle kuin Porvoo, olla apuna globaalissa keskustelussa. Hän myös tarkensi Cameronin pohdintoja luterilaisten piispuuskäsityksistä ja viittasi jo vuonna 2002 julkaistun LML:n tutkimukseen piispanvirasta. Rupert Hoare, ainut paikalla ollut anglikaanipiispa, totesi avoimesti, että anglikaanipiispat eivät ole aina olleet ykseyden merkkejä kirkoissaan. Siitä esimerkkeinä hän mainitsi suhtautumisen esim. mustaan väestöön. Toisenlaista viestiä olivat antaneet anglikaaniset

ja katolilaiset piispat Liverpoolissa yhteisillä esiintymisillään ja toimillaan. Siksi laajasti hyväksytty eurooppalainen ekumeeninen asiakirja Charta Oecumenica, jota ei lähemmin käsitelty, on brittiläisestä näkökulmasta vielä varsin vaatimaton, koska Britannian kirkkojen yhteyspyrkimyksissä ja yhteisessä todistuksessa on päästy jo paljon pidemmälle.

Tämäkin anglikaanis-luterilainen kohtaaminen osoitti, kuinka tärkeää on keskustella siitä, miten kirkot toimivat ja mistä ne keskustelevat ja miksi eri dialogeissa. Muuten jää helposti liian siloiteltu kuva ekumeenisten dialogien ja esille nousseiden ongelmien merkityksestä. Silti jälleen ilmeni se, että luottamus kahdenkeskiseen ja monenväliseen keskusteluun on luja, ja edellytyksiä saavutettujen tulosten soveltamiseksi pidetään hyvinä. Dialogien myötä näyttää tunnustuskuntien jyrkkien rajojen murtuminen todennäköiseltä. Onneksi näitä rajoja ja muureja pyritään purkamaan yhdessä ja kirkon yhteistä uskoa kunnioittaen.

Matkaraportti Liverpoolin Anglikaanisessa katedraalissa Englannissa 12.-15. syyskuuta 2003 pidetystä kansainvälisestä Anglican-Lutheran-seuran (Anglican-Lutheran Society) konferenssista

Samuli Suolanen, pastori, tutkija

Konferenssin teema, järjestäjät ja osanottajat

Liverpoolin huikeassa Anglikaanisessa katedraalissa Englannissa järjestettiin kansainvälisen Anglican-Lutheran Societyn vuotuinen konferenssi 12.-15. syyskuuta 2003. Yhteiset luennot ja ruokailut järjestettiin katedraalin alakerrassa sijainneissa Western Rooms -tilassa. Konferenssiin osallistujat osallistuivat Anglikaanisiin iltajumalanpalveluksiin (evensong) vartiinaisessa katedraalissa perjantaina, lauantaina ja sunnuntaina. Konferenssin teema oli "Sharing the Gospel of Jesus Christ in the 21st Century – with a focus on Liverpool's experience".

Käsiteltävänä oli kysymys siitä, kuinka jakaa evankeliumia Jeesuksesta Kristuksesta 2000-luvun urbaanissa kontekstissa. Erityisesti tarkastelun polttopisteessä oli Liverpool, jossa kysymys kristin-

uskon yhtymäkohdasta kaupunkilaisen elämänmenon ja ihmisten arkitodellisuuden kanssa on keskeinen ja kiinnostava.

Canteburyn arkkipiispa George Carey johti vuosina 1991-95 urbaanin teologian ryhmää (Urban Theology Group), jonka tarkoituksena oli pohtia kristillisen teologian ja kristillisen uskon asemaa ja yhtymäkohtia kaupungeista löytyvän köyhyyden ja yksinäistymiskehityksen keskellä. Taustalla oli kokemus, jonka mukaan päivittäiset kohtaamiset tuskan ja toivottomuuden kanssa ovat suuri haaste kristilliselle uskolle ja vakaumukselle.

Vuonna 1985 julkaistu raportti *Faith in the City* sai aikanaan paljon julkisuutta tiedotusvälineissä. Arkkipiispan johtama Urban Priority Areas (UPA) -komissio tarkasteli tuolloin hyvin laajalti yhteiskunnallista ja sosiaalista elämää kaupunkikon-tekstissa. Tuolloin päädyttiin kuitenkin

lopputulokseen, jonka mukaan urbaanin elämän osa-alueilla on teologinen konteksti hyvin heikko. Reaktiona tälle puutteelliselle urbaanin kontekstin teologialle syntyi yllä mainittu teologiryhmä pohtimaan syitä ja ratkaisumalleja kaupungistumisen esiin nostamiin haasteisiin. Ryhmän teologien artikkeleja, esseitä ja reflektioita on julkaistu vuonna 1995 ilmestyneessä kirjassa "God in the City – Essays and Reflections from the Archbishops of Canterbury's Urban Theology Group", edited by Peter Sedgwick, foreword by the Archbishop of Canterbury.

Konferenssi oli avoin kaikille asiasta kiinnostuneille. Osallistujia konferenssissa oli 65 eri puolilta maailmaa. Osallistujista huomattava osa, 50, oli Iso-Britanniasta (näistä 14 Liverpoolista). Loput 15 oli ulkomaisia osallistujia. Eri kansallisuksista oli edustettuina seuraavat: Ruotsi, USA, Saksa, Irlanti, Suomi, Viro ja Latvia. Itse olin ainoa Suomessa asuva suomalainen paikalla; lisäksi paikalla oli suomalainen mutta Linköpingissä Ruotsissa pappina toimiva ja auva *Maija Edler* (o.s. Salonen). Maija Edler toimii Linköpingin hiippakunnan suomalaisena hiippakunta-apulaisena ja edusti konferenssissa ensisijaisesti ruotsin kirkkoa.

Anglican-Lutheran Societyn konferenssissa usein mukana olleet Euran kirkkoherra, rov. *Päivi Tarjamo* ja dos. *Jaakko Rusama* eivät tällä kertaa päässeet konferenssiin mukaan. Rusama on myös toiminut Anglican-Lutheran Societyn Suomen asiamiehenä vuodesta 1996.

Liverpoolin konferenssin käytännön järjestelyistä vastasi Liverpoolin Anglikaaninen tuomiorovasti, piispa *Rupert Hoare* vaimonsa avustamana. Rupert Hoare on edelleen suuri Suomen ystävä ja tuntee monia suomalaisia, erityisesti Anglikaanisesta teologiasta kiinnostuneita teologeja.

Konferenssin pitopaikasta

Liverpool on kiinnostava satamakaupunki Luoteis-Englannissa, Merseyjoen suulla ja Irlannin meren rannalla. Kaupunki on kokenut valtavia muutoksia viimeisen tuhannen vuoden aikana. Jo 1400-luvulla se oli voimakas kauppa- ja merenkulukaupunki. Orjakauppa ja teollisen vallankumouksen myötä Keski-Englannissa laajeneva teollisuus toivat 1700-luvulla lisää varallisuutta kaupunkiin. 1930-luvun talouskriisi pakotti laajentamaan talouden perustaa ja nykyisin Liverpoolissa on monipuolista teollisuutta. Kaupungilla on hyvät yhteydet Irlantiin laajan laiva- ja lentokoneliikenteen kautta. Siksi erityisesti irlantilaisyyntyinen vähemmistö on Liverpoolissa hyvin eloisa.

Populaarimusiikin harrastajia kaupunki vetää myös puoleensa, sillä kuuluisa Beatles-yhtye sai siellä alkunsa. Merseyjoen rannalla sijaitsee Beatles museo.

Liverpool on myös teologisesti kiinnostava kaupunki: siellä sijaitsee Euroopan suurin Anglikaaninen katedraali (paikka, joka toimi konferenssimme pääasiallisena pitopaikkana). Tämän valtaisan Anglikaanisen Saint James Mount-katedraalin rakentaminen aloitettiin v. 1904. Katedraalin rakennustyö valmistui v. 1975.

Liverpoolia kutsutaan "kahden katedraalin kaupungiksi" sillä moderni roomalaiskatolinen katedraali valmistui rakennettiin v. 1962-65. Kaupungissa vierailleva ei välttämättä tunnista katedraalia sakraalirakennukseksi, sillä tämä roomalaiskatolinen katedraali vaikuttaa nopeassa silmäilyssä enemmänkin modernin taiteen muotoa. Katedraalin pyöreä ja "piikkäs" muoto symbolisoi kuitenkin Kristuksen kärsimys historian piikkikruunua.

Em. kahta katedraalia yhdistää Hope Street ("toivon katu"), jolla nähdään nykyisin suuri symbolinen merkitys. Roo-

malais-katolisten ja Anglikaanien ekumeeniset yhteydet ovat Liverpoolissa hyvällä mallilla, ja Liverpoolia pidetäänkin tässä mielessä ekumenian esimerkki-kaupunkina.

Liverpoolin Anglikaanisen hiippakunnan piispat ovat aina edustaneet Anglikaanisen kirkon evankelista (tai evankelikaalista) suuntausta; kuitenkin ekumeeninen tilanne Liverpoolissa on edellyttänyt, että piispan ollut syytä olla myös ekumeenisesti avoin joka suuntaan. Eräs kuuluisimpia Liverpoolissa vaikuttaneita piispoja on nyt jo eläkkeelle siirtynyt *David Sheppard*, jonka viimeisin omaelämäkerta "Steps Along Hope Street. My Life in Cricket, the Church and the Inner City" ilmestyi pokkariversiona tänä vuonna (2003); kovakantinen versio on ilmestynyt vuotta aiemmin, 2002. Kuten kirjan nimikin antaa ymmärtää, Sheppard oli menestyksenkäs maailmanluokan kriketinpelaaja ja osallistui kaupunkiympäristön teologisten haasteiden pohdintaan Inner City -liikkeen piirissä. Edelleen mainittakoon, että ekumeeninen The Inner Cities Religious Council (ICRC) perustettiin v. 1991 pohtimaan kaupunkien monikulttuurista ja kansainvälistyvää kuvaa ja lisääntynyttä uskontojen vuorovaikutusta suurissa kaupungeissa. ICRC koostuu keskimäärin kolme kertaa vuodessa pohtimaan uskontojen välistä dialogia. Edustettuina kokouksissa ovat yksi maan hallituksen ministereistä puheenjohtajana ja edustajat kristillisistä kirkoista (sisältäen tummaihoisten johtamat kirkkokunnat), hinduuyhteisöstä, juutalaisuudesta, muslimiyhteisöstä ja sikhuyhteisöstä.

Anglikaanisen piispan virassa toimii nykyisin *James Jones*, joka myös esitelmöi konferenssissa. Liverpoolin Anglikaanisen kirkon tuomiorovastina toimii innokasti ekumeniassa mukana oleva piispa, Dr. Rupert Hoare, joka on aikaisemmin

toiminut mm. Englannin Anglikaanisen kirkon erään merkittävimmän teologisen Collegen, Westcott Housen rehtorina Cambridgessa. Rupert Hoare tunnetaan suurena Suomen ystävänsä ja on täällä käynytkin useaan otteeseen.

Ne seminaarin osallistujat, jotka eivät asuneet omilla asunnoillaan Liverpoolissa, yöpyivät ja söivät aamupalaa Derby and Rathbone Hall -nimisessä Liverpoolin yliopiston opiskelijoiden asuntolassa. Tuo asunto sijaitsee n. 4 km Liverpoolin keskustasta, paikassa jossa historiallinen Penny Lane yhtyy North Mossley Hill Roadiin. Tuo paikka on osa Liverpoolin yliopiston (The University of Liverpool) konferenssipalveluja. Liverpoolissa on kaksi yliopistoa, tämä Liverpoolin Yliopisto ja Hope University. The University of Liverpool on alkuperäinen ja vanhempi.

Liverpool on valittu Euroopan Unionin (EU) vuoden 2008 kulttuuripääkaupungiksi.

Konferenssin sisältö

Tämän vuoden konferenssi erosi hieman aikaisemmista seuran järjestämistä konferensseista. Tällä kertaa luentoja oli jonkin verran vähemmän kuin yleensä. Luentojen ohella järjestettiin nimittäin ryhmätöitä, joissa keskusteltiin omakohtaisista kokemuksista ja odotuksista liittyen Anglikaanien ja luterilaisten ekumeeniseen kohtaamiseen ja kirkolliseen elämään yleensä kirkkoperheessä ja kirkoissa. Lisäksi jalkauduttiin kahden henkilön kokoisissa ryhmissä Liverpoolin moninaisiin historiallisestikin kiinnostaviin tapahtumapaikkoihin. Konferenssin perussisältö oli siten kolmasäikeinen: 1) luentoja 2) ryhmätöytä ja 3) ekskursioita.

Luennot:

(1) Perjantaina 12. syyskuuta illalla klo 8.30 pidettiin konferenssin ensimmäinen luento. Sen piti Liverpoolin piispa James Jones. Jones aloitti puheensa esittelemällä Liverpoolia. Piispa totesi, että jotkut pitävät Liverpoolia suorastaan brittiläisen kuningaskunnan keskuksena. Tämän jälkeen Jones muisteli omaa virkavapausaikansa, jonka hän oli osin viettänyt omassa teologisessa collegessa sisältäen kolme kuukautta opiskelua ja yhden kuukauden vapaata matkustelua.

Tämän jälkeen piispa siirtyi luentonsa varsinaiseen substanssiin eli asiaan. Hän pohti ekologisia kysymyksiä erityisesti raamatullisen ja kristologisen "Jumalan Poika" -käsitteen kautta. Tätä Jumalan Poika -ilmaisua Jones piti synonyymisenä ilmaisulle "maan sydän" (heart of earth). Kauniilla tavalla piispa puhui ekologian ja kristologian suhteesta. Hän korosti sitä, että maa on pyhää, koska Kristus on sen keskuksena. Kristuksen todellisuus läpäisee koko materiaalsen todellisuuden. Materiaalilla on merkitystä Jumalalle ("Matter matters to God"). Voidaan siis sanoa, että Jumalan näkökulmasta materiaalinen todellisuus on yhtä tärkeää kuin hengellinen (spiritual).

Uskontunnustuksessa lausuttu kristillinen usko "ruumiin ylösnousemukseen" sekin korostaa Jonesin mukaan materiaalsen todellisuuden merkitystä. Tämä uskonto avaa näkökulman myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin. Kiinnostavalla tavalla Jones viittasi myös ortodoksiseen pääsiäisliturgiaan, jossa symbolisin elementein korostetaan sitä, kuinka maa tarisi kahdesti Kristuksen noustessa kuolleista. Tällä materiaalsen todellisuuden pyhyyden korostamisella Jones halusi sanoa, että kaikki elämä on arvokasta ja tärkeää. Hengellinen ei ylitä maalista, vaan Jumalan todellisuus läpäii-

see myös materiaalsen todellisuuden (vrt. luterilainen finitum est capax infiniti -oppi).

Jones käy edelleen läpi erilaisia kristologisia ilmaisuja ja korostaa, että Jeesus on todella historiallisesti hahmoteltavissa oleva henkilö. Jumalan luominen toimii Kristuksessa ja Kristuksesta kautta. Siksi olisi suorastaan Jumalan pilkkaa, jos ekologisia kysymyksiä ei otettaisi vakavasti. Jones viittaa Herran rukouksen kohtaan, jossa lausutaan: "Tapahtukoon Sinun tahtosi myös maan päällä niin kuin taivaassa". Jones korostaa, että lause tulisi lukea ja ymmärtää yhteen, ilman pilkkaa. Edelleen piispa korosti, että opin uskonvanhurskaudesta (justification by faith) tulisi johtaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen ja oikeudenmukaisiin tekoihin.

(2) Lauantai aamuna 13. syyskuuta oli suunniteltu, että Linköpingin piispa *Martin Lind* Ruotsista olisi pitänyt luennon. Martin Lind ei kuitenkaan päässyt paikalle, sillä Ruotsin ulkoministeri Anna Lind oli juuri murhattu traagisesti. Koska piispa kuului Lind kuului Anna Lindin sukulaisiin ja oli perhetuttava, hän katsoi paremmaksi jäädä Ruotsiin lohduttamaan sukuaan ja koko Ruotsin kansaa.

Koska piispa Lindin luento oli peruttu, siirrettiin illan kolmanneksi suunniteltu luento tähän aamuun. Luennon piti berliniläinen Königswusterhausenin pastori, Dr. *Christof Theilemann*. Hän esitteli omia "teesejään" entisen Itä-Saksan kirkollisen elämän näkökulmasta.

Theilemann lähti liikkeelle kuvailemalla tilannetta nykyhetken itäisessä Saksassa. Kommunismivallan aikana Itä-Saksassa tapahtui massiivinen sekularisaatiokehitys. Siksi alle kolmannes alueen ihmisistä kuuluu kristilliseen kirkkoon. Myös suuri osa kristityistä pitäytyy uskonnon harjoituksesta. Usein myös halutaan ko-

rosta oman uskon ja kirkon oppiperustan eroja. Samaan aikaan kristillinen tietämys on hyvin matalalla tasolla.

Kuitenkin kirkkojen toiminta on eläväisempää mitä tilastot antavat ymmärtää. Myös käytännön ekumenia ja ruohonjuuritason kontaktin kirkkokuntien välillä ovat vilkkaita. Lapsityö on vilkasta ja erityisesti musiikkitraditio elää vahvasti jopa ns. "ei-uskoviin" keskuudessa.

Taloudelliset tekijät ja struktuurikysymykset kuitenkin aiheuttavat ongelmia kirkollisen toiminnan ylläpitämisessä. Työkiireet ja paineet yleensä vievät usein energian ja mahdollisuuden harjoittaa uskontoa.

Ratkaisuna ongelmalliseen tilanteeseen Theilemann esittää, että Raamattu pitäisi tulkita uudessa tilanteessa ymmärrettävällä kielellä. Siinä missä ihmiset pitävät usein kurjia saarnoja, Pyhä Raamattu voi puhua itsessään. "Ubi et quando visum est Deo".

Vain harva teologi kyseenalaistaa opin uskonvanhurskaudesta – virallisista lausunnoista huolimatta. Tämä oppi korostaa jokaisen elämän ainutlaatuisia arvoja ja sitä, että persoonan arvoa ei voi mitata työn tai tuottavuuden kautta.

Theilemannin mukaan kristittyjen tulee olla ahkeria saavuttaakseen elävämmin ja konkreettisemmin tavan puhua Kristuksessa tapahtuneesta sovituksista. Tämä edellyttää kovaa teologista taustatyötä, aitoa hengellisyyttä ja intensiivistä keskustelua kristittyjen kesken Kristuksen työstä.

Evankeliumi luo kristillisen, tasa-arvoisten jäsenten muodostaman seurakunnan, jota määrittävät ilo, huumorintaju, mutta myös keskinäinen empatia: "... itkekää itkevien kanssa" (Room. 12: 15). Luo-

misusko kehottaa ottamaan tasapuolisesti myös ei-kristityt tämän empatian piiriin.

Lopuksi Theilemann esitti vielä käytännöllisiä seuraamuksia, jotka nousevat edellä kuvatusta teologisesta pohdinnasta. Niitä ovat seuraavat:

Jumalanpalveluselämä ja raamatuntulkinta ovat edelleen seurakunnan elämän keskus. Talous seurakunnissa tulee ohjata siten, että mikään ei estäisi seurakuntalaisia ottamasta todesta niitä Jumalan lahjoja, joista vanhurskauttamisoppi puhuu. Jumalan edessä ei ole mahdollista saavuttaa ansioita, kirkossa tehty työ ei ole hyväksi luettavissa millään tavalla uskon maailmassa. Maailmaa tulee muistuttaa siitä, että pelastuksen asiassa ei voi luottaa omaan panostukseen.

Jos evankeliumi on loogisessa katsannossa ensisijainen lakiin nähden, tämän asian tulisi näkyä kirkon elämässä; seurakunta voisi olla huumorintajuinen, luotettava ja vastuuta kantava kirkko. Ajan henkeä on hedelmällistä seurata.

Tavallisia seurakuntalaisia voisi tukea ja rohkaista puhumaan Jumalasta yhä elävöiväisemmin kuvien Jumalan valtakunnasta. Tällä tavoin myös ei-kristityille voisi esplikoida kristillisen uskon sisältöä.

Kristillinen yhteisö voi hyvin silloin Jumalan antaman sovituksen palveluksessa, kun sen episkopaalinen hallinto toimii reilusti ja pohtien erityisesti kun on kyse elämään ja toimihenkilöihin liittyvistä asioista. Päätöksiä tulisi tehdä yhdessä paikallisseurakuntien kanssa ja Saksassa tulisi ordinaatioon valmistuvien koulutukseen kiinnittää huomiota. Tämän lisäksi tarvitaan sitoutumista ja aitoa kiinnostusta Jumalan totuuksia kohtaan sekä ahkeruutta toimia yhteisen hengellisen elämän, itsen, kriittisyyden, huumorin ja maalaisjärjen puolesta.

(3) Koska illan luento Lauantaina 13. syyskuuta oli siirretty aamuksi, järjestettiin tässä iltaluennon kohdalla paneelikeskustelu. Paneeliin osallistuivat pastorit *Maija Edler*, *Sofia Mogard* ja *Johannes Zeiler* Ruotsista, past. *Samuli Suolanen* Suomesta, pastori *Marko Tiitus* Viron kirkosta, tuomiorovasti *Elijs Godins* Rigasta Latviasta ja Andilile Ibrahim Afrikasta (asuu nyt Englannissa). Keskustelua käytiin maiden yhteiskunnallisesta ja kirkollisesta elämästä sekä ekumeenisista suhteista. Paneelikeskustelun aikana käytiin vilkasta keskustelua esille nousseista asioista ja ekumeenisista suhteista. Myös edellä mainittujen luentojen pohjalta keskusteltiin vilkkaasti.

Ruotsin ulkoministerin Anna Lindin poismenoa muistettiin perjantaina 12. syyskuuta lyhyellä rukoushetkellä. Rukoushetken toimitti Lontoon Ruotsin kirkon pappi *Lennart Sjoström*.

Ryhmätyöskentelyissä keskusteltiin vilkkaasti ja vaihdettiin kokemuksia eri maiden kirkollisesta elämästä. Ryhmätöiden purku toteutettiin yhteisesti sunnuntaina iltapäivällä. Lisäksi osanottaja osallistui säännöllisesti Liverpoolin Anglikaanisessa katedraalissa järjestettyyn hartauselämään, joka sisälsi iltajumalanpalveluksen (Anglican Evensong) ja Kompletoriumin katedraalin Lady Chapelissa. Majapaikassamme Carnatic Halleilla järjestettiin myös vapaaehtoinen aamuhartaus. Konferenssin lopuksi järjestettiin yhteinen Pyhä Messu katedraalin Lady Chapelissa.

Sunnuntai-aamuna konferenssin osallistujat jakaantuivat pieniin ryhmiin ja osallistui Messuelämään Liverpoolin eri kirkkoissa. Past. Samuli Suolanen osallistui roomalaiskatolisen Metropolitan Cathedral of Christ the Kingissä järjestettyyn Pyhään Messuun. Messussa saarnasi hiippakunnan piispa, joka oli juuri aloit-

tamassa piispantarkastusta seurakunnassa. Messua toimittamassa (konselebrantina) oli myös ALS:n konferenssissa ai-noana roomalaiskatolisenä mukana ollut isä *Philip Swingler* Northantsista. Eriytyisen merkittävä ekumeenisen avoimuuden merkki oli se, että luterilainen past. Samuli Suolanen plaseerattiin kirkon alttarille albaan ja stolaan puettuna merkinä ekumeenisesta lähestymisestä.

Metropolitan Cathedralissa järjestetyn piispanmessun jälkeen järjestettiin katedraalin alakerrassa lounas Messussa alttarilla mukana olleille papeille ja piispalle sekä seurakunnan muille papeille.

Konferenssin aikana jalkauduttiin myös eri areenoille ja tapahtumapaikoille Liverpoolissa kahden hengen ryhmissä. Näiden ekskursioiden tarkoituksena oli tutustuttaa konferenssiin osallistujia Liverpoolin elämään hyvin monipuolisesti. Tapahtumapaikkoja ja tutustumiskohteita oli yhteensä 23 ja ne ovat: 1) Airport Chaplaincy (Liverpool John Lennon Airport). 2) University Hospital Aintree. 3) Croxteth Park, St Cuthbert (kartano läntisessä Liverpoolissa). 4) Mossley Hill Church (Etelä-Liverpool). 5) Liverpool Parish Church (City Centre). 6) St Luke in the City Team Ministry (inner City). 7. St Aidan's Speke (outer estate; urban priority area). 8. City Centre Police Patrol on Saturday Night. 9. City Centre Encounters on Saturday Night from the Gladstones Café and Bookshop. 10. Everton versus Newcastle United at Goodison Park. 11. Metropolitan Cathedral. 12. Somewhere Else (City Centre). 13. Radio Merseyside. 14. The Skandinavian Church. 15. The German-Speaking Lutheran Church. 16. Liverpool Cathedral Choir. 17. The Mersey Mission to Seafarers. 18. Sunday Morning in Two Churches Near Wigan (at the other end of the Diocese of Liverpool). 19. L'arche, Liverpool. 20. Liverpool Hope

University College. 21. Royal Liverpool University Hospital. 22. An Inter-Faith Encounter. 23. St Stephen's Church in the Prayer Room in the Women's Hospital (Toxteth).

Ekskursioiden anti oli monipuolinen ja antoisa. Kokemuksia purettiin ja niistä keskusteltiin sunnuntaina iltapäivällä. Ryhmien piirtämät A4 kokoiset kuva- ja iskulausepaperit asetettiin luentosalin seinälle katseltavaksi loppuseminaarin ajaksi.

Lauantaina järjestettiin myös yhteinen risteily Mersey Ferryllä. Tältä lautalta ja Merseyjoelta ylipäänsä oli fantastiset näköalat Liverpooliin. Sunnuntai-iltana järjestettiin mieleenpainuva urkumusiikkiesitys konferenssiin osallistujille Anglikaanisessa katedraalissa. Myös yksinkertainen valoesitys yhdistettiin tähän musiikkiesitykseen. Tilaisuudessa soitettiin mm. Widorin Toccata ja joitakin J. S. Bachin urkuteoksia.

Konferenssin juontajana ja yleisenä toimihenkilönä toimi texasilainen Ms *Laura Lincoln*.

Suomalaisen kirkollisen elämän kannalta kiinnostavia näkökohtia

Suomalaisen kirkollisen elämän kannalta saattaa olla kiinnostava tieto, että Liverpoolissa asuu kohtalaisen merkittävä suomalainen vähemmistö. Myös erityisesti Erasmus-opiskelijavaihdon kautta moni suomalainen opiskelija on siirtynyt Liverpoolin yliopistoon vaihto-oppilaaksi. Liverpoolissa ei kuitenkaan opiskele juuri yhtään suomalaista teologia, vaikka Liverpoolin yliopisto saattaisi olla teologeillekin kiinnostava opin ahjo.

Paneelikeskustelussa oltiin kiinnostuneita Porvoon julkilausuman tuottamista

käytännön yhteistyömahdollisuuksista. Canon *G. H. Smith* kertoi toimineensa elokuussa Helsingin Anglikaanisen seurakunnan pappina Suomessa Anglikaanisen seurakunnan johtavan papin Rupert Moretonin lomittajana tämän viettäessä vuosilomaansa. Canon Smith kertoi yhteistyön sujuneen hyvin ja että Anglikaanit ja luterilaiset voivat vaivatta käyttää toinen toistensa kirkkoja ja kirkollisia palveluja ainakin Suomessa. Tosin lapsen saaminen kastetuksi Englannin Anglikaanisessa kirkossa saattaa olla yllättävän hankalaa paikallisellekin väestölle, kun paikallisseurakunta saattaa edellyttää vanhemmilta tiettyä seurakunnan jäsenluettelossa oloa aikaa ennen kuin lapsi voidaan kastaa seurakunnan jäseneksi.

Konferenssiin osallistui myös Canon *Jim Rosenthal* Canterburysta. Hän on kotoisin USA:sta, mutta toimii tällä hetkellä arkkipiispan avustajana Canterburyssa. Hän saarnasi sunnuntai aamuna Liverpoolin suomalaisessa kirkossa, ja tuntuu olevan muutenkin kiinnostunut Suomesta. Jim Rosenthal toimittaa myös Anglican-Lutheran Societyn omaa Window-lehteä ja toimii konferenssissa virallisena valokuvaajana.

Jim Rosenthal on myös kiinnostunut Helsingin tuomiokirkosta, sillä tuo katedraalimme on kantanut ennen Pyhän Nikolauksen nimeä. Tunnetusti St Nicholas on myös joulupukin taustalta löytyvä pyhimys. Canon Rosenthal on brittiläisen St Nicholas Societyn (UK) jäsen. Järjestön kotisivut ovat: www.StNicholasSociety.com.

Pastori, tutkija Samuli Suolanen osallistui konferenssiin ja konferenssissa pidettyyn paneelikeskusteluun edustaen Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa. Pastori *Dr Roy Enquist* Washintonista USA:sta toi jälleen keskustelussa esiin kuinka merkittävä teologian vientimaa Suomi on.

Erityisesti suomalainen Luther-tutkimus on Enquistin mukaan maailmankuulua. Prof. *Tuomo Mannermaan* aloittama koulukunta on ollut jo jonkin aikaa korkeassa kurssi anglosaksisissa maissa, erityisesti USA:ssa. Tämä asia huomioitiin jo vuosi sitten Bostonin konferenssissa, silloin mm. prof. Michael Root ihmetteli suomalaisen Luther-tutkimuksen korkeaa tasoa.

Anglican-Lutheran Societyn seuraava vuotuinen konferenssi järjestetään Chicagossa USA:ssa kesäkuun 20.-23.2004. Vuonna 2005 vastaava konferenssi järjestetään Tallinnassa, Virossa. Seuran hallituksen vuotuinen yleispalaveri, Annual General Meeting, järjestetään seuraavan kerran 13. maaliskuuta 2004 St. Paul's katedraalissa Lontoossa.

Muuta matkalta

Konferenssin loputtua matkustin kahdeksi päiväksi Cambridgeen järjestelemään ensi toukokuulle suunnitella olevaa kuoron, Cantores Minores seniorikuoron, konserttimatkaa Cambridgeen ja Lontoseen. Tarkoituksemme on, mikäli mahdollista, tehdä konserttimatka Englantiin helatorstain pitkänä viikonloppuna, 20.-23.5.2004. Luonnollisesti kierrin Cambridgeen kirjakaupoissa.

Cambridgen Westcott Housessa järjestettiin juuri samaan aikaan kun olin Cambridgeen 1980-luvulla Collegessa opiskelleiden ordinanttien l. pappiskokelaisten jälleentapaaminen. Liverpoolin konferenssissa mukana ollut liverpoolilainen kirkkoherra *Michael Frykin* oli silloin siellä. Yhdessä noiden 1980-luvun ordinanttikokelaisten kanssa menimme Cam-joelle harjoittamaan ruuhisauvontaa.

Nähdäkseni olisi hedelmällistä, että Kirkon ulkomaan asiain toimisto yhä tukisi suomalaisten teologien Anglican-Lutheran Societyn konferensseihin ja tilaisuuksiin. Mielestäni tähän on historialliset edellytykset: Porvoon kirkkoperheen muotoutuminen tapahtui pitkälti juuri Suomen maaperällä. Suomessa meillä toimii myös dos. Jaakko Rusaman johtama Anglikaanisen teologian tutkimusprojekti, josta kerroin konferenssissa. Olen tutkimusryhmän jäsen.

Lisätietoja Anglican-Lutheran Societystä löytyy internetistä osoitteesta: www.anglluth.net

Reserapport Biskopsvigning i Cardiff, Wales 16.7.2004

Bo-Göran Åstrand, Pastor

Undertecknad blev i juli 2004 utsänd som representant för den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland vid en biskopsvigning i Cardiff, Wales. Vid biskopsvigningen som ägde rum i Llandaff Cathedral vigdes *Anthony Crockett* till biskop i Bangor och *David Yeoman* till assisterande biskop i Llandaff. Det var första gången som en dubbelvigning förrättades i Church of Wales.

1. Biskopsvigningen

Biskopsvigningen ägde rum fredagen den 16.7. i Llandaff Cathedral som ligger några kilometer utanför centrum i Cardiff. Katedralen byggdes i början av 1100-talet på en plats var kristendomen funnits sedan 500-talet. På katedralområdet finns också ett Chapter House från 1200-talet och en katedralskola som fortfarande är i bruk. Katedralen är Llandaff stifts domkyrka. Stiftet som är ett av sex stift i Wales täcker området i södra Wales.

Festligheterna inleddes med en förberedande samling för de inbjudna gästerna. I huset invid domkyrkan samlades bl.a. kyrkans biskopar, provinsens dekaner, ärke diakoner, medlemmarna i domkapitlen, representanter från övriga Storbritannien och Borgå-gemenskapens kyrkor samt inbjudna ekumeniska gäster. Vid samlingen bekantade sig gästerna med varandra och fick information om den förestående proceduren.

Ärkebiskopen i Wales, som samtidigt är biskop i Llandaff, *Barry Morgan* hälsade på gästerna och noterade med tillfredsställelse att representanter för Borgå-gemenskapens kyrkor var på plats. Han uttryckte sin stora glädje över att överenskommelsen gav denna möjlighet. Förutom undertecknad hade biskop emeritus *Tore Furberg* från Svenska kyrkan blivit sänd till detta tillfälle. Strax före vigningens början gjorde sig processionen redo utanför domkyrkan. I processionen följde representanterna från Borgå-gemenskapens kyrkor representanterna från Storbritannien. Undertecknad på-

cerades tillsammans med Canon *Gregory K Cameron*, Director of Ecumenical Affairs and Studies från London.

Mässan i vilken biskopsvigningen ägde rum vidtog efter att deltagarna i processionen intagit sina platser i en fullsatt domkyrka. Medan ärkebiskopen och hans följe intog sina platser i centrum framför altaret sjöngs J.H. Newmans "Praise to the Holiest in the height" unisont. Under mässan sjöng också en gosskör vars medlemmar får utbildning i katedralskolan på det villkoret att de regelbundet sjunger i kören. Andrew Yeoman läste ett textavsnitt ur 4 Mos i vilket Guds befullmäktigande av Josua genom Moses omnämns. *Elisabeth Crockett* läste ur 2 Korintierbrevet om hur Gud har anförtrott församlingens ämbete till att förvaltas. Evangeliet bestod av ett avsnitt ur Johannevangeliet som beskriver Kristus som den gode herden som ger sitt liv för fåren. Predikan liksom hela mässan hölls genomgående på två språk, engelska och walesiska.

Efter den niceanska trosbekännelsen vidtog själva biskopsvigningen. Inför församlingen presenterades biskopskandidaterna av ärkebiskopen som ställde frågan: do you trust that, by God's grace, they are worthy to be ordained? varpå församlingen svarade: we trust that they are worthy, thanks be to God. I förklaringen till uppgiften som anförtros en biskop "The Charge" framhålls att biskopen skall vara enhetens centrum, trons lärare och disciplinens väktare. Ytterligare betonas också att till biskopens uppgift hör att förkunna evangeliet och vara den ledande förvaltaren av det nya förbundets sakrament. Biskopen skall även konfirmera de döpta och leda gudsfolket på väg mot evigheten. Examinationen bestod av nio frågor som omspände allt från löftet att förkunna evangelium och förvalta sakramenten till att med sin familj

leva i enlighet med Kristi undervisning och därmed vara ett föredöme för folket. Därefter följde en bön av församlingen och ärkebiskopen.

Vigningsbönen som hölls under handpåläggning av ärkebiskopen och de närvarande biskoparna inklusive biskop em. *Tore Furberg* från Svenska kyrkan inleddes med den centrala formuleringen: send down your Holy Spirit upon your servant for the office and work of a bishop in your church. Efter ordinationen följde överräckandet av Bibeln och biskopsvigningen. Mitran tog respektive biskop emot med egna händer och placerade själv den på huvudet. Ärkebiskopen presenterade de vigda biskoparna för församlingen och uppmanade de närvarande att ge de nya biskoparna en varm applåd. Därefter följde nattvardsgång för hela församlingen.

Efter mässan höll de nyvalda biskoparna tillsammans med ärkebiskopen ett tillfälle för inbjudna gäster i den närliggande katedralskolan. Innan tillfället började umgicks biskoparna i nästan en timmes tid mycket otvunget utanför domkyrkan med människorna som varit i kyrkan. Vid bjudningen överräckte undertecknad en gåva och en hälsning. *Crockett* och *Yeoman* uttryckte sin glädje över att de lutherska kyrkorna i Finland och Sverige noterat deras biskopsvigning. *Crockett* poängterade betydelsen av att Borgåöverenskommelsen omsätts i praktiken. Bägge sände hälsningar till ledningen för vår kyrka.

2. Det kyrkliga läget i Wales

Barry Morgan beskrev kyrkans situation som bekymmersam. Sekulariseringen har medfört att kyrkogången och deltagandet i församlingslivet har sjunkit avsevärt under det senaste årtiondet. Kyr-

kans roll och synlighet i samhället tenderar också att minska. Samtidigt finns det i stiftet och församlingarna en medvetenhet om att något måste göras för att vända utvecklingen.

Morgan har initierat ett program för utveckling av församlingslivet i Llandaff stift. Programmets bärande principer utgörs av en målmedveten skolning och aktivering av lekmännen och ett aktivt sökande efter nya medlemmar. Lösningen på dagens problem ligger inte i fler kyrkligt anställda utan i ett ökat ansvarstagande av lekmännen. Prästernas antal kommer sannolikt att minska och de kvarvarandes roll och arbetssätt måste förändras.

Programmet gör gällande att till prästens uppgift hör inte enbart att vara pastor för församlingen utan också missionsledare som aktivt arbetar för församlingens tillväxt. Arbetet borde alltså bli mer utåtriktat än tidigare och mera teaminriktat, hävdade Morgan. I samband med besöket diskuterade jag med en biskop och några präster som menade att det är just detta som kommer att vara det svåraste i förändringsprocessen. Prästerna har under lång tid varit inriktade på att "betjäna" församlingen och inte att "missionera".

I Llandaff har församlingarna och stiftsledningen kommit en bit på vägen med genomförandet av programmet. Man har sett över strukturerna och skapat dynamiska arbetsteam som får kontinuerlig skolning för att kunna förverkliga programmet. Stiftets roll är framför allt att koordinera och inspirera arbetet. Målsättningen är att varje församling i stiftet skall delta i "mission action planning".

Även om antalet församlingsanställda på heltid kommer att minska inom en överskådlig framtid, så finns det ett intresse

för att ställa sig till förfogande för tjänst i kyrkan. En ung teologiestuderande som var inbjuden till festen berättade för mig att det varje år finns tillräckligt med teologiestuderande vid universitetet och även sökande till de prästtjänster som lediganslås.

3. Intryck från besöket

Trots att besöket var relativt kort gav det rätt många intryck. Biskopsvigningen var både högtidlig och folklig på samma gång. Liturgin och musiken uppvisade en rikedom som gjorde starkt intryck. Vid biskopsvigningen gav man uttryck för betydelsen av biskopsämbetets kontinuitet i kyrkans liv, men det var likväl tydligt att biskopsämbetet inte enbart definieras genom ontologiska termer utan också i hög grad funktionellt. Både i talet och vigningsliturgin förenades de ontologiska och funktionella aspekterna. Detta kom till synes då det framhölls att biskopen är kallad att vara ett centrum för enheten vilket förverkligas bl.a. genom ordets förkunnelse och sakramentens förvaltande.

I den anglikanska kyrkan är det uppenbart att de synliga strukturerna spelar en avgörande roll. Vid biskopsvigningen kom detta till uttryck i det sätt på vilket hela tillfället genomfördes. Allt från processionen till konsekrationen följde ett strikt mönster där symboler och handlingar underströk tillfällets innehåll och karaktär. Det hierarkiska inslaget var också påfallande starkt. Det som gjorde intryck på mig var hur man genom dessa strukturer och symbolhandlingar lyckades förmedla ett budskap och en folklig värme.

I den nya situation som kyrkan befinner sig framstår kontinuiteten och traditionen inte som en historisk belastning utan som

en styrka. När vi i den sista psalmen sjöng om de första kristna märkespersonerna i Wales, Dewi, Dyfrig och Teilo för att sedan avsluta med "Still thy ancient purpose standeth every change and chance above; still thy ancient Church remaineth witness to thy changeless love" var det lätt att inse vad kontinuiteten innebär i kyrkans liv. Om man sedan beaktar det pågående förnyelsearbetet beträffande kyrkans verksamhetsprofil, får man ett intryck av att man i denna kyrka finner en syntes mellan tradition och nutida utmaningar. Å andra sidan visar svårigheterna i genomförandet av det initierade programmet att denna syntes är långt ifrån självklar. Att tillämpa det gamla i mötet med nutiden och på samma gång vara trogen sitt arv och våga förändras för att möta nya krav är inte heller här någon lätt sak.

Emottagandet i Wales var ett konkret vittnesbörd om hur Borgå-överenskommelsen kan fungera i praktiken. Jag fick uppleva hur man i Wales satte värde på att den lutherska kyrkan i Finland hörsammat inbjudan och att man där uppfattar möjligheterna som överenskommelsen ger som något positivt. Det skulle sannolikt vara både intressant och tankeväckande att ta del av de perspektiv som t.ex. Barry Morgan eller Anthony Crockett skulle kunna ge vid ett besök i Finland.

Euroopan luterilaisten kirkkojen kirkko ja juutalaisuus –komission (LEKKJ) vuosikokous 6.-12.5. 2004 Cluj-Napoca, Romania

Timo Vasko, Lähetysteologi KUO /KLK

Euroopan luterilaisten kirkkojen edustajien kirkko ja juutalaisuus -komission (LEKKJ; per. 1976) vuosikokous ja konferenssi pidettiin 6.-11.5. 2004 Romanissa Cluj-Napocassa. Kokouksen teemanä oli antisemitismi. Maakohtaiset raportit sekä kokoukseen osallistuneet juutalaiset kutsuvieraat, *Varile Gronia* (Romania) ja *Tamar Lichtmann* (Unkari) valaisivat juutalaisuuden ja kirkkojen välistä suhdetta Euroopassa. Kokouksen toisen osan muodosti 10.-11.5. bussimatka lähelle Ukrainan rajaa reittiä Cluj-Napoca - Baia Mare - Sighetu - Satu Mare - Cluj, jonka aikana perehdyttiin Romanian juutalaisuuden vaiheisiin ja vierailtiin synagogissa (kts. esim. <http://www.jen.ro>).

LEKKJ ilmaisi antamassaan julkilausmassa vakavan huolensa eri Euroopan maissa ilmenevästä kasvavasta juutalaisvastaisuudesta. Sitä ilmenee monilla ta-

voilla: synagogien ja hautakivien töhrimisenä, sanallisina hyökkäyksinä, puhelinhäirintänä ja uhkauksina aina fyysiseen ahdisteluun asti. Kirkkojen johtajien ja seurakuntien jäsenten on otettava selvästi kantaa juutalaisviihamielisyyttä vastaan. Antisemitismi on synti sekä Jumalaa että ihmisiä kohtaan. Komissio yhtyi Euroopan kirkkojen laatimaan Charta Oecuménicaan: "Sitoudumme vastustamaan kaikkia antisemitismien ja juutalaisvastaisuuden muotoja kirkossa ja yhteiskunnassa. Sitoudumme etsimään ja tiivistämään dialogia juutalaisten sisartenme ja veljiemme kanssa kaikilla tasoilla." Kristilliseen ja erityisesti luterilaiseen perinteeseen sitoutuneina Luterilaisten on tietoisesti vastustettava juutalaisvastaisuutta. LEKKJ on useissa yhteyksissä tuonut esiin kasvavan juutalaisvastaisuuden leviämisen ongelman Euroopassa. Nyt se toteaa, että aktiivisista ponnisteluista huolimatta lu-

terilaiset kirkot eri tasoilla eivät ole ottaneet tarpeeksi vakavasti huomioon näitä tietoja. Kysymyksessä on kuitenkin jatkuvasti merkittävä haaste kirkkoille.

LEKKJ tähdentää, että antisemitismia esiintyy antisionismiin verhoutuneena. Kristityillä on pysyvä side juutalaiseen kansaan, Israeliin. Lähi-idän konfliktia käsiteltäessä tiedotusvälineissä on kuitenkin monesti näkyvissä puolueellisuutta palestiinalaisten hyväksi. Keskustelussa esiintyy yhä uudelleen juutalaisvastaisia kliseitä, kuten "kostonhimo" ja "silmä silmästä, hammas hampaasta". LEKKJ pitää selvänä, että kritiikki Israelin valtion harjoittamaa politiikkaa kohtaan ei itsessään ole antisemitismia. Antisemitismii se on silloin, kun Israelin valtion olemassaolo asetetaan kyseenalaiseksi. LEKKJ painottaa, että Israelin valtiolla on oikeus suojella itseään ja kansalaisiaan terrorismia vastaan.

LEKKJ:n viisijäseniseen johtokuntaan kolmivuotiskaudeksi valittiin dosentti Timo Vasko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon edustajana. Suomen ev.-lut. kirkossa toimii vuodesta 1977 kirkko ja juutalaisuus -työryhmä, jonka puheenjohtajana on prof. Tapani Harviainen ja sihteerinä pastori Jouni Turtiainen. Seuraava LEKKJ:n vuosikokous pidetään Amsterdammassa 19.-22.5.2005.

Suositus: Matkaraportti annetaan tiedoksi kirkon kirkko- ja juutalaisuus -työryhmälle ja Suomen Ekumeeniselle neuvostolle mahdollisia antisemitismien vastaisia toimenpiteitä varten Suomessa.

European Lutheran Commission on the Church and the Jewish People (LEKKJ) STATEMENT ON ANTISEMITISM

We view with deep concern various expressions of animosity towards Jews in our countries. Jewish dialogue partners

describe an increase in antisemitism, which has taken many forms: graffiti on synagogues and Jewish cemeteries, verbal abuse, telephone threats, and even physical violence. Reports such as the study of the European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia ("Manifestations of Antisemitism in the EU 2002-2003") confirm this increase of antisemitism and call for measures to combat it: "Europe's political leaders must make it very clear that they do not accept antisemitism and racism by taking a strong leadership position on the issue." (EUMC media release, 31-3-04)

We expect an equally strong attitude from church leaders and from all church members, since from a theological point of view, "antisemitism is sin against God and humanity" (First Assembly of the World Council of Churches, Amsterdam, 1948, "The Christian Approach to the Jews"). Likewise the "Charta Oecuménica - Guidelines for the Growing Cooperation among the Churches in Europe (Conference of European Churches and Council of European Bishops' Conferences) states: "We commit ourselves: to oppose all forms of antisemitism and anti-Judaism in the church and in society; to seek and intensify dialogue with our Jewish sisters and brothers at all levels." As Lutherans we bear a special responsibility in light of anti-Jewish elements in the Lutheran tradition. This has been an issue at LEKKJ Conferences for years, indeed decades. For example, the LEKKJ Declaration of Driebergen, The Netherlands (1990) states: "We strongly urge that, within the Lutheran Churches, the anti-Jewish attacks in Luther's later words and their disastrous consequences be worked on as has been done in the Stockholm statement of 1983. We also urge that the fundamental patterns of Lutheran theology and teaching be

reconsidered in view of their effects on the relationship between Christians and Jews." We regret that these commitments are not yet shared by all church members. This challenge is still an acute problem.

Today we see antisemitism showing itself in the form of anti-Zionism. As churches we have close and lasting ties with the Jewish people and with the state of Israel. Our faith also gives us an inherent relationship with Palestinian Christians. Despite efforts to achieve a balanced position, we often see an unbalance favoring the Palestinian point of view within our churches. In the public debate about these issues, we often note antisemitic allusions, as expressed, for example, in the intolerable equation of the Israeli government's present policies with the National Socialist policy of annihilation. To criticize the policies of the

State of Israel is not per se antisemitic. But it becomes so when the very existence of the State of Israel is called into question. In public discussions, anti-Jewish clichés such as "retribution" and "an eye for an eye, a tooth for a tooth" occur repeatedly. We must state emphatically that political disagreements do not justify attacks on Jews. We further assert: The state of Israel has the right and the obligation to protect itself and its citizens from terror.

Cluj, Romania, May 9th, 2004

This statement was adopted by the European Lutheran Commission on the Church and the Jewish People (LEKKJ), in which 25 Lutheran church bodies in Europe are represented, at its annual meeting in Cluj/Klausenburg, Romania, on May 9, 2004.

Ekumeenisia koulutusmahdollisuuksia

Raportti Strasbourgin ekumeenisen instituutin kesäseminaarista 1.-8.7.2004

Minna Hietämäki

Luterilaisen maailmanliiton ekumeeninen tutkimuskeskus järjesti heinäkuun ensimmäisellä viikolla (1.-8.7.2004) järjestyksessä 38:en ekumeenisen seminaarin. Seminaari kokosi yhteen pääasiassa eurooppalaisia ja pohjoisamerikkalaisia teologeja keskustelemaan aiheesta Eucharistic Hospitality, ehtoollisvieraanvaraisuus. Vilkon aikana korkeatasoiset esitelmöitsijät innostivat osallistujajoukon vilkkaaseen teologiseen debaattiin niin ohjelmaan merkittynä työaikana kuin sen ulkopuolellakin.

Teeman käsittely

Strasbourgin ekumeenisen tutkimuskeskuksen johtaja **Prof. Dr. Theodor Dieter** (lut.) johdatti osallistujat seminaariin esittelemällä lyhyesti seminaarin teemaa ja sen työskentelytapoja. Dr. Dieteri esitteli alustuksessaan ehtoollisvieraanvaraisuuden sekä käytännön ekumeenisenä että teologisena ja opillisena kysymyksenä.

Prof. Dr. Hervé Legrand (kat.) esitteli kiihastorstaina 2003 julkaistusta paa-villlisesta ensyklikasta *Ecclesia de eucharistia*. Dr. Legrand aloitti alustuksensa selvittämällä kenelle ja mistä syystä ensyklika on kirjoitettu ja mikä sen auktoriteetti on. Alustus tarkasteli ensyklikaa voimakkaasti omaan aikaansa ja kulttuuriinsa sidottuna tekstinä, joka rakentaa aikaisemman teologisen työskentelyn pohjalle. Kuulijoille välittyi kuva monikerroksisesta teologisesta asiakirjasta, jonka keskeinen viesti on voimakkaasti altis tulkintoille. Ekumeenisen hermeneutiikan mahdollisuuksia ilmensi hyvin Dr. Legrandin esitys siitä, kuinka protestanttisten kirkkojen virat voidaan roomalaiskatolisen teologian näkökulmasta ymmärtää "laittomina" (illegal), mutta ei "mitätöminä" (invalid). "Laittomuudella" viitataan ainoastaan viran juridiseen statukseen, joka ei implikoi protestanttisten virkojen epäpätevyyttä.

Keskeisen ongelman protestanttisten ja Roomalaiskatolisen kirkon välisiin suhteisiin muodostaa Dr. Legrand'n mukaan

eriävä ymmärrys eukaristisen yhteisön (*eucharistic communion*) ja kirkkoyhteisön (*ecclesial communion*) välisestä suhteesta. Dr. Legrand'n tulkinnan valossa näyttää siltä, että roomalaiskatolisessa teologiassa eukaristinen ja kirkollinen yhteisö ovat voimakkaasti vastavuorossa vuorovaikutussuhteessa, kun taas protestanttisessa teologiassa eukaristinen yhteisö voitaisiin olettaa ilman kirkollista yhteyttä. Oman kirkkomme näkökulmasta oli mielestäni huolestuttavaa, että protestanttisena normaaliteologiana esitettiin keskieurooppalainen, erityisesti Leuenbergin kirkkoyhteisön edustamaa teologiaa. Vaikka Leuenbergin kirkkoyhteisön teologia edustaa protestanttista teologiaa, on surullista jos reformaation kirkkojen teologia ekumeenisessa liikkeessä redusoituu Leuenbergin kirkkoyhteisön sille antamaan tulkintaan.

Prof. Dr. Elisabeth Parmentier (lut.) esitteli alustuksessaan keuhalla 2003 julkaistuja ehtoollisteesejä, joiden keskeisenä viestinä on ehtoollisvieraanvaraisuuden muuttaminen tietyissä ekumeenisissa tilanteissa poikkeuksen sijasta normaalitilanteiksi. Tätä käytäntöä Dr. Parmentier perusteli vedoten toisaalta ekumeenisten dialogien saavutuksiin, toisaalta kirkkojen yhteiseen teologiseen perinteeseen, jonka mukaan kaste yhdistää kristityt osaksi samaa kirkkoyhteisöä. Sekä kirkko että ehtoollinen ovat "Kristuksen ruumis", jonka jäseniä kaikki kastetut ovat. Koska yksikään kirkkoista ei voi väittää olevansa eksklusiivisesti koko Kristuksen ruumis, on Dr. Parmentier'n mukaan kysyttävä eikö Kristuksen ruumiin epäyhtenäisyys ehtoollispuolella vahingoita itse sakramenttia. Toisaalta hän toteaa, ettei yksittäisten kristittyjen usko konstituoivaksi sakramenttia. Kirkkojen vastavuoroinen toistensa tunnustaminen on olennainen osa ekumeenista prosessia.

Ehtoollisteesiä keskeisen väitteen mukaan ekumeeninen liike on epäonnistunut kommunikoimaan saavutetun teologisen yhteisymmärryksen paikallisille kirkkoille ja muuttamaan opillisen konsensuksen käytännön liturgisiksi teoiksi. Tästä syystä teesit ehdottaa selkeitä, näkyviä reunaehtoja, joiden toteutuessa ehtoollisvieraanvaraisuutta voitaisiin pitää suositeltavana. Vaikka teesit pyrkivät edistämään ekumeenisten asiakirjojen reseptiä myönteisessä hengessä ja käytännön ekumeenisesta kanssakäymistä palvelevalla tavalla, osoittautuvat ekumeenista avoimuutta edistämään tarkoitettuja periaatteet monesti kirkon sisäisen elämän kannalta liian tiukoiksi. Teesiä edessä joutuu kysymään millä tavalla kirkot arvioivat omien seurakuntalaistensa elämän ykseyttä ja opillisen ymmärryksen yhtenäisyyttä. Voivatko kirkot sitoutua ekumeenisessa kanssakäymisessään periaatteisiin, joita ne eivät pysty toteuttamaan omien jäsentensä kesken jokapäiväisessä elämässään? Toisaalta voidaan kysyä, onko kirkkoilla oikeutta ylläpitää kahdenlaisia standardeja ehtoolliselle laskemisessa; toisia oman kirkon rekisterissä oleville ja toisia muille kristityille. Seminaarissa esitellyt ehtoollisteesit ilmentävät erinomaisella tavalla ekumeenisen työskentelyn keskeisiä haasteita. Ekumeeniset prosessit eivät vaikuta ainoastaan kirkkojen välisiin suhteisiin, ne haastavat myös kirkkojen sisäiseen muutokseen.

Prof. Dr. Kenneth Appold esitteli Lutherin ehtoolliskäsityksestä oppihistorian näkökulmasta. Alustuksen tarkoituksena oli tarjota Lutherin teologiasta nousseita näkökulmia ekumeenisesti merkittäviin ehtoollista koskeviin kysymyksiin. Dr. Appold esitti Lutherin olleen hyvin konservatiivinen suhteessa eukaristian uhriluonteeseen, reaali-presenssin sekä transsubstantiaation ymmärtämisessä. Kysymys ei Lutherille ollut niinkään se mitä

ehtoollisessa tapahtuu vaan *miten* se tapahtuu. Kontroverssikkysymyksiä eivät näin ollen se onko Kristus läsnä ehtoollisessa tai tapahtuuko ehtoollisaineissa muutos. Kysymys oli pikemminkin siitä millä tavalla Kristus on läsnä ja mitä muutumisella tarkoitetaan. Lutherin omana, vallitsevasta traditiosta poikkeavana ajatteluna Dr. Appold esittää Lutherin näkemyksen ehtoollisen vaikutuksesta; Ehtoollinen vaikuttaa uskovassa yhteyden (unio) Kristuksen ja kaikkien pyhien kanssa. Myöhemmissä kirjoituksissaan Luther korostaa Raamatun kirjoitusten auktoriteettia sekä vanhurskauttamista kriteeriluonnetta. Näistä lähtökohdista hän kritisoi tapaa olla jakamatta ehtoollista momentissa muodoissa kaikille ("Ottakaa tästä ja juokaa te kaikki..."), transsubstantiaatio-oppia huonona metafyyssisenä ratkaisuyrityksenä selittää mistä ehtoollisaineiden muuttumisesta on kysymys sekä ehtoollisen pitämistä uhriksi sikäli kun uhri ymmärretään ihmisen työksi. Uhrin sijaan Luther korostaa ehtoollisen luonnetta liittona ja lupauksena.

Prof. Dr. Otto Herman Pesch (kat.) esitteli alustuksessaan teologisia argumentteja yhteisen (ekumeenisen) ehtoollisen vieton puolesta ja sitä vastaan roomalaiskatolisen teologian näkökulmasta. Yhteistä ehtoollista kannattavat argumentoivat, että Kristuksen kutsu uskoa on ehdoton, eikä kirkolla tästä syystä ole oikeutta kieltää ketään osallistumasta ehtoolliselle ellei ole täysin selvää että henkilö pyytää ehtoollista vääristä syistä. Ekumeenisissa yhteyksissä vietetty yhteinen ehtoollinen voi olla paitsi tavoitellun yhteyden lähde myös merkinä toivotusta päämäärästä. Opillisessa mielessä ehtoollisen ymmärtämisessä tulisi keskittyä reaali-presenssiin, jonka avulla erilaisia tulkintoja Kristuksen todellisen läsnäolon luonteesta voitaisiin pitää väliaikaisina tai suhteellisina. Voidaan myös

sanoa, että ehtoollisyhteyden mahdollistava opillinen konsensus on jo saavutettu.

Dr. Peschin mukaan yhteistä ehtoollisen viettoa vastustavat näkevät, että kirkko on määritellyt oikean tavan tulkita ehtoollisen luonnetta ja ykseys on mahdollista vain saavuttamalla yhteisymmärrys tästä tulkinnasta. Koska konsensus ehtoollisen luonteesta ei ole saavutettu, ei myöskään yhteinen ehtoollisen vietto ole mahdollista. Dr. Pesch kuitenkin kysyy millä perusteella Roomalaiskatolinen kirkko voi edellyttää reformaation kirkkojen hyväksyvän esimerkiksi transsubstantiaatio-oppin, kun samaa ei ole vaadittu ortodoksisilta kirkoilta. Yhteistä ehtoollisenviettoa vastustavat argumentoivat, että reformaation kirkkojen viran puutteellisuus estää yhteisen ehtoollisenviennon. Dr. Peschin mukaan tämä argumentti heijastaa apostolisen sukcession mekanisista ymmärtämistä puhtaasti käten päälle panemisen historiallisena jatkumona eikä oikean uskon ja opin jatkumisena.

Dr. Peschin alustus nosti uudelleen esiin Dr. Legrand'n esittämän distinktion ehtoollisyhteisön ja kirkollisen yhteisön välillä. Seminaarin osallistajat kysyivät eikö saman liturgian käyttäminen viittaa siihen, että kirkkoilla on myös yhteinen usko. Kysyttiin myös eikö oppituumioiden julistaminen kohteettomaksi (Yhteisessä julistuksessa vanhurskauttamisopista-asiakirjassa) automaattisesti merkitse kirkollisen yhteisön palautumista.

Prof. Dr. George Hunsinger (ref.) tarkasteli ehtoollisyhteyttä kirkon viran näkökulmasta. Hänen mukaansa Roomalaiskatolisen kirkon käsitystä reformaation kirkkojen viran puutteellisuudesta (*defectus ordinis*) voidaan tulkita joko ankaralla tai väljällä tavalla. Ankaralla tulkinnalla tai väljällä tavalla. Ankaralla tulkinnan mukaan *defectus* viittaa sakramenttaalisuuden viran puuttumiseen, mistä seu-

raa myös sakramenttien viallisuus. Viran puutteellisuudesta seuraa myös se, etteivät reformaation kirkot ole kirkkoja sanan varsinaisessa merkityksessä vaan "kirkollisia yhteisöjä". Väljän tulkinnan mukaan *defectus* viittaa armovalineiden vajavaisuuteen. Väljässä tulkinnassa sakramenttien viallisuus viittaa ainoastaan merkin, ei itse sakramentin välittämän armon viallisuuteen. Kysymyksessä ei ole armonvälineiden totaalinen puuttuminen vaan sakramenttien merkin puutteellisuus. Tämän tulkinnan mukaan kirkon täyteys on eskatologinen todellisuus eikä sitä voida yksiselitteisesti identifioida mihinkään tiettyyn kirkkoon.

Dr. Hunsinger esitteli alustuksessaan kolme erilaista virkateologista lähestymistapaa. Klassista roomalaiskatolista lähestymistapaa hän nimittää *sakramentaaliseksi lähestymistavaksi*. Tässä ajattelumuodossa virka perustuu identifikaatioon Kristuksen läsnäolon kanssa. Tästä syystä esimerkiksi ordinaatio tulkitaan voimakkaan ontologiseksi tapahtumaksi, jossa papiksi vihittävä saa pysyvän sakramentaalisen karisman. Tämän lähestymistavan vaarana on ylikorostunut materialismi. Reformaatio lähestymistapaa Dr. Hunsinger kutsuu *verbaaliseksi lähestymistavaksi*. Verbaalisen ajattelumuodon keskeisiä piirteitä ovat esimerkiksi viran ymmärtäminen puhtaasti funktionaalise- na ja sisällöllisten elementtien korostaminen muodollisten elementtien kustannuksella. Reformoidun ajattelumuodon vaarana ovat intellektualismi ja sekularismi. Kolmantena lähestymistapana on niin sanottu *Khalkedonilainen lähestymistapa*, jossa toisaalta sakramentaalisuutta ja toisaalta lupauksen sanaa korostavat näkökulmat kietoutuvat toisiinsa "sekoittamatta, muuttamatta, jakamatta ja erottamatta". Tämä lähestymistapa korostaa sanan luonnetta armonvälineenä ja sakrament-

tia todistuksena sekä Kristusta ehtoollisen ensisijaisena subjektina.

Prof. Dr. Michel Deneken (kat.) esitteli omassa puheenvuorossaan niin sanottua Strasbourgin mallia eräänä jo vakiintuneena ehtoollisvieraanvaraisuuden mallina. Strasbourgin malli on alueellisesti rajattu yritys ratkaista niitä ongelmia, joita protestanttis-katolilaisissa avioliitoissa elävät perheet kohtaavat. Mallin mukaan ekumeenisissa avioliitoissa elävän pariskunnan on mahdollista pyytää piispan erityislupaa käydä yhdessä ehtoollisella Roomalaiskatolisessa kirkossa. Lupa koskee yksittäisiä ekumeenisissa avioliitoissa eläviä ja jokaisen pariskunnan on pyydettävä sitä erikseen. Luvan antamisen yleisenä lähtökohtana on se, ettei protestanttiselta aviopuolisolta voida vaatia suurempaa sitoutumista roomalaiskatoliseen kirkkoon kuin roomalaiskatoliselta aviopuolisolta. Edellytyksenä kuitenkin on, että protestanttisella aviopuolisolla on todelliset siteet Roomalaiskatoliseen kirkkoon ja hän itse ilmaisee halunsa osallistua ehtoolliselle Roomalaiskatolisessa kirkossa. Strasbourgin malli ei ole vasta-vaaroinen, sillä se ei mahdollista roomalaiskatolisen puolison käymistä protestanttisen kirkon ehtoollisella.

Strasbourgin malli tuo ratkaisun joihinkin ekumeenisia avioliittoja koskeviin ongelmiin, mutta se ei ole ratkaisu itse ehtoollisvieraanvaraisuus-kysymykseen. Mallin sovellusalueena ovat ainoastaan ekumeenisissa avioliitoissa elävät eikä se pyri käsittelemään esimerkiksi kysymystä kirkon virasta. Mallia on kritisoitu sen perusratkaisusta ottaa lähtökohdaksi perheen yhteys ja laajentaa se teologisesti yli tunnustuskuntarajojen.

Prof. Dr. Dorin Oancea (ort.) esitteli omassa puheenvuorossaan ortodoksisen kirkon ymmärrystä ehtoollisesta. Dr. Oancea oli rakentanut esityksensä teks-

ti- ja kuvadiojen pohjalle, mikä toi miellyttävää vaihtelua muuten hyvin perinteiseen esitelmöintiin.

Ortodoksisen kirkon näkökulmasta ehtoollisyhteys on seurausta uskon yhteydestä. Interkommunionia ei pidetä todellisuena kommuniona (Staniloae) ja sen tavoittelemisen katsotaan olevan seurausta "yhteisen uskonnollisen tunteen" kokemisen halusta (Schmeemann). Uskolla on sekä tiedollinen, noettinen että metanoettinen ulottuvuus.

Kirkon liturgiassa tapahtuu kohtaaminen (kommunio) sekä Kristuksen kanssa että Kristuksessa (muiden kristittyjen kanssa). Keskeisenä liturgisena elementtinä on *anamnesis*, jolla tarkoitetaan sekä Kristuksen pelastustyön muistamista että tässä hetkessä todeksi tekemistä. Liturgiassa uskovat kutsutaan seuraamaan Kristusta kohti ristiä ja ylösnousemusta. Uskovat on jaettu kahteen joukkoon, kastettuihin ja kastamattomiin ja tätä jakoa seuraten myös liturgiassa on kaksi osaa. Palveluksen aikana kommunion (Kristuksen kanssa ja Kristuksessa) intensiteetti kasvaa saavuttaen syvimmän ilmauksensa ehtoollisessa. Ehtoollisen arvoton nauttiminen johtaa niin ehtoollisen jakaneen papin kuin sen nauttineen uskovan turmioon. Interkommunion kieltämisestä ei Dr. Oancea mukaan tule nähdä varsinaisena kieltona vaan tämän tosiasian ymmärtämisenä ja arvottoman ehtoollisen nauttimisen seurausten huomioimattamisena.

Vaikka Dr. Oancea pitää ortodoksisen teologian näkökulmasta ehtoollisvieraanvaraisuutta mahdottomana hän pitää ekumeenisia prosesseja ja niiden saavutuksia äärimmäisen tärkeinä. Hän huomauttaa ettei 80 vuotta sitten olisi tullut kysymykseen edes keskustella ehtoollisvieraanvaraisuudesta; ekumeenisen työn tulosta on sekin että aihe voidaan ottaa esiin.

Prof. Dr. André Birmelé (lut.) esitteli alustuksessaan Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön (ent. Leuenbergin kirkoyhteisö) käsitystä ehtoollisyhteydestä. Leuenbergin konkordian mukaan kirkon ykseys perustuu sanan ja sakramenttien ykseydelle. Koska ykseyden malli on luonteeltaan ennakoiva, se julistaa kirkollisen ykseyden ennen kuin sitä on olemassa, on Leuenbergin kirkkoyhteisö vasta muotoutumassa. Birmelén mukaan Leuenbergin konkordia on olemukseltaan ekklesiologinen dokumentti siitä huolimatta, että yhteinen ekklesiologiaa käsittelevä asiakirja saatiin aikaiseksi vasta 20 vuotta konkordian allekirjoittamisen jälkeen. Ekklesiologian tulkintahorisontina on Augsburgin tunnustuksen seitsemäs artikla sekä reformaation teologian näkemys vanhurskauttamisesta kaiken opin kriteerinä. Näiden perusteella Leuenbergin kirkot toteavat kirkon olevan siellä missä "vanhurskauttaminen tapahtuu".

Vanhurskauttaminen ymmärretään keskeisenä hermeneuttisena lähtökohtana ja vanhurskauttamisoppi niin sisältönsä kuin funktionsa puolesta kirkon keskeisimpänä oppina. Vanhurskauttamisen tapahtumisen tunnistaminen merkitsee toisen kirkon sananjulistuksen ja sakramenttien toimittamisen hyväksymistä päteväksi. Koska vanhurskauttaminen kriteerinä sulkee sisäänsä kaikki muut opit, ei vanhurskauttamiseen rajattua konsensusta tarvitse ymmärtää niin sanottuna minimikon-sensuksena.

Leuenbergin kirkkojen ykseyden keskeinen tunnuspiirre on se, että ykseys vallitsee tunnustuksellisista eroista huolimatta. Tämän ymmärretään heijastelevan selaista ekumeenista periaatetta, jonka mukaan ykseys ei merkitse yhdenmukaisuutta. Vastaavasti konkordiateksti ei ole "uusi tunnustuksellinen kirjoitus" vaan selvitys (explanation) yhteisen todistuksen luonteesta. Kirkon keskeinen ominaisuus on

sen yhteinen todistus, mutta tämän yhteisen todistuksen ei tarvitse ilmetä kaikkialla samalla tavalla. Dr. Birmelén mukaan Leuenbergin kirkkojen seuraava suuri haaste on kysymys kaitsevirasta (episcopé). Kaitseviralla ei tässä viitata piispanvirkaan vaan yhteisiin päätöksenteon muotoihin.

Työskentelytavat

Seminaarin työskentelytavat koostuivat alustuksista, yhteiskeskusteluista sekä pienryhmätyöskentelystä. Sekä aamu-että iltapäivän työskentely koostui kahdesta puolentoista tunnin jaksosta, josta puolet oli annettu luennoitsijalle ja puolet varattu keskustelulle. Alustukset olivat yhtä lukuun ottamatta perinteisiä luentoja. Luennoitsijat onnistuivat kuitenkin pysymään aiheessaan sekä jättämään riittävästi aikaa keskustelulle. Yleiskeskustelut olivat poikkeuksetta innostavia ja toivat esiin hyvin erilaisia näkökulmia.

Pienryhmät kokoontuivat kolmena päivänä keskustelemaan seminaarin osanottajien ehdottamista kysymyksistä. Yhteiselle keskustelulle jätetty aika tuntui sopivalta, vaikka keskustelut usein jatkuivat myös tauoilla. Pienryhmätyöskentelyn tarkoituksena oli antaa mahdollisuus osallistujien tärkeinä pitämien kysymysten keskustelemiseen sekä tarjota mahdollisuus mahdollisimman monelle osallistujalle yhteiseen keskusteluun. Tässä suhteessa pienryhmät toimivat erinomaisesti antaen mahdollisuuden kokemusten ja näkemysten vaihtamiseen.

Ryhmien toiminnalle annettiin pääasiallisesti riittävästi aikaa, mutta toimintaa heikensivät suunnittelemattomuus, ohjauksen puute sekä ajoittainen epäpäteisyys keskusteltavana olleesta aiheesta. Ryhmätyöskentelyssä olisi pitänyt parempiin tuloksiin jos ryhmien tarkoitus olisi selvi-

tetty selkeämmin. Myös teemojen rajaamisessa olisi pitänyt olla tarkempi. Esimerkiksi kolmannen pienryhmäkeskustelun teemana oli "Lima-liturgia". Omassa pienryhmässäni ei ollut ketään joka olisi osallistunut ko. liturgiaan ja suurin osa ei ollut edes nähnyt sitä paperilla. Pienryhmien epämääräisyys johti siihen, että monet osallistujat jättivät tulemaan niihin.

Rukouselämä

Seminaarin päivittäiseen toimintaan kuuluivat päivän aloittava ja sen päättävä rukoushetki. Viimeisenä iltana vietettiin ehtoollisjumalanpalvelus. Aamu- ja iltarukoukset olivat lyhyitä sisältäen virsilaulua, psalmilukua, raamatuntekstin sekä yhteisen rukouksen. Osallistujia pyydettiin lähettämään etukäteen materiaalia rukoushetkissä käytettäväksi. Tästä huolimatta kaikki aamu- ja iltarukoukset pidettiin samalla kaavalla, ainoastaan lukukappaleet vaihtelivat. Rukoushetkien moninaisuus on pitkälti makukysymys; itse olisin kaivannut vaihtelun mahdollisuutta myös lauluihin sekä psalmeihin. Jotkut osallistujat ihmettelivät miksi emme käyttäneet esimerkiksi LML:n viime kesän yleiskokousta varten koottua laulukirjaa tai muuta ekumeenisiä tilanteita varten tuotettua materiaalia. Rukoushetkien toteutuksesta vastasivat joka päivä seminaarin osantajat.

Sunnuntaina 4.7. seminaarin osallistujat jalkautuivat Strasbourgin kirkkoihin osallistuakseen oman valintansa mukaiseen sunnuntaijumalanpalvelukseen. Protestantin seminaarin yhteydessä olevassa p. Tuomaan kirkossa pidetty luterilainen messu keräsi useita osallistujia, mutta monet suuntasivat kaukaisempiin kohteisiin. Itse osallistuin englanninkieliseen anglikaaniseen messuun joka toimitettiin dominikaanien kirkossa.

Seminaarin päätösmessun toteuttamiseen osallistui neljä seminaarin osanottajaa eri (luterilaisista) kirkkoista. Yhteisen messun viettäminen koettiin soveliaaksi päätökseksi ehtoollisvieraanvaraisuutta käsittelevälle seminaarille. Kauniista ajatuksesta huolimatta messun toteutus ei ollut erityisen ansiokas. Jumalanpalveluksen järjestys noudatteli pääasiassa ELCA:n messukaavaa. Kaavaan oli kuitenkin tehty muutoksia, joille ei löytynyt erityisiä perusteita. Muutoksia eivät olleet tehneet messun toimittajat, mikä näkyi epävarmuutena siinä mitä milloinkin seurasi. Toisilta osallistujilta sain kuulla, että jumalanpalveluskaava oli täsmälleen sama kuin edellisen vuoden seminaarissa; edes lauluja ei ollut muutettu.

Pätösmessun keskeisenä elementtinä oli yhteisen ehtoollisen vietto. Seminaarin viimeisessä istunnossa kaikkia seminaarin osallistujia pyydettiin siirtymään ehtoollisen ajaksi alttarin ympärille yhteen piiriin riippumatta siitä osallistuvatko itse ehtoollisen viettoon vai eivät. Ehtoollisen vastaanottamiseen liittyvä koodisto oli kuitenkin niin monimutkainen, että se uhkasi pilata tilanteen luonteen; pelkän siunauksen vastaanottajat ilmaisivat tahtonsa yhdellä merkillä ja niille, jotka eivät halunneet siunaustakaan oli keksittävä jokin muuta. Lopulta yksi osallistujista jäi kokonaan piiriin ulkopuolelle ja muut viittoivat erilaisia merkkejä ehtoollista jakaville papeille. Oma vuoroaan odotellessa jäi hyvin aikaa tarkastella kenen omatunto sallii ehtoolliselle osallistumisen ja kenen ei. Päätösjumalanpalveluksen toteutus jäi mieleeni seminaarin heikoimpana osana.

Lopuksi

Seminaarin lähtökohtana olivat kolmen ekumeenisen tutkimuskeskuksen vuoden 2003 keväällä julkaisemat ehtoollisvie-

raanvaraisuutta koskevat ehtoollisteesit. Teesit ilmentävät osuvalla tavalla sekä monien ekumeenisen liikkeen toimijoiden turhautumista että epäyhtenäisyyttä niin ekumeenisen liikkeen toiminnassa kuin tavoitteissakin. Monet kysyvät emmekö voisi kulkea ekumeenisella tiellä jo pidemmälle. Toiset kysyvät mistä tiestä on kysymys ja mihin se edes pitäisi viedä. Seminaarin ohjelmassa teesit asetettiin vastakkain kiiristorstaina 2003 julkaistun paavillisen ensykliikan *Ecclesia de eucharistia* kanssa. Vastakkainasettelu loi seminaarille dynaamisen rakenteen ja toimi eräänlaisena kaikkien esitelmien yhteisenä viitekehysenä.

Seminaarin teema oli ja on yhä ajankohtainen ja sen käsittely monipuolista ja korkeatasoista. Erityisen myönteisenä pidin sekä seminaarin järjestäjien että osallistujien halua ehtoolliskysymyksen mahdollisimman monipuoliseen ymmärtämiseen. Seminaarin yleinen ilmapiiri mahdollisti itsekriittisen oman perinteen pohdinnan. Tämä antoi mahdollisuuden entistä monipuolisempaan oman ja toisten teologisten traditioiden ymmärtämiseen. Erityisen ilahduttavana pidin seminaarin osallistujajoukon monimuotoisuutta; myönteisenä poikkeuksena verrattuna moniin ekumeenisiin tapaamisiin huomattava osa seminaarin osallistujista oli nuoria ja naisia. Tämän lisäksi osallistuja oli neljästä eri maanosasta ja useista eri kirkkokunnista.

Protestanttisen seminaarin tilat tarjosivat riittävät tilat niin luentotilaisuuksien kuin pienryhmätapaamistenkin järjestämiselle. Vaikka esitelmöitsijät pääasiallisesti puhuivat sujuvasti useita kieliä, oli seminaarin pääkielenä saksa. Simultaanitulkauksen ansioista myös saksa taitamattomilla oli mahdollisuus osallistua keskusteluun. Kokonaisuudessaan Strasbourgin ekumeenisen tutkimuskeskuksen kesäseminaari oli innostava ja myönteinen koke-

mus. Ekumeenisesta teologiasta kiinnostuneiden kannattaa ehdottomasti pitää mielessä Strasbourgin tutkimuskeskuksen kesäseminaarit.

Lisätietoja ja materiaalia:

Strasbourgin ekumeeninen tutkimuskeskus: <http://www.ecumenical-institute.org/>

Leuenbergin konkordia: <http://www.reformiert-online.net/agora2/docs/leuenberg.pdf>

Lukas Vischer: The Convergence Texts Baptism, Eucharist, and Ministry : How Did They Take Shape ? What Have They Achieved? http://articles.findarticles.com/p/articles/mi_m2065/is_4_54/ai_971180659

Theses on Eucharistic Hospitality: <http://www.ikvu.de/abendmahl/oekumene-institute-thesen-abendmahls-gemeinschaft.html>

The Lima Text (Baptism, Eucharist, and Ministry [= BEM]) on the Eucharist: <http://wcc-coe.org/wcc/what/faith/bem4.html>

Pope John Paul II's Encyclical *Ecclesia de Eucharistia* (download from the internet: http://www.vatican.va/holy_father/special_features/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_20030417_ecclesia_eucharistia_en.html)

Anglican Chaplancy in Strasbourg <http://www.kastor.net/stalban/>

Ekumeeninen anteeksiantamus-kokous Pyhällä maalla

International conference on forgiveness and its dimensions
Tantur Ecumenical Institute for Theological Studies, Jerusalem,
23.-26.5.2004

Vesa Hirvonen, TT, Helsingin yliopisto

Jerusalemista Beetlehemiin vievän tien varrella kohoavalla korkealla kukkulalla sijaitsevassa Maltan ritarikunnan entisessä sairaalassa avattiin vuonna 1971 Tantturin (arab. mäenhuippu) ekumeeninen instituutti (<http://www.come.to/tantur>). Ajatus instituutista syntyi Vatikaanin toisen konsiilin aikana, kun sekä paavi *Paavali VI* että eri kirkkokunnista olevat tarkkailijat esittivät toiveen kansainvälisestä ekumeenisesta instituutista, jossa harjoitettaisiin teologista tutkimusta. Paavin vuonna 1964 Pyhään maahan tekemän pyhiinvaelluksen jälkeen Vatikaani osti Tantturin alueen ja vuokrasi sen 50 vuodeksi amerikkalaiselle Notre Damen yliopistolle. Instituutin aikaansaamiseksi perustettiin kansainvälinen ekumeeninen neuvottelukunta, ja sen johdolla yliopisto rakennutti instituutin. Instituutissa järjestetään sekä useita viikkoja tai kuukausia kestäviä kursseja ja koulutusjaksoja että erilaisia ekumeenisia ja muita teologisia kokouksia. Instituutissa on myös mahdollista tehdä tutkimusta ja käyttää hyväkseen instituutin melko laajaa kirjastoja. Tanttur ei ole kovin hyvin tunnettu

Suomessa, mutta muutamat raamatuntutkijat ja judaistiikan harrastajat ovat vierailleet siellä. Muista pohjoismaista Tantturiin on enemmän yhteyksiä, minkä osoittaa esimerkiksi se, että tanskalainen VT:n tutkija *Knud Jeppesen* on instituutin vararehtori.

Tanttur-instituutti ja Notre Damen yliopisto olivat suunnitelleet järjestävänsä anteeksiantamusta protestanttisessa, katolisessa, ortodoksisessa ja juutalaisessa perinteessä käsittelevän kokouksen jo 2003, mutta poliittisten levottomuuksien vuoksi kokousta lykättiin toukokuuhun 2004. Kokouksessa esitelmöivät *James D.G. Dumm* (Durham), *Joseph Blenkinsopp* (Notre Dame), *Bernard Sesboüé* (Centre-Sèvres), piispa *Kallistos Ware* (Oxford), *David Aune* (Notre Dame), *Sarah Coakley* (Harvard), kardinaali *Walter Kasper* (Vatikaani), rabbi *Michael Singer* (Notre Dame), *L. Gregory Jones* (Duke), *Lawrence Cunningham* (Notre Dame), *Miroslav Volf* (Yale) ja *Kathryn Johnson* (Louisville). Sesboüén esitelmän luki *Nicolas Lossky* (St. Serge).

Yleisesti voi sanoa, että useimmat kokouksessa pidetyt esitelmät edustivat suomalaisen yliopistoteologian näkökulmasta vähintäänkin konstruktivistista teologiaa, ellei jopa hengellistä pohdintaa tai julistusta. Meillä perinteisesti vahvaa historiallista reflektiota oli mukana suhteellisen niukasti. Syynä ei kuitenkaan liene se, että historiallinen teologia olisi jo kokonaan loppunut jopa Oxfordin, Notre Damen, Harvardin ja Yalen kaltaisista yliopistoista, vaan pikemmin se, että kokoukseen osallistui puhujien ja kutsuttujen yliopistoteologien lisäksi runsaasti amerikkalaisia pappeja, heidän puolisoitaan, sääntökuntien jäseniä ja muuta yleisöä, jonka ilmeisesti ajateltiin odottavan - sanottaisiinko - hermeneuttisesti painottunutta ekumeenista pohdintaa anteeksiantamuksesta. Luonnehdin seuraavassa esimerkinomaisesti muutamia esitelmiä. University of Notre Dame Press julkaisee ne myöhemmin kokonaisuudessaan.

Jesuiittateologi Bernard Sesboüén aiheena oli anteeksiantamisen kristillinen paradoksi. Hän viittasi aluksi kahteen kertomukseen. Toinen oli kertomus ranskalaisesta vastarintaliikkeeseen kuuluneesta naisesta, jota natsilääkäri oli kiduttanut ja vahingoittanut pysyvästi. Kaikki vuodet sodan jälkeen nainen oli rukoillut lääkärin puolesta, ja vuonna 1984, ollessaan jo kuolemansairas, lääkäri oli soittanut naiselle. Tämä oli kutsunut hänet luokseen ja syleillyt häntä. Silloin lääkäri oli pystynyt sanomaan: "Pardon." Toinen kertomus oli tuttu tuhlajapoikavertaus. Isä meni tuhlajapoikaa vastaan ja järjesti juhlat ennen kuin poika oli sanonut mitään. Nämä kertomukset paljastivat Sesboüén mukaan anteeksiantamuksen paradoksin: loukattu ottaa ensimmäisen askeleen sovinnon tiellä. Jumala tekee näin, ja niin tulee ihmistenkin tehdä. Sekä loukkaajan että loukatun on kuitenkin käytävä läpi sovinnon tien raskaat vaiheet. Loukkaajan on mentävä itseensä, tunnus-

tettava rikkomuksensa ja pyydyttävä anteeksiantoa, ja myös muutettava käyttäytymistään ja pyrittävä korjaamaan aiheuttamaansa vääryyttä niin paljon kuin mahdollista (katumuksen sakramentin *contritio, confessio, satisfactio*). Mikään näistä ei Sesboüén mukaan kuitenkaan voi tapahtua ilman loukatun aloitetta. Loukatun on puolestaan käytävä läpi tuska ja kääntymys suhteessa kokemaansa kärsimyksen, loukkauksen ja tuntemaansa vihaan. Anteeksiantaminen ei ole halpa lahja. Vasta tällaisen kääntymyksen jälkeen loukattu voi ottaa ensimmäisen askeleen kohti loukkaajaa.

Sesboüé huomautti, että anteeksiantamus, katumus ja sovinto eivät ole vain yksilöiden vaan myös yhteisöjen asioita. Katolinen kirkko on paavi *Johannes Paavali II:n* aikana katunut julkisesti syntejään (mm. paavi itse ja ranskalaiset piispat, ks. DC 2168). Kirkko on saanut tästä kritiikkiä. Sitä on syytetty sairaasta masokismista: se ei lyö omaan rintaansa, vaan esi-isiensä rintaan. On myös valitelu, että kirkko on jäänyt yksipuoliseksi anteeksipyytäjäksi, ja että se on antanut aseita niille, jotka syyttävät sitä kaikesta mahdollisesta. Sesboüén mielestä joissain muslimimaissa kirkon tunnustuksia on todella käytetty kristittyjä vastaan. Yhteisöjen anteeksipyynnöt ovat hänen mukaansa kuitenkin tarpeen, koska on olemassa yhteistä, sosiaalista syntiä (*un péché social*), joka on enemmän kuin ihmisten henkilökohtaisten syntien summa. 'Sosiaalinen synti' on käsite, jota nykyinen paavi käytti vuonna 1984 ilmeisesti ensimmäistä kertaa virallisesti katolisessa traditiossa (DC 1885). Jos on olemassa sosiaalista syntiä, on myös sosiaalista vastuuta ja tarve sosiaaliseen kääntymykseen. Jotta ryhmien välinen sovinto voisi syntyä, tarvitaan johtajien aloitteita. Esimerkkeinä tällaisista Sesboüé mainitsi *Adenauerin* ja *de Gaullen* kohtaamisen Reimsissä, *Willy Brandtin* polvistumisen

Varsovan Gheton muistomerkillä ja *Anwar Sadatin* vierailun Jerusalemiin. Omasta puolestaan Sesboüé ilmoitti olevansa iloinen, että katolinen kirkko, joka koostuu syntisistä ihmisistä ja joka pysyy *semper reformanda*, on näyttänyt esimerkkiä synnintunnustuksista, vaikka se jäisikin yksin tunnustuksineen.

Tunnettu ortodoksinen teologi ja hengellinen opettaja piispa Kallistos Ware puhui anteeksiantamisen merkityksestä Isä meidän -rukouksessa. Ylipäätään anteeksiantaminen on piispa Kallistoksen mielestä välttämätöntä, koska, *Gandhin* sanoin, "silmiä silmästä tekee koko maailman sokeaksi". Anteeksiantaminen on hänen mukaansa päätös, joka on pantava toimeen. Anteeksiantamisessa ei ole kyse unohtamisesta vaan muistamisesta -rakkaudella. Myös Kallistos viittasi yhteiseen anteeksiantamiseen. Hän mm. huomautti, että kristityt eivät voi antaa holocaustia anteeksi juutalaisten puolesta: juutalaisten itsensä on päätettävä, miten toisen maailmansodan tapahtumat muistetaan ja annetaan anteeksi.

Kardinaali Kasperin aiheena oli anteeksiantaminen ja muistin puhdistaminen. Kuten Sesboüé, Kasperkin viittasi paavin juhlavuonna 2000 esittämiin anteeksipyyntöihin eri ryhmiltä. Myös hän totesi, että kirkko on saanut näistä toimista kritiikkiä eri tahoilta: kirkon on katsottu taipuneen kirkonvastaisten tahojen propagandan alle, anteeksipyynnöitä on moitittu halvaksi trikiksi, joka ei muuta mitään, anteeksipyynnöiden on väitetty yksinkertaistavan monimutkaista historiaa. Kasper myös pohti, miten ymmärrettynä kirkko on syntinen ja katumisen tarpeessa. Kun kirkko määrittää Kristuksen mystiseksi ruumiiksi ja siis jumalalliseksi, se on synniton, mutta kun se määrittää Jumalan kansaksi, se on inhimillinen ja siis myös syntinen. Katolisessa kirkossa käydyn melko laajan anteeksipyynnökes-

kustelun pienenä paralleelina voi pitää Suomen kirkon kirkolliskokouksessa vuonna 2000 käytyä keskustelua suhteesta juutalaisiin.

Puheessaan Kasper viitasi myös poliittisen teologian esillä pitämään ajatukseen rakenteellisista synneistä. Hän huomautti, että jo Trenton konsiilissa 1500-luvulla tehtiin institutionaalisia muutoksia kirkkoon. Kun niitä tehdään, on mietittävä, mikä on olennaista (*essential*) kirkon identiteetille, ja mikä ei ole. Yleisöpuheenvuorossa viitattiin naisten ordinaatioon, ja Kasper jätti mietittäväksi, minkätyyppinen kysymys se on kirkolle. Joka tapauksessa kirkkoa on aina puhdistettava: *ecclesia semper purificanda*.

Juutalaisten ja muslimien osuus kokouksessa oli melko vähäinen, rabbi Michael Singer Notre Damesta oli ainoa ei-kristitty puhuja. Hän puhui mm. juutalaisten paluusta historiaan valtion muodossa ja kehotti kaikkia uskontokuntia pohtimaan, millä tavalla niiden traditiot puhuvat negatiivisesti toisista ryhmistä.

Esitelmien ja niihin liittyvien keskustelujen lisäksi kokouksen tarkoituksena oli tarjota tilaisuuksia vapaamuotoisille ekumenisille kohtaamisille ja keskusteluille. Keskusteluja käytiin aterioidella, kokoustauoilla ja iltaisin. Jerusalemin ainutlaatuisen kristillisten kirkkojen ja muidenkin uskontojen mikrokosmos. Kaikki haluaivat olla siellä läsnä - vanhimmissa kirkkokunnista nuorimpiin. Myös Forgiveness-kokouksessa saattoi tavata kirkonmiehiä ja -naisia itäisistä baptistisaamaajiin. Minulla oli päivällispöydässä ilo tutustua mm. mustakaapuiseen ja patalakkiseen, ylen arvokkaan näköiseen Etiopian kirkon sisar *Abrahamiin*, joka osoittautui tanskalaissyntyiseksi tohtori *Kirsten Stoffregen Pederseniksi*, joka on sekä VT:n tutkija että ikonimaalari, ja toimii paraikaa juutalaiskristillistä dialogia edistävän The Ecumenical Theologi-

cal Research Fraternity in Israel -järjestön (<http://etrfi.org/index.html>) presidenttinä. Etiopian kirkko kuuluu ns. monofysiittisiin kirkkoihin, jotka eivät hyväksyneet vuoden 451 Khalkedonin ekumeenisen konsiilin formulaatiota Kristuksen kahdesta luonnosta (sekoittamatta ja erottamatta). Sisar Abraham kuitenkin painotti, että monofysiittien (nimitys on hänestä harhaanjohtava) ajatus jumalallisen ja inhimillisen luonnon yhdistymisestä Kristuksessa ei tarkoittanut Kristuksen inhimillisyyden hylkäämistä.

Ylipäätään voi todeta, että vaikka kokous pidettiin Lähi-idässä, osanottajat keskittyivät pohtimaan, miten kristityt ja kirkot voisivat pyytää ja antaa anteeksi, eikä kukaan pyrkinyt tyrkyttämään alueen asukkaille neuvojaan, miten antaa viholliselle anteeksi. Silti Lähi-idän tilanteeseen viitattiin silloin tällöin. Tanskan instituutin aiempi rehtori *Thomas Stransky* totesi, että Lähi-idässä ei ole yhteisesti hyväksyttyä historiaa, ja kumpikin osapuoli haluaa takavarikoida toisen muistot ja vaikuttaa siten tulevaisuuteen. Vaikea poliittinen tilanne oli joka tapauksessa nähtävillä kaikkialla, jo matkalla Israeliin. Frankfurtin lentokentällä, jolla vaihdoin konetta, Tel Avivin lähtevät matkustajat ohjattiin moninkertaisten turvatarkastusten jälkeen ahtaaseen lähtöhalliin, jossa he istuivat kaikista muista matkustajista eristettyinä katsellen toisiaan. Mieleeni tuli ajatus, että juutalaiset – joita matkustajista oli suurin osa – on jälleen eristetty kaikista muista ihmisistä keskitysleirien. Tanskan päästyäni näin palestiinalaisten ahdingon: Tanskan kohdalla oli aidanrako, josta palestiinalaisalueiden asukkaat pääsivät ilman tarkastusta ylittämään palestiinalaisalueen ja Israelin rajan. Hiljaisina ihmiset kiipesivät kivien välistä puolelta toiselle. Ja jälleen, kun kävin juutalaisessa Länsi-Jerusalemessa, tunsin siellä elävän pelon: juutalaisten yhtiöiden busseilla ei ollut turvallista matkustaa, eikä suo-

sitelty myöskään, että käytäisiin juutalaisissa katukahviloissa: pommien vaara oli todellinen. Arabibusseja ja -kahviloita ei sen sijaan tarvinnut vältellä. Ja jälleen, jos tuli vaikkapa arabien asuttamaan Itä-Jerusalemiin palestiinalaisiin rekisterikilvin varustetulla autolla, joutui odottamaan pitkiä aikoja jonossa, kun taas Israelin kilvin varustetut autot pääsivät suoraan läpi.

Jos katselee avoimin mielin israelilais-palestiinalaista todellisuutta, eikä halua linnoitautua mustavalkoisesti kummankaan osapuolen puolelle toista vastaan, ei voi muuta kuin yhtyä kokouksessa yleisöpuheen vuoron käyttäneen Canterburyn aiemman arkkipiispan *Georg Careyn* toteamukseen, kun hän sanoi, että Pyhässä maassa elää kaksi kansaa vankeina ja uhreina. Kaikki inhimillisuus ja toivo ei silti ole Pyhästä maasta vielä kuollut. Matkailijoista tyhjässä Beetlehemissä matkamuistoja myynyt kauppias ei puhunut katkerasti israelilaisista, ja tarkastusaseman israelilainen sotilas puhui hyvin asiallisesti palestiinalaistytön kanssa, joita tarkasti henkilöpaperit. Palestiinalainen taksinkuljettaja laski leikkiä Ein Gevin kibbutsin israelilaisen rantavahdin kanssa. Ihmiset ovat yhä ihmisiä toisilleen.

Kirkoilla on historiallisista syistä vakavia uskottavuusongelmia sekä juutalaisten että muslimien parissa. Näyttää kuitenkin siltä, että kirkot haluavat olla mukana ponnisteluissa rauhan ja sovinnon saamiseksi Lähi-itään. Kirkoista voi olla apua, jos ne onnistuvat toimimaan niin, että sekä israelilaiset että palestiinalaiset *tuntevat* tulevansa kuulluiksi ja saavansa kunnioitusta kiärsimyksilleen. Teologisesti ottaen kirkot ja kristityt on kutsuttu kantamaan kummankin osapuolen taakkaa. Sekä israelilaisten että palestiinalaisten taakka on ylen raskas, koska se koostuu sekä koetuista että tehdyistä vääryyksistä.

Haettavana olevat stipendit

Ulkoasiain osaston välittämät stipendit

Stipendit Yhdysvaltoihin

Gettysburgin luterilaisessa teologisessa seminaarissa opiskelua varten on haettavana stipendi lukuvuodeksi 2005-2006. Stipendi kattaa asumis- ja opiskelukulut, mutta ei matkoja. Sopii hyvin opintojensa loppuvaiheessa ollelle opiskelijalle tai vastavalmistuneelle.

Hakuaika: 15.4.2005 loppuun mennessä.

Hakemus saa olla vapaamuotoinen, mutta siihen tulee sisältyä selvitys opinnoista, CV ja kahden suositelijan nimet.

Kirkkomme myöntää vuosittain yhden stipendin Lutheran School of Chicagoon 3-5 kuukaudeksi. Jatko-opiskelijalle sopiva stipendi kattaa opinto-oikeuden ja asumisen, mutta ei matkoja. Hakuaika on jatkuva.

Eurooppaan

Unkarin luterilaisen kirkon teologiseen akatemiaan

Venäjän ortodoksisen kirkon Pietarin hengelliseen akatemiaan

Edellytyksenä näiden stipendien saamiselle on opiskelumaan kielen alkeiden hallinta ja loppuvaiheessa olevat teologian opinnot. Stipendit sopivat myös vastavalmistuneille. Stipendiaattijakso joko koko lukuvuosi tai 3-4 kk. Hakuaika puoli vuotta ennen aiottua opintojen alkamista (= lukukauden alkua).

Baijerin maakirkko Saksassa myöntää kirkollemme vuosittain 8-10 stipendiiä **Erlangeniin**. Stipendi käsittää 1-5 kk opinnot tai kuukauden kielikurssin Erlangenissa. Stipendi kattaa asumisen ja opinnot, mutta ei matkoja. Stipendi on tarkoitettu jatko-opintojen harjoittajille.

Saksankielen kurssi järjestetään elosyyskuun vaihteessa. Hakemukset kielikurssille 30.5.2005 mennessä.

Strasbourg'n Ekumeenisen Instituutin (Ranska) kesäseminaari järjestetään 6.-13.7.2005. Aiheena on "Ethical Issues: Can They Be Church-Dividing? Case Studies on Homosexuality and Genetic Engineering". Hakemukset 30.3.2005 mennessä.

Luterilaisen maailmanliiton stipendit

LML:n stipendiohjelman painopiste on "kolmannen maailman" sekä entisen Itä-Euroopan kirkkojen tai niihin kohdistuvan tutkimuksen tukemisessa.

Teollistuneen maailman (Eurooppa, Pohjois-Amerikka) kirkkojen jäsenille stipendejä myönnetään vain erityisistä, tarkoin perustelluista syistä.

Stipendijakso voi vaihdella 3-12 kuukauteen.

Akateemisten, esim. teologisten, opiskelijien lisäksi ohjelman puitteissa tuetaan myös käytännöllisempää, ei-akateemista opiskelua.

Stipendit ovat haettavissa vuoden 2005 syyskuun 15. päivään mennessä.

* * * *

Lähempää tietoa kaikista näistä stipendeistä ja hakuprosessista on saatavissa **Kirkon ulkoasiain osastosta/Teologiset asiat, vs. työalasihteeri Kaisamari Hintikka, Satamakatu 11, PL 185, 00161 Helsinki, puh. 09-1802353, s-posti: kaisamari.hintikka@evl.fi**

Ulkoasiain osaston kotisivu

KUO:n kotisivun osoite on <http://www.evl.fi/kkh/kuo/>. Sivulta löytyy tiedot mm. avoinna olevista työpaikoista ja haettavana olevista stipendeistä. Reitti kirkon kotisivun (www.evl.fi) kautta on **palveluja** → kirkon ulkomaansuhteet ja ekumeeniset yhteydet.

Tässä numerossa

Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaiset kirkot ovat aloittaneet yhteisen oppikeskustelun katolisen kirkon kanssa v. 2002. Dialogin yleisteema on *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä*. Aihe liittyy Luterilaisen maailmanliiton ja Paavillisen kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston v. 1999 allekirjoittamaan *Yhteiseen julistukseen vanhurskauttamisopista*. Suomalais-ruotsalaisissa neuvotteluissa on käsitelty mm. kysymystä kirkon jatkuvuudesta. Reseptio julkaisee sitä koskevat Suomen ev.-lut. kirkon delegaation esitelmät. Samassa yhteydessä julkaistaan paavillisen ykseysneuvoston puheenjohtajan, kardinaali Walter Kasperin lokakuussa 2003 Helsingissä pitämät esitelmä ja saarna sekä muuta ajankohtaista luterilais-katolisia suhteita esittelevää materiaalia. Tällä tavoin Reseptio juhlistaa *Yhteisen julistuksen* viisivuotista historiaa ja tarjoaa lukijoilleen mahdollisuuden tutustua julistuksen vaikutuksiin kirkkojemme ekumeenisissa suhteissa.
